kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

ISSN 1300-8536

SAYI: 64 TEMMUZ 2000

750.000 TL. (KDV DAHİL)

TÜRKAN ŞORAY NİHAYET KENDİ BAŞINA • M.A. ON DÖRT YAŞINDA BABASINDAN ÇOCUK DOĞURDU • PEKİN+5 TOPLANTISI • GÖZALTINDA TACİZ VE TECAVÜZ KURULTAYI • KADINLAR ASKER OLMAZ MI?

kadınlara mahsus gazete

PAZARTESİ

Pekin+5: Beş yıl sonra hedefler, yine kâğıt üzerinde mi kalacak?

Askerlik tartışması sürüyor...

Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüz Kurultayı'nın sonuçları tartışma yarattı

Mavi gözlü dev'in sevdikleri minnacık kadınlar mıydı?

Merhaba,

Bu sayımızın giriş yazısını her zamanki gibi derginin içeriğine ayırmayacağız. Çünkü bu ay, sizlerle paylaşmak istediğimiz başka gelişmeler var.

Özellikle sürekli okurlarımızın bilebileceği gibi. *Pazartesi* **Frauenanstiftung** adlı feminist bir Alman vakfının mali desteğiyle kuruldu. Kısa adıyla **FAS**'ın desteğinin mali boyutu, kuşkusuz çok önemliydi. Ama Orta ve Doğu Avrupa'da çeşitli feminist gruplarla kurduğumuz ilişkiler, parçası olabildiğimiz bazı politik tartışmalar açısından da **FAS**'la birlikte çalışmak bizim için büyük önem taşıyordu. **FAS**'la ilişkimiz iki yıl boyunca devam etti. Daha sonra Alman Yeşiller Partisi'nin desteğiyle çalışan bu vakıf, benzer iki vakıfla, **Henrich Böll Vakfı** ve **Bundstiftung**'la birleşti ve *Pazartesi*'yi destekleyen bu kuruluş, **Henrich Böll Vakfı** adını aldı. **Henrich Böll Vakfı** diğer iki kuruluşla birleşmeden önce de Türkiye'de faaliyetlerini sürdürüyordu, bu faaliyetlerin arasına *Pazartesi*'yle olan ilişkiler de katılmış oldu.

Yaklaşık bir yıldır farkında olduğumuz ve *Pazartesi* içinde, yakın geçmişteki tartışmalarda da önemli bir faktör olan bir durum artık iyice yakınlaştı; **Henrich Böll Vakfı**'nın desteği 2000 yılının sonunda değişikliğe uğrayacak. Bu değişiklik belli bir miktarda azalma ya da tamamen kesilme şeklinde olabilir. Ancak her durumda, değişen nicelikte mali güvenceye ihtiyacımız olacak çünkü varolan haliyle *Pazartesi*'nin satış geliri dergiyi finanse etmekten çok uzakta.

BU, *PAZARTESİ*'NİN SİZ OKURLARINA VE BU DERGİYLE POLİTİK BİR BAĞ KURMAK İSTEYEN FEMİNİSTLERE DAHA FAZLA İHTİYAÇ DUYDUĞU BİR DÖNEME İŞARET EDİYOR.

Derginin satışı, mümkün olduğunca fazla kadına ulaşmak isteyen bizler için her zaman önemli oldu. Ama bugün, bir nüshayı mümkün olduğunca fazla kişinin okuması bizim için yeterli olamayacak. Sizden ricamız, eğer *Pazartesi* okuruysanız, kendinize her ay bir dergi satın almanız, tanıdığınız *Pazartesi* okuru kadınlara da bunu tavsiye etmeniz.

Derginin bayi dağıtımıyla ilgili sorunlarını defalarca yazdık. Derginin dağıtımındaki sorunlar, bayilerde kolaylıkla bulunamaması satışı önemli ölçüde etkiliyor. Bu konuda gerek dergi bulunamayan bayileri bize bildirmenizi, gerekse yaşadığımız çevrede *Pazartesi*'yi bayi dışında satabilme imkânlarından bizi haberdar etmenizi bir kere daha rica ediyoruz.

Abone sistemi de önemli bir satış yöntemi. *Pazartesi*'yi bulamayan tanıdıklarınızı dergiye abone olmaya teşvik edebilirsiniz. Abonelerin ulaşımında PTT'den kaynaklanan aksaklıklar yaşadık, önümüzdeki dönemde bunları aşacağız. Ama *Pazartesi*'ye mali kaynak sağlama çabalarımız satış gelirleriyle sınırlı değil. Sizin ve çevrenizin ilan işlerini *Pazartesi*'ye verebilirsiniz.

Ayrıca, yine **Kadın Kültür ve İletişim Vakfı** bünyesinde tanıtım, baskı işleri yapıyoruz. Broşür, katalog, dergi, afiş ve benzeri tasarım, uygulama işlerinizde bizimle ilişki kurabilirsiniz.

Ayrıca sizden gelecek değişik önerileri de ilgi ve samimiyetle bekliyoruz. Bağımsızlığını koruyarak *Pazartesi*'yi yaşatmak ancak çok sayıda kadının ortak çabası ve faaliyetiyle olabilecek bir şey.

Gelecek sayımızda görüşmek üzere.

Kâzım Avcı: Öz kızına tecavüzden tutuklu

m.a. babasından çocuk doğurdu!

Depremden önce öz babasının tecavüzüne uğrayan on dört yaşındaki M.A., babasının tehditleriyle kimseye açıklayamadığı durumu, hamileliği ortaya çıkınca annesine anlatmış. "Pislik adam" dediği babası şu an hapiste. Bebeğin adını hep birlikte Kader koymuşlar.

Melek'le birlikte gittiğimiz ev, M.A'nın anneannesinin evi. Evi bulmakta bir hayli zorlandık. M.A.'nın erkek kardeşiyle buluşup, gittiğimizde evdeki herkesi çok heyecanlı bulduk; biz ise gözlerimizi nereye çevireceğimizi şaşırmış haldeydik. M.A. kaçamak bakışlarla bizi süzüyor, anneyle anneanne ise olayı anlatırken sürekli ağlasalar da olaym peşini bırakmayacaklarını her fırsatta belirtiyorlardı. M.A. hiç konuşmuyor, sorduğumuz sorulara kesik kesik, kısa cevaplar veriyordu. Melek'le önce dilimiz tutulmuş vaziyetteydik, soru bile soramadık.

M.A. ara ara yanımızdan kalkıp ağlayan bebeğin karnını doyuruyor, onu kucağına alıyor. Bebeği tutuşundaki eda, ne bir oyuncak bebeği taşıyan kız çocuğu edası, ne de bir anne tutuşu. Bebek emanet gibi duruyor kucağında. Genellikle bebeğin yüzüne bakmıyor, sevmiyor onu. Bebeğe karşı ne hissettiğini sorduğumuzda da kendisine hep o olayı hatırlattığını, o yüzden de bebeği sevmediğini, ama ölmesini de istemediğini, başka bir yere gönderip mutlu olmasını istediğini söylüyor. Zar zor, olayı nasıl yaşadığını soruyoruz.

Çok canım acıdı...

"Depremden önceydi. Ben uyuyordum. Uyandığımda o adamı (babasını) üzerimde gördüm. Bağıracak oldum, ağzımı kapadı. 'Sus, kimseye söyleme, hepinizi döverim, öldürürüm,' dedi. Sonra çok canım acıdı. O kalkıp kendi yatağına gitti. Anneler uyuyordu. O olaydan sonra, o da kimseye bir şey söylemedi. Ben de kimseye bir şey söyleyemedim. Depremden sonra ben hasta olmuştum. Hep kusuyordum. Anneannem beni doktora götürdü, hastayım diye. Sonra orada öğrendiler, ben de anlattım. Annem, 'Sana bu kötülüğü kim yaptı?' dedi, ben de babam dedim. Ben o zaman anlamadım ne olduğunu. Sonra onu tutukladılar. Bir daha görmedim, görmek de istemem"

M.A. olaydan sonra babasına kötü davrandığını, onunla konuşmadığını, odasının kapısını kilitleyerek yattığını söylüyor. Öyle korkuyor ki babasından; çocukluğundan beri evdeki herkesi nasıl dövdüğünü anlatıyor.

"Bizi hep döverdi, bir kere benim kafama teyp fırlatmıştı. Kafam kanamıştı. Annemi, kardeşlerimi de döverdi. Akşam eve geldiğinde hep kavga çıkarırdı. Eve gelmesini istemiyorduk. Hep kavga oluyordu."

M.A., ilkokuldan sonra okumamış. Hiç arkadaşı yok. Eskiden annesiyle gezmeye gidermiş, şimdi evden dışarı çıkmıyor. Bebek olduktan sonra dışarı çıkmaya utandığını söylüyor. Evde müzik dinlemeyi, Türk filmlerini ve Emel Sayın'ı çok seviyor. Hayallerini soruyoruz, sadece gülümseyip susuyor. Kendinden bahsederken yüzünde yarı mahçup, yarı çaresiz bir ifade var. Sorduğumuz sorulardan sıkılıyor, yaşadığı şeyin tanı olarak ne olduğunun farkında değil. Ama anlattıkça yüzü kıpkırmızı oluyor.

"Ben ilkokulu bitirdikten sonra beni rahatsız ederdi. Yanıma otururdu, sarılırdı. Ben istemezdim, kalkardım yanından. Bana banyo yaptırırdı. Ben istemesem de banyoya gelirdi. Eğer çok istemezsem beni döverdi, annemi de dövüyordu. Annem ona banyoya girmemesini söylediğinde 'Sen ne karışıyorsun, o benim kızım,' diyordu. Banyoda kendisi de soyunurdu, çırılçıplak. Beni yıkarken göğüslerimle oynardı. Annem banyoya girmek istediğinde onu almazdı. Gece gelip yanımda yatardı. Annemle yatmıyordu. Ben kardeşlerimle aynı odada kalmıyordum, o yanıma gelip yatıyordu. Göğüslerimi elliyordu. İlkokulu bitirdikten sonra hep böyle yaptı. Korktuğum için de kimseye söyleyemiyordum."

Çocukluğundan beri babasından sürekli dayak yiyor, eğer hamile kalmasaydı ve bu olay ortaya çıkmasaydı bunları kimseye söyleyemeyecek kadar korkuyor babasından. Kendisi gibi tacize uğrayan başka çocuklar olduğunu öğrendiğinde yüzü iyice kararıyor. Kendisi yapamadı ama onlara annelerine söylemelerini öğütlüyor. Korkmasınlar, diyor.

En çok anneme ve anneanneme güveniyorum.

"Onlar olmasa çok korkardım. Evdeki herkes beni çok seviyor. O olay aklıma geldiğinde çok üzülüyorum ama ağlamıyorum; içeriye gidip tek başıma oturuyorum. O zaman beni güldürmeye çalışıyorlar. Beni mutlu etmeye çalışıyorlar." Evdekiler olayı öğrendikleri andan itibaren birbirlerine kenetlenmiş durumdalar. Evde anneannenin ağırlığı hissediliyor. Gerek kızına gerek torununa karşı büyük bir korumacılık içinde.

M.A.'nın annesi, yaşadıklarını anlatırken gözleri hep dolu dolu. Kocasına kaçarak yaptığı evliliğin geldiği nokta, kızının yaşadıkları, belli ki onu bir kat daha yıpratıyor. "Evliliğimizin ilk zamanları geçtikten sonra gerçek yüzünü gördüm. Evde sürekli kavga ediyorduk. Çocuklar da, ben de sürekli dayak yiyorduk. Ben ona kaçarak evlendiğim için de annemlere bir şey söyleyemiyordum. Kızım, çok içine kapanık bir çocuktu. Daha iki aylıkken, babası çok ağlıyor diye dövmüştü onu. Evde babası olunca siner kalırdı. Babasından hepimiz çok korkardık, herkesi döverdi. Onu bırakmayı da düşündüm ama çocuklar babasız kalmasın diyordum. Sadece evde değil, nerede olursa olsun dediği yapılmazsa döverek sözünü dinletirdi. Üç çocuktan sonra çocuk yapmak istemedim ama korunmama izin vermedi. Dördüncüden sonra spiral taktırdım. Kızıma küçükken kötü davranırdı ama büyümeye başladığından itibaren. 'Ben kızımı kimseye vermem, o hep benimle kalacak' diyordu, kızına göz

koydu herhalde. Onunla yatıyordu. Ben müdahale ediyordum ama 'benim kızım değil mi, yatarım' diyordu. Bana, kıskanıyorsun diyordu. Öz baba olduğu için de asla aklıma kötülük gelmiyordu. Kızına sevgisinden diye düşünüyordum. Hiç şüphelenmedim. Kızın hamile olması gibi bir olasılık da aklımıza gelmedi. Adet olmuyordu ama deprem korkusundan olmuyor diye düşünüyorduk. Mikrobik bir rahatsızlığı var diye düşünüyorduk. Sonra en son gittiğimiz doktordan kızının hamile olduğunu öğrendik. Kızına sorduğumda ağlayarak babasının yaptığını söyledi ben ikinci bir şok daha yaşadım. O gün eve geldim ve o da dahil kimseye bir şey söylemedim. Hatta kendim onu öldürmeyi bile düşündüm ama o aralar bütün aile birarada barakada yaşıyorduk depremden dolayı. Babam kalp hastası, annem tansiyon hastası, o yüzden onların çok kötü olacağını düşünüp önce bir şey söyleyemedim. Ertesi gün o kalkıp işe gitti, ben de anneme anlatım, şikâyet ettik, işyerinden alıp tutukladılar.

Bu arada anneanne konuşmaya dahil oluyor, "Biz namus için yaşayan insanlarız. Ben elime geçirsem onu öldürürdüm. Şimdi her gün ölüyorum. Torunumun hayatı mahvoldu, geleceği karardı. Bize bunun hesabını kim verecek? Onun ailesi, olayı ilk öğrendiklerinde buraya gelip, 'Böyle şeyler her hanede olur, kürtaj yaptıralım bu olayı kapatalım,' dediler. Ben nasıl sakin olayım. Kimin aklına gelir ki böyle bir şerefsizlik."

Evet kimsenin aklına gelmeyen, tasavvur edilmesi bile zor bir durum. Özellikle çocuklar için en korunaklı yer olduğu iddia edilen kutsal ailenin aynı zamanda ufacık çocuklar için bir cehenneme dönüşebileceğini kimse düşünemiyor. Oysa, bu "kutsal aile"nin babası, savunmasında, karısının karılık görevi yapmamasını, kızına tecavüz etme gerekçesi olarak kullanacak kadar fütursuz! Yine aynı baba, geceleri işten kaçta gelirse gelsin porno filmler izleyip karısıyla sürekli cinsel ilişkide bulunmak istiyor, karısı reddederse dövüyor, sonra da çoğunlukla tecavüz ediyor. Aile kurumunun toplumdaki bütün kötülüklere engel teşkil edebileceğini söyleyenler, kimbilir kaç kadının böyle geceler yaşadığını, kimbilir kaç çocuğun odasının kapısını öz babasından korunmak için kilitlediğini gözardı ediyorlar.

Olayı münferit bir sapıklık anı olarak değerlendirmek de mümkün değil. Çünkü M.A. nın öz babası, yanlış anlamalardan kaçınmak için diğer çocuklarına da banyo yaptırıyor, tecavüzden sonra kirlenen çarşafı evden çıkarıp yok edecek kadar planlı ve programlı. Tecavüzden sonraki stresini işiyle ilgili sahte kurgularla örtecek kadar da kurnaz...

Bütün bunların sonucunda adının niye Kader konduğunu belki de hiç bilmeyecek olan iki aylık bir bebek ve erkek kardeşlerine dokunamayacak kadar korku dolu on dört yaşındaki bir kız çocuğu.

M.A.'nın psikolojik yardıma ve maddi desteğe ihtiyacı var. Maddi yardımlarınızı annesi Şadan Avcı'nın Yapı ve Kredi Bankasındaki hesabına yatırabilirsiniz. YKB. Adapazarı Şubesi, Hesap No: 018 5853-9

M.A.'ya psikolojik destekte bulunmak isteyen uzmanlar adresini Pazartesi'den alabilirler.

Beyhan Demir

Fotoğraf: Lewis Carroll

ensest

gözaltında cinsel taci hedefine ulaştı mı?

Muammer Karaca Tiyatrosu devlet kaynaklı gözaltında cinsel şiddet kurultayına tanıklık yaptı haziran ayında. İki gün süren Kurultay'a katılamayan birçok kişi ve örgüt de destek verdi. Kişi ve kuruluşların tebliğlerini sunmalarının yanı sıra, cinsel şiddet yaşamış mağdurlar ve mağdur yakınları tanıklık yaptılar. Salonda çeşitli ülkelerden gelen konuklar, Uluslararası Kayıplarla Mücadele Komitesi, Uluslararası İnsan Hakları Birliği, İngiltere Uluslararası Acil Yardım Merkezi ve Alman Demokrat Sosyalist Parti dışında Türkiye'deki çeşitli kadın örgütleri, sendikalar, sol dergiler, karma örgütler, tek tek kadınlar ve erkekler vardı.

Dört ay önce EKB (Emekçi Kadınlar Birliği)'nin çağrısıyla başlayan tartışmalar sonucu bir kurultay yapılması kararı alınmıştı. Tartışmalara *Pazartesi* olarak biz de katılmış ve destek vermiştik. Bizim dışımızda feminist bir kurum olarak Mor Çatı da kadınlara yönelik her tür şiddete karşı yapılan çalışmaya destek vereceğini açıklamıştı. Ayrıca Hadep Kadın Komisyonu, Genel İş Sendikası 1, 2, 3, No'lu şubeleri, *Özgür Kadın Dergisi*, İHD, Demokratik Haklar Platformu ve tek tek kadınlar toplantılara katılmıştı. Planlanan kurultay 10-11 Haziran'da gerçekleştirildi. Kurultay sonrasında çeşitli eleştiri ve çekinceler ortaya çıktı. Bu çekince ve eleştirilere biz de katılıyoruz.

Girişimde yer alan kadınlar bu çalışmayı en geniş kadın katılımıyla sürdürmek istediklerini dile getiriyorlar. Feministler, çeşitli kurumlar ve tek tek kadınlar da bilindiği gibi yıllardır cinsel şiddeti sorguluyor ve mücadele veriyorlar. Özellikle üç buçuk yıl önce kurulan Gözaltında Cinsel Tacize ve Tecavüze Yönelik Hukuki Yardım Bürosu, devlet kaynaklı cinsel şiddete yönelik ciddi bir mücadele yürütüyor. O halde bizce, cevaplanması gereken en önemli soru şu: Bu yönde verilen emek ve mücadeleler göz ardı edilmeksizin, bütün kesimleri içine alan bir çalışma için ortak bir mücadele verilebilecek mi?

Kurultay'ı düzenleyen ve Gözaltında Cinsel Şiddete Karşı Girişimi'in sözcüsü Hülya İmak'la, Kurultay'a yönelik eleştirileri ve sonrasındaki gelişmeleri konuştuk.

"Sosyalist kadınlar feminist olamaz diye düşünüyoruz"

Kurultay öncesi ne tür çalışmalar yapıldı?

İlk toplantılarda büyük katılım vardı. Birçok kurum ilkesel olarak desteklerini sunmakla birlikte pratik olarak çalışmalara katılmadılar. Açıkça söylemek gerekirse çalışmanın pratiğini EKB götürdü. Sosyalist çevreden pek destek alamadık. Biz önce kendi içimizde namus kavramını tartışmalıyız dedik, ama belli ki çok kısıtlı bir çevrede tartıştık. İlginç olan, sosyalistlerin bunu tartışmamadaki ısrarı, ama Özgür Kadın'ı bunun dışında tutuyorum.

Bazı gruplar, dergilerinde bunun feminist bir çalışma olduğunu yazdı. Bu sorunun sosyalist devrimle biteceği gibi kalıpçı bir yaklaşım gösterdiler. Bizse şunu dedik: Bu sorunu en çok biz sosyalist kadınlar yaşıyoruz. Niye o zaman bir yenilgi yaşıyoruz? Tecavüz olayına sadece işkence olarak bakılıyordu. Biz ise ısrarla "sadece işkence değil, tecavüz bu, yalnızca elektrik ve askının bıraktığı izi bırakmıyor," dedik. İnsanlar bunun etkisini uzun yıllar üzerinde taşıyor. Biz onlara karşı da bir mücadele vermeye çalıştık ama onlar bu çalışmaya çok duyarsız kaldılar. Tecavüz davalarına katılmadılar, hatta muhabir bile göndermediler. Biz başından beri kurum ismi kullanmaktan kaçındık, dar bir çalışma değil, herkesi içine alacak bir çalışma olsun istedik. O nedenle "girişim" ismini kullandık. Sadece yasal nedenlerle afiş ve davetiyelerde EKB adını kullandık.

Yasal zorluklarla karşılaştınız mı?

Kurultay'a iki gün kala izin verdiler. Üstelik Vali Erol Çakır'ın izin verilmemesi yönünde yazdığı yazıya rağmen, emniyet izni verdi. İzin verilmesinin bir nedeni var bizce: devlet kendisini aklamak istedi. Çünkü gelen emniyet görevlileri şunu söyledi: "İçimizde bunu yapanlar var ve onlar hayvanoğlu hayvandır. Sakın bunu devlet politikası olarak yansıtmayın. Bu devletin sistematik bir politikası değildir, münferittir. Bunu böyle gösterirseniz bizim için sorun olmaz." Tertip komitesine özellikle bu tembihlenmişti. Bu yüzden izin verildiğini düşünüyoruz.

Kurultay'dan memnun musunuz?

Bizim dışımızdaki kadın kuruluşlarının, çevrelerin, bağımsız kadın örgütlerinin çoğunluk olarak katılımını bekliyorduk ama daha çok temsili düzeyde katıldılar. Hatta bazı çevreler tebliğ gönderip kendileri gelmemişti. Bu kurultaya biz şöyle bir anlam yüklemiştik: Bir kürsü var ve o kürsü herkesin kürsüsü olmalı. Kadın kuruluşlarının ve mağdurların kürsüsü olmalıydı. Kurultayın bu yanı biraz eksikti diye düşünüyoruz.

Mağdurlar konuşurken çok sayıda erkek vardı...

Evet, biz mağdurlar konuşurken erkekleri dışarı çıkaralım diye düşündük.

Mor Çatı'dan Birsen Kaşker: "Erkek söylemlerini ve yöntemlerini kullanmamak gerekiyor"

Ben şöyle düşünüyorum, kadın politikası içeren çalışmalar mutlaka desteklenmelidir. Kurultay'ı düzenleyen arkadaşların yaptığı çalışma gözaltında cinsel şiddeti kapsıyor, farklı bir çalışma grubu. Onları anlıyorum ve bu yüzden de çıkan sonuca şaşırmıyorum. Ama kadınlar farklı alanlarda da çalışsalar ortak bir dil kullanmaya özen göstermeliler diye düşünüyorum. Bu çalışmayı yürüten kadınlar gibi ben de solcuyum, ama geleneksel anlamda erkeklerin bana dayattığı şeylere karşı çıkıyorum, o anlamda gelenekçi değilim. Şiddet gözaltında, dışarıda ya da evde, sistemli bir şekilde bütündür. Erkek söylemlerini ve yöntemlerini kullanmamak gerekiyor. Zaten kadınlar bile şiddetin tanımını bilmiyorlar. Doğru bilgileri kadınlara iletmek, farklı alanlarda yaşadığımız şiddeti bir bütün olarak ele almak önemli. Kurultay sırasında salonda erkeklerin bulunmasını doğru bulmuyorum. Eğer ben bir mağdur olup tanıklık yapıyor olsaydım, salonda kocamın ya da oğlumun olmasını istemezdim. Çünkü aynı siperlerde omuz omuza mücadele de edilse, sen kadınsın o da erkek. Çünkü orada tecavüz eden erkek, tecavüze uğrayan da kadın, bunun üst sınıfı alt sınıfı yok, hepsi yapabiliyor.

ve tecavüz kurultayı

Hatta psikologlara sorduk, onlar mağdurların sadece polislerden değil tüm erkeklerden nefret etme durumlarının olduğunu, belki de erkekler karşısında konuşmanın bu psikolojiden kurtulmalarını sağlayabileceğini söyledi. Mağdurlar bunu sorun etmedi, o nedenle bir ayrışmaya gitmedik. Ayrıca salonda kadınlar çoğunluktaydı.

Kurultay sonrası nasıl tepkiler geldi?

Kurultay açıkçası birçok kişiyi etkilemiş. En başta mağdurları ve yabancı delegeleri. Uluslararası İşkence İzleme Komitesi'nden ve başka kuruluşlardan gelenler oldu. Onlar kurultayın çok iyi bir ilk adım olduğunu, mağdurların konuşmasının cesaret verici olduğunu söylediler. İlk defa konuşan mağdurlar vardı, ilk kez Kurultayda konuştular. Aralarında dava açmayı, tedavi olmayı kabul edenler oldu. Elbette bu yöndeki ilk çalışma değildi ama Kurultay bir ilkti. Çok olumlu eleştiriler aldık, olumsuz eleştiri şu ana kadar olmadı. Ama olursa bizim için yapıcı olur.

Bu çalışmanın ilk toplantılarında, yalnızca gözaltındaki vakaları değil genel tecavüz vakalarını da kapsaması konuşulmuştu. Hâlâ aynı düşünce var mı?

İlk etapta hedefi daha belli bir çalışma yürütelim, devlet kaynaklı cinsel şiddeti ele alalım demiştik. Bizim de tam Kurultay sonrası yapmak istediğimiz şey, yaşamın diğer alanlarında da cinsel şiddete uğramış kadınların sorunlarını ele alan, bu noktada çözümler üreten, yardım eden bir çalışma tarzı ve kalıcı bir örgütün kurulmasıydı. Zaten böyle bir sonuç çıktı. İlginçtir, Kurultay akşamında büro kapısına imzasız mektuplar konuldu. Kurultay'a gelen mektuplarda da kimi babası tarafından, kimi tarladan geçerken yaşlı bir adamın tecavüzüne uğrayan kadınların yaşadıkları vardı. Onların arasında Kurultay'da çıkıp konuşanlar oldu; yalnızca gözaltında tecavüzü yaşamış olanlar konuşmadı. Bugüne kadar dar bir çalışma yürüttük. Ama bundan sonra, Kurultay'ın da gösterdiği gibi bu yelpazeyi genişletmeliyiz. Mesela Kurultay'a Kadın Kapısı nı da çağırdık ama gelmedi. Çünkü sadece siyasilere uygulanmıyor ki tecavüz.

Bundan sonra da erkeklerle çalışacak mısınız?

Hayır. Bizim bundan sonraki tüm projelerimiz, tüm çalışmalarımız kadınlarla olacak. Kurultay öncesi toplantılara katılan bir tek erkek vardı ve zaten onu bizim dışımızdan bir çevre göndermişti. Sonuç bildirgesindeki en somut kararlardan biri de bir rehabilitasyon merkezi kurulmasıydı ve bu yalnızca kadınlarla yapılacak bir çalışma olacak.

Feminizme mesafelisiniz ve reddediyorsunuz. Bu çalışma ve sorgulamalarda feminist anlayışla ilgili tartışmalar da oldu mu?

Tabii feminizmle aramızda ayrım çizgileri var. Bu bugün de ortadan kalkmadı. Fakat ortak hareket noktalarımız çok fazla. Bu anlamda biz feminizme mi yaklaştık, aslında değil. Biz kadın çalışması veya kadın sorununa bakış açısını yeni bir perspektifle yakaladığımızı düşünüyoruz. Biz sosyalist kadınlar, namus kavramını hep teorik olarak sorgulamıştık. Fakat pratikte hâlâ aşılamayan değer yargılarını fark ettik. Örneğin bir kadın devrimci olurken kadın kimliğini bir yana bırakıyor, sadece devrimci bir militan oluyor. Ama devrimci bir kadın kimliğini elde edemiyor. Biz ise şunu söyledik; kadın kimliğini bir yana bırakmadan devrimci bir kadın kimliği oluşmalıdır. Veya sen devrimci erkek olmaya özenme, devrimci kadın olmaya özen.

Bu kalıpçı bir yaklaşım değil mi?

Beu devrimci kadınlar açısından söylüyorum bunu. Tabii sosyalist kadınlar feminist kadın olamaz diye düşünüyoruz. Sosyalist feministler var ama bizim açımızdan sosyalizmin kadın sorununa bakış açısı net. Dolayısıyla bu perspektif bizler açısından çözümleyicidir.

Sizce sosyalist kimlikli bir kadın, gözaltında tecavüze uğrayınca sonuç farklı mı olacak?

Şu fark vardır, gerçekten sosyalist bir kimlik taşıdığın için tecavüze uğruyorsundur ama kadın kimliğine yönelik bir saldırıdır. Ama bu sadece cinsel tatmin olarak yapılmıyor, bu bir cezalandırma, bilgi alma yöntemi olarak kullanılıyor ve sistematik bir saldırı biçimi. Kadındaki en zayıf halkayı, namus halkasını yakalıyor. Erkeklere de yapılırken bence yine kadın kimliğine yönelik kullanılıyor, çünkü erkeğe de "seni kadınlaştıracağız" diye aşağılayarak yapıyorlar.

Dicle Kadın Kültür Merkezi'nden Mürvet Yılmaz: "Slogana ve ajitasyona yönelik bir havası vardı"

Bu Kurultay özellikle bu coğrafyada yapılması gereken bir iş. Ama bu işi daha önce başlatan Hukuki Yardım Bürosu'dur, var olan emeğin gözardı edilme durumu sözkonusu. Belki ayakları daha yere basan bir değerlendirme ve derinleşme olabilirdi. Oysa daha çok slogana ve ajitasyona yönelik bir havası vardı. Bütün kadınlar bu tehdit altında, yani Kurultay'ın amacı bu noktada dayanışma ve yardımcı olma mı, yoksa siyasi çıkış arama boyutu mu var? Kadınların ortaklaşması ve ortak iş yapma açısından sonuç çıkarılması gereken noktalar var. Çünkü bu sorun bu ülkedeki ve dünyadaki bütün kadınların sorunu. Sonuç bildirgesi bize ulaşmadı, o nedenle ayrıntılı bir şeyler söyleyemeyeceğim. Kaygılarımız var, bu durumun en fazla mağdurivetini yaşayan kadınlar olarak bu çalışmayı kendi aramızda etraflıca tartışacağız ve buna göre karar vereceğiz.

Mağdur Ö.İ. basının fotoğraf çekmeyeceğine dair söz vermesi üzerine yüzünü gizleyen örtüyü çıkardı.

gözaltında tecavüz

Gözaltında Cinsel Taciz ve Tecavüze Karşı Hukuki Yardım Bürosu'ndan Avukat Eren Keskin: "Kadına yönelik şiddetin düzen değişikliğiyle değişeceğine inanmıyorum"

Kurultayda erkeklerin olması çok büyük bir handikap. Çünkü kadına yönelik cinsel şiddet, işkencenin en zor açıklanan biçimi. Bu yüzden bu tartışmayı önce kadınlar yapmalı. Örneğin biz, "Kadınlar Cinsel Şiddeti Nasıl Tanımlıyor?" diye bir anket yaptık. O ankette kadınların kendilerine yönelen şiddeti tanımlayamadıkları ortaya çıktı. Biz Hukuki Yardım Bürosu olarak, kadının ilk durumunu anlattığı avukattan doktora, hatta yargılamayı yapacak hâkime ve savcıya kadar, görevlilerin kadın olması gerektiğini savunuyoruz. O nedenle kadınların, erkeklerin olduğu bir ortamda yaşadıklarını açıklamaya çağırılması kötü bir durum. Bunu Kurultay'dan önce de söyledik. Ayrıca daha geniş katılımlı olmalıydı. Diğer kadın örgütlerinin kurultayda olmayı reddettiklerini düşünmüyorum. Sadece bir kesim kadının ya da sadece sosyalist kadınların ön planda olması doğru bir şey değil. Şiddeti, gözaltına alman sosyalist kadın da yaşıyor, Kürt kadın da yaşıyor ama hırsızlıktan alınan kadın da yaşıyor. O açıdan da politik kimliği ya da ulusal kimliği nedeniyle gözaltına alınmayıp başka nedenlerle devlet şiddetine uğramış kadına uzak gelecektir.

Ayrıca sonuç bildirgesinin birçok bölümüne katılmıyorum. Çünkü Türkiye'ye "faşist" dersin biter, ama böyle bitmiyor, komünist olabilir o ülke, yine kadınlara tecavüz edilebilir. Yani kadınlara yönelik şiddetin birdenbire düzen değişikliğiyle yok olacağına inanmıyorum. Cinsel şiddetin ispatı çok önemli bir sorun. Sonuç bildirgesinde bağımsız doktor raporlarının delil kabul edilmesi çok önemli bir talep olarak vurgulanabilirdi.

Ayrıca Kurultay'da Avusturya işçi marşının çalınması, sloganlar atılması da hiç sevimli gelmiyor. Sanki sadece komünist, sosyalist, Kürt kadınlar yaşıyor bunu. Tabii ki bölgede çok yaşanıyor ama bu boyutuyla daraltıcı. Biz iki yıl önce uluslararası bir seminer yapmıştık, birçok kadın katıldı. Bu tür merkezlere mutlaka ihtiyaç var. Ama bu sadece bir çevreyle olabilecek bir şey değil.

Nevin Ceray

Eylemcilikten bürokratizme

pekin+5

1995'te Pekin'de yapılan Dünya Kadın Konferansı'nın üzerinden beş yıl geçti. Burada ilan edilen "Eylem İçin Platform" belgesini imzalayan devletlerin sözlerini yerine getirip getirmediklerini denetlemek, bugünkü sorunları değerlendirmek ve geleceğe yönelik strateji ve hedefleri belirlemek üzere Birleşmiş

Milletler (BM) New York'ta 5-9 Haziran günlerinde bir konferans düzenledi. Bu konferansta 178 üye devlet ve 3 üye olmayan devletin yanı sıra 16 gözlemci, çeşitli BM projelerinden katılımcılar ve sınırlı sayıda sivil toplum kuruluşu (STK) temsilcisi bulunuyordu. Konuşmacıların yüzde 77'si kadındı. Resmi delegasyonlarda yer alan 2 300 temsilcinin dışında STK'lardan da 2 043 temsilci BM binası içinden gözlemci olarak toplantıları izleme fırsatı buldu.

Bir taraftan devlet delegasyonları arasında resmi toplantılar sürerken, diğer taraftan çeşitli ülkelerden 150'nin üstünde STK, alternatif bir forum düzenledi. Feminizm ve küreselleşme, karar mekanizmalarında kadın, üçüncü dalga feminizm, silahlı çatışmalar ve şiddet, yoksulluk, sağlık gibi kadınları doğrudan ilgilendiren yüzlerce konunun tartışıldığı bu alternatif toplantılara 15 bin kadının katıldığı tahmin ediliyor. New York kentinin karmaşası içinde, pek çok ayrı noktada gerçekleştirilen bu toplantıların ortak bir amacı vardı: Resmi toplantılar sonucunda çıkacak olan dokümanın kadınların talepleri doğrultusunda şekillenmesi ve devletlerin verdikleri sözleri ülkelerine dönünce tutmalarını sağlamak için baskı oluşturulması.

Başta ABD'nin muhalefet ettiği bir belgenin kadınların durumunu iyileştirebileceği konusunda şüphelerim var. Farklı ülkelerden STK'ların raporlarının hemen hemen hepsinde aynı şikâyetlere rastlıyorsunuz: 1985'teki Nairobi Konferansı'ndan sonra kadınların kazanımlarının aşındırılması, yeni dünya düzeni ile birlikte bir de halihazırda varolan sorunlara yenilerinin eklenmesi ve devletlerin imzalarının arkasında durmaması bu raporlarda dile getirilen ortak konular. New York'ta yapılan toplantılar sonrasında bu şikayetlerde değişme olacağını sanmıyorum. Bunun başta BM'nin kendisi olmak üzere pek çok nedeni var.

BM'nin durumu

Dünya Kadın Konferansı'nı çatısı altında toplayan BM'nin konferanslar sonunda üzerinde anlaşılan kararların uygulanmasında takipçi olabilecek ve devletler üzerinde baskı oluşturabilecek yaptırım gücü var mı? Dünya üzerinde barışın tahsisine soyunmuş olan BM, 1994'te Ruanda'da 800 bin, 1995'te de Bosna'da 7 bin kişinin öldürülmesine seyirci kaldı. En son olayı ise BM askerlerinin barış anlaşmasını izlemek üzere gittikleri Sierra Leone'de Devrimci Birleşik Cephe (RUF) gerillaları tarafından rehin alınması oldu. Bunca felaketin üstüne, ABD'nin BM'nin parasını vermemesi de olayın tuzu biberi.

Etkinliğini ve saygınlığını yitiren BM'nin bünyesinden çıkacak olan belgenin de yaptırım gücünden çok fazla medet ummamak gerekiyor. New York'taki toplantılardan birinde bu sorunu dile getirdiğimde aldığım yanıt "STK'lara çok iş düşüyor" oldu.

STK'lara görev düşüyor (mu?)

Resmi toplantılarda, devlet temsilcileri konferans metninin üzerinde parantezler, virgüller ve kelime oyunları üzerinden politika yaparken, STK'lara düşen görev, lobi faaliyeti yoluyla, bu belgenin son haline müdahale etmeleri ve ülkelerine döndüklerinde bizzat bu metnin uygulanmasının takipçisi olmalarıydı.

Lobi yapmanın da bir yolu yordamı var. Devlet katında kimin daha önemli olduğunu öğrenmek, devlet delegasyonundan kişilerle aynı ortamlarda bulunabilmek ve medyayı kendi lehinize kullanabilmek gibi beceriler gerekiyor lobi yapmak için. Lobi yapmanın bir de maliyeti var kuşkusuz. Bunun için önerilen çözüm ise, STK'ların General Motors ve Ford gibi uluslararası ya da ulusal şirketlere, ya da Dünya Bankası gibi kuruluşlara başvurmaları. Anlayacağınız, devlet dışında muhalefet yapmak, sadece devlet vetkilileri ile iş yapmamak olarak anlaşılıyor. Dünya Bankası'nın ve ulusötesi şirketlerin etkinliklerinin kadınların yoksullaşmasmdaki rolü hakkında bu kadar yazılıp çizilmişken, patriyarkanın kaymak tabakası olan bu kurumlardan finansman sağlayarak muhalefet edilebilir mi?

STK toplantılarında lobi faaliyetine atfedilen önem. Avrupa merkezli bakışı yansıtıyor ve tüm ülkelerin demokrasi pratiğini aynı seviyede yaşadığı önkabulüne dayanıyor. Kendi başına lobi faaliyeti demokrasi geleneği gelişmemiş ülkelerde biraz lüks. Toplantılardan birinde, "Devlet görevlileri bizleri görmek istemezse ne yapacağız?" sorusuna, "İlk seçimde onları atın!" yanıtı verildi. Bu paradigmanın içinde demokrasinin işlemediği ülkelerdeki kadınlara yer yoktu. Bu toplantılar, onlar için çözüm üretmiyordu.

BM'de şok: Yeni muhafazakârlığın yükselişi.

Birleşmiş Milletler'in durumu ile ilgili yukarıda saydığım şeyler dışında önemli bir gelişme de BM'nin içinde muhafazakâr sağın son dönemde önemli ölçüde güç kazanması oldu. Vatikan'ın önderliğindeki muhafazakâr sağın merkezinde Nikaragua, Libya, Sudan ve Irak yer alıyor. Bu çekirdeğin etrafında, duruma göre onlarla hareket edebilecek iki geçişken ülke bulunuyor: Mısır ve Pakistan. Vatikan'ın BM içindeki statüsü (yani, üye olmayan ancak sürekli gözlemci devlet sayılması) ona çıkarma uyduğu süreçlere katılma ancak üye devletlerin sorumluluklarından kurtulma fırsatı sağlıyor. Vatikan, kadının anneliğinin önceliğine vurgu yapıyor, "kadının insan hakları" yerine "kadının saygınlığı" kavramını koymaya çalışıyor. Bütün bunları yaparken, demokrasinin kuralları içinde davranıyor.

Kısacası, Vatikan'ın başını çektiği sağ cephe demokrasiyi kendi kuralları ile vuruyor ve aile planlaması ile kürtaj hakları konusundaki kararlardan geri adım attırmaya çalışıyor. Bu gelişmeler olurken, BM içindeki 2. Dünya Savaşı sonrasının ürünü koalisyonlarda da çatlaklar görüldü. Örneğin, G77 adı verilen ve 136 ülkenin bulunduğu gruptan bazı Latin Amerikalı ülkeler ayrılarak bir grup oluşturdular. Hem sağın yükselişi, hem de halihazırda varolan koalisyonlardaki ayrılmalar, New York'tan ortak ve doyurucu bir dokümanın çıkmasının baştan olanaksız olduğunu bir kez daha gösteriyor. Konferans sonrasında çıkan doküman, kadınların gerçek taleplerinden çok, ül-

keler arasındaki ekonomik ve siyasi ittifakları yansıtıyor.

Kadın hareketine dair...

Bütün bunlara rağmen, sonuç belgesinde en azından Pekin'deki "Eylem İçin Platform'da yer alan ilkelerden "geri adım atılmaması" bir başarı sayılıyor. Bundan başka, ilk kez "namus cinayetleri" ve "evlilik içi tecavüz" kavramlarının bir BM belgesinde yer alması olumlu noktalar. Şimdiye kadar yapılan dünya kadın konferanslarının kadınlar açısından bir faydası da, kadın sorunlarının ve hikâyelerinin düzgün bir biçimde kaydedilmesi oldu. Sivasette ve günlük hayatta kadın sorunlarına ve kadın hareketine duyarlılığın bir nebze artmasında bu devasa uluslararası organizasyonların elbette payı var. (Bu duyarlılığın hangi seviyede kaldığı ve kadın kurtuluşu için ne anlam ifade ettiği ise tartışmalı bir konu.)

BM konferansları için akreditasyon alan STK'ların büyük çoğunluğu, resmi delegasyonlarda değil, ancak gözlemci sıfatıyla orada bulunabildiler. Devletler bu görüşmelerini yaparken, STK'ların izleyici konumda kalması STK'ların sorumluluğunu azalttığı gibi, bu durumdaki STK'ların varlığı da devletlerin sorumluluğunu azaltıyor. Öte yandan, izlevicilik konumu kadın örgütlerinin daha çok oradan çıkacak sonuca göre tavır belirlemesine, yani devlete endeksli bir politika izlemesine yol açıyor.

Çeşitli STK toplantılarında dikkatimi çeken diğer bir nokta, Seattle'da bu yıl içinde olup bitenlerin STK'ların bir başarısı sayılmasına rağmen son kertede bu grupların tavrının tasvip edilmemesiydi. Çünkü, "bu grupların bir stratejisi yoktu." Buradan iki farklı muhalefet yönelimi ortaya çıkıyor: Seattle'da eylem yapanlar WTO (Dünya Ticaret Örgütü) gibi küreselleşmenin kurumlarına karşı savaş başlatırken, New York'ta STK'lar kurumları içeriden dönüştürmeye çalışıyor. Bir anlamda, New York toplantılarında, başka türlü, varolan küresel düzenlemelerin kaldırılmasını talep edecek bir toplumsal muhalefet, konferans ve kongre salonlarında terbiye ediliyor, dünya kurumları ile anlaşmaya ikna ediliyordu.

Umarım, Pekin+5 toplantısından sonra bir beş yıl daha hedefler kâğıt üstünde kalmaz. Çünkü, kâğıt üzerinde kalan hedefler silsilesi kadın hareketini geliştirmekten çok geriletiyor. BM'ye endeksli kadın hareketi giderek bürokratikleşiyor, arşivci bir hal alıyor. Uluslararası kadın hareketi, enerjisini soğuran devlet bakışlı konferanslardan ziyade, bağımsız ve yaratıcı eylem biçimleri üzerinde yoğunlaşmalı.

Yelda Yücel

Pazartesi adına konferansa katılan Yelda Yücel farklı ülkelerden kadınlarla, Pekin+5 toplantısı hakkında konuştu...

Zubeyda Dangor Güney Afrikalı. Pazartesi'yi de finanse eden Frauenanstifung bünyesinde yayınlanan LolaPress adlı uluslararası kadın dergisinin editörlüğünü yapıyor. 1994'te kurulan LolaPress'in iki dergisi, bir de internet sayfası var. Zubeyda, ayrıca, kadına yönelik şiddete karşı bir örgüt olan NISAA'da (Institute for Women's Development) çalışıyor.

"Beklentim, Güney Afrika Cumhuriyeti'nin Pekin'de taahhüt ettiklerini en azından koruması ve verilen sözlerden geri adım atmaması. Bizlerin bu süreç sonrasında önümüze belirli hedefler koyabilmesi ve bunları uygulama sürecini başlatması gerekiyor. Bunu yapabilirsek, çok fazla şey elde etmiş oluruz. Devletlerin verdikleri sözleri belgeleyen bir politik deklarasyon gerekiyor."

Ülkende kadın hareketinin devlet üzerinde baskı oluşturacak kadar güçlü olduğunu düşünüyor musun?

"Çok uğraşmamız gerek. Bunun için kaynağa da ihtiyacımız var. Ama mümkün olduğunu düşünüyorum. Ülkeye dönmeden önce Güney Afrika Cumhuriyeti'nin "seçmeli protokolü"[1] imzalamasını sağlamalıyız çünkü bu bize en azından bir cephe sağlayabilir. Bundan başka, kadın örgütleri olarak ülkemize döndüğümüzde bir toplantı yapmamız ve bundan sonra ne yapılacağına karar vermemiz gerekiyor. New York'tan çok ilerici bir belge çıkacağını sanmıyorum. Güney Afrika Cumhuriyeti bir belgeye imza atarsa sorumluluklarından kurtulacağını düşünüyor. Şimdiye kadar Güney Afrika Cumhuriyeti gerçek bir baskı ile karşılaşmadı. Özellikle yabancı devletler Güney Afrika'nın arkasında. Mükemmel bir anayasamız olduğundan söz ediyorlar. Güney Afrika Cumhuriyeti de çok fazla şey yaptığını düşünüyor. Ama asıl protokolü imzaladıktan sonra gerçek bir baskı ile karşılaşacaklar çünkü kadın grupları bu belgeye dayanarak daha fazla baskı yapabileceklerinin farkına varacaklar."

Somkid Mahissaya, Tayland'dan. Gönüllü Hizmet Vakfı adlı bir karma sivil toplum kuruluşunda çalışıyor. Daha çok genç gönüllülerle toplumsal kalkınmaya katkıda bulunmak için çeşitli alanlarda çalışma yapıyorlar. Kadınlar, öğrenciler, çiftçiler gibi farklı kesimlerin sorunları ile uğraşıyorlar.

"Taban örgütlerinin seslerini bu süreçte duyurabilmelerini ve onların sorunlarına kulak verilmesini istiyorum. Devletlerin politika yaparken taban örgütlerinin, özellikle de kadın örgütlerinin ihtiyaçlarını tanımalarını bekliyorum. Sadece sesimizi duyurabilmek için bile, çok fazla zaman, enerji ve para harcıyoruz. Umarım, bunu burada gerçekleştirebiliriz."

Devlet delegasyonu ile bağlantın var mı? Taleplerin doğrultusunda onları etkileyebileceğini düşünüyor musun?

"Evet. Bağlantım var. Onları etkilemeye gelince, bunu sadece umuyorum. Thai Devleti burada benzer sorunların yaşandığı diğer ülkelerle karşılaşacak. Sözkonusu problemlerin küresel sorunlar olduğunu görecek. Bu noktada bizlerin de eyleme geçmesi lazım."

Merav Mizrahi İsrailli. Kol Ha-Isha Kadınların Sesi anlamına geliyor. Çeşitli çalışma grupları var. Kadınların toplanıp tartışabileceği bir merkezleri bulunuyor. Kudüs'teki tek taban örgütü olduklarını söylüyor.

"Ben bütün bu süreç konusunda oldukça kötümserim. Dokümanlar çok genel. İfadeler devletlerin verdikleri sözleri yerine getirmemelerine olanak sağlayacak çok fazla belirsizlik içeriyor. Benim ülkemin hazırladığı raporda ben bunu görüyorum. Şimdiye kadar hiç bir şey yapmadılar. İki üç ay önce bize geldiler ve taleplerimizi yazmamızı istediler. Ama daha sonra kendi raporlarına bambaşka şeyler yazdılar. Kendilerini kadınlar için çok fazla şey yapmış gibi gösterdiler. Tabanda Pekin'den sonraki beş yıl içinde herhangi bir değişiklik olmadı. Ben bunun bu yıl da değişmesini beklemiyorum."

Ülkende kadın hareketinin devlet üzerinde baskı oluşturacak kadar güçlü olduğunu düşünüyor musun?

Üzerinde çalışılan konuya göre değişiyor. Devletin değişiklikleri yapması konusunda baskı oluşturup oluşturamayacağımız konusunda ancak şunu söyleyebilirim: Değişimler hemen olmuyor ve yıllar alıyor. Bundan sonra bu sürecin hızlanacağını umuyorum. Ama sadece bunu umduğumu söyleyebilirim.

[1] Seçmeli Protokol. Aralık 1999'da kabul edilen bir anlaşma. Buna imza atan devletlerdeki kadınlar cinsiyet ayrımcılığına uğradıklarında, şikâyetlerini uluslararası kurumlara taşıyabiliyorlar.

1975'ten 2000'e

dünya kadın konferansı

Birleşmiş Milletler çatısı altında yapılan dünya kadın konferanslarının tarihi aslın da oldukça eskiye gidiyor. Şimdiye kadar ilki 1975'te olmak üzere, tam dört kez Dünya Kadın Konferansı toplandı. Bu konferanslar önce sadece erkeklere has toplantılarken, kadınlar sürece dahil olabilmek için bir yandan resmi toplantılara katılırken; diğer yandan da, sivil toplum kuruluşlarının alternatif toplantıları yoluyla, taleplerinin Birleşmiş Milletler bünyesinde yapılan toplantılara iletilmesi için mücadele verdiler.

Meksika'da yapılan ve sivil toplum kuruluşlarının yer almadığı ilk konferansta kadına yönelik ayrımcılığın kalıcı bir sorun olduğu ilan edildi ve "Eylem İçin Dünya Planı" kabul edildi. Temelde, cinsiyet ayrımcılığının kaldırılması, kalkınma sürecine kadınların katılımının sağlanması ve dünya barışının güçlendirilmesine kadınların katkısının artırılması şeklinde özetlenebilecek ilkeler üzerine kurulu bu plan, 1980'e kadar bu hedeflerin tuttu-

Birleşmiş Milletler (BM), ayrıca, takip eden on yılı (1976-1985) "Kadınların On Yılı" ilan etti. Meksika konferansının bir faydası BM içinde de kadın konusunu izlemek üzere bir yapılanmanın başlatılması oldu. INSTBAW (Kadınların İlerlemesi İçin Uluslararası Araştırma ve Eğitim Enstitüsü) ve UNIFEM (Kadınlar İçin Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu) bu hareketin kurumsal yapılarını oluşturdu. Bu gelişmelerden sonra, 1979'da Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Anlaşması (CEDAW) kabul edildi. Bu anlaşma, devletler katında bir tür kadın hakları bildirgesi olarak kabul gördü. Bu anlaşmayı imzalayan devletler, her dört yılda bir BM'ye raporlar sunarak anlaşmaya uyup uymadıklarının denetlenmesine izin vereceklerdi.

1980'de Kopenhag'da 145 devletin katıldığı ve yine sivil toplum örgütlerinin yer almadığı bir kadın toplantısı daha düzenlendi. Kadına Yönelik Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Anlaşması'na rağmen, Kopenhag Konferansı Batı merkezli politikaların tartışıldığı ve daha çok ülkeler arası çekişmelerin belirleyici olduğu kısır bir toplantı oldu.

Dünya Konferansları nın üçüncüsü 1985'te Kenya'nın başkenti Nairobi'de yapıldı. Bu toplantı, kadın mücadelesinin BM bünyesindeki en önemli kazanımlarına sahne oldu: Sivil toplum kuruluşları. BM içinde gerçekleşen toplantılara gözlemci olarak katılma hakkını elde ettiler. 3 bin devlet temsilcisinin yanında sivil toplum örgütlerinden 300 katılımcı BM binası içinde toplanırken, dışarıda da 15 bin kişinin katıldığı alternatif sivil toplum kuruluşları (STK) toplantısı düzenledi. Resmi toplantı dışındaki bu 15 bin kişinin enerjisi ve gücü sayesinde STK'lar bundan sonraki kadın konferanslarında kendilerine yer edinecekti. Şenlikli bir havanın hâkim olduğu konferansın sonunda, 157 devletin uzlaştığı, 2000 yılına kadar "Geleceğe Dönük Stratejiler" (Forward Looking Strategies) kabul edildi.

On yıllık bir aradan sonra, nihayet Pekin'de Dünya Kadın Konferansları nın sonuncusu yapıldı. Bu toplantıda hem devlet hem de STK'lardan katılımın artması ile Dünya Konferansı artık iyice kabul görmeye başlamıştı. Yaklaşık 5 bin devlet görevlisinin yanında, 4 bini aşkın STK temsilcisi BM binasının içinde toplantılara katıldı.

Öte yandan, 25 bin STK temsilcisi ise alternatif forum düzenledi. Bu konferasın sonunda ilan edilen Pekin Deklarasyonu ve Eylem İçin Platform (PFA) belgesinde STK'lar etkin bir rol oynadılarsa da, Pekin bu sürecin gücünün yitmesinin de başlangıcını oluşturdu. Nitekim, Pekin'de sivil toplum kuruluşları toplantılarını da Dünya Bankası finanse etti.

2000 yılına gelindiğinde, Pekin'in sloganı da değişmişti. Pekin'de "Yerel düşün, küresel davran" denirken, 2000 yılında New York'ta "Yerel olanı değiştirmek için küreseli kullan" sloganı geçerliydi. New York'taki değerlendirme toplantılarında Pekin'de üzerinde anlaşılan on iki kritik alanda kadınlar için çok mesafe alınmadığı anlaşıldı.

Gülşah Seral: Bazı kazanımlar elde edildi

5-9 Haziran 2000 tarihlerinde yapılan "Pekin+5" toplantısına Kadının İnsan Hakları Projesi (KIHP) adına katıldım. KIHP akredite olduğu için Birleşmiş Milletler binasında gerçekleşen Özel Oturuma katılmam ve hükümet delegasyonlarının pazarlıklarını izlemem mümkün oldu.

Süreci, Türkiye'den giden ekibin (hükümet delegasyonu ve destek veren sivil toplum kuruluşları) çalışmaları ve ayrıca Özel Oturumdan çıkan sonuçlar açılarından değerlendirmek isterim. New York'a gitmeden önce Eşitlik İzleme Platformu (Anakültür, KA-DER, KİHP, Mor Çatı, Soroptomistler Federasyonu) olarak yapılan yoğun lobicilik çalışmaları sayesinde hükümet delegasyonunda, akredite olmuş sivil toplum kuruluşlarından dört temsilcinin katılımının sağlanmış olmasının Türkiye'deki demokratikleşme sürecinde önemli dönüm noktalarından biri olduğunu ve bunun da büyük bir başarı olduğunu düşünüyorum. Bu dört temsilci, akredite olmuş olan diğer kuruluşlar arasından demokratik yöntemlerle seçilmişti. Buna bağlı olarak da Özel Oturum süresince resmi delegasyonda yer almayan sivil toplum kuruluşları ile hükümet delegasyonu arasında bilgi ve fikir alış-verişi son derece memnuniyet verici düzeydeydi. Resmi delegasyonumuz, Özel Oturum süresince devlet-STK işbirliğini yüksek düzeyde gerçekleştiren kısıtlı sayıdaki delegasyondan biriydi.

Özel Oturumu değerlendirmeye gelince; bilindiği gibi pazarlık süreci çok yavaş ve zorlu geçti. Kadınlar açısından ilerici sayılabilecek çoğu madde, özellikle Vatikan (Holy See) ve bazı İslam ülkelerinin dayanışma içinde yürüttükleri taktikler nedeniyle bazen saatlerce tartışıldı, tartışmalar her zaman da olumlu sonuçlar verecek şekilde sonuçlanmadı. Bu hizipleşme, özellikle "kürtaj hakkı" ve "cinsel tercih" tartışılırken iyice belirginleşti.

Sonuç Belgesi'nde alınan kararların "taahhüt" şeklinde yer alamaması, tarih belirtilerek bir zaman çerçevesine oturtulamaması, Pekin Eylem Platformunu hayata geçirebilmek için gerekli göstergelerin ve kaynakların belirlenememesi ve oybirliği sağlanamayan maddelerin ya çıkarılması ya da Pekin Eylem Platformu nda yer aldığı şekilde tekrar edilmesi, sonuç olarak elde edilen belgenin istenilenden daha zayıf olmasına neden oldu. Ancak yine de bazı kazanımlardan söz etmek mümkün ve bunlardan bahsetmenin de önemli olduğunu düşünüyorum. Örneğin "namus cinayetleri" ve "zorla evlendirme" terimleri ilk defa bir Birleşmiş Milletler belgesinde yer aldı. "Evlilikte tecavüz'ü sona erdirmek amacıyla kapsamlı mekanizmaların geliştirilerek hayata geçirilmesi vurgulandı. Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi İhtiyari Protokolü'nün hükümetler tarafından imzalanmasına yönelik bir çağrı yer aldı.

Pekin+5 Sonuç Belgesi'nin hem Türkiye'de bizlere, hem de yurtdışındaki diğer kadınlara ve kadın gruplarına, kadınların insan haklarının geliştirilmesi ve korunmasına yönelik lobicilik ve aktivizm çalışmalarında destek olacağını ve belgeye imza atan hükümetlerin siyasi irade göstererek uygulama aşamasında etkin olmalarını ümit ediyorum.

Gülşah Seral

Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül,

kadınlara şişli'yi nasıl temizletti?

Şişli Belediye Başkanı Mustafa Sarıgül'ün komutasındaki "gönüllü" temizlik ordusunun kadın neferleri, her sabah ellerinde süpürgeleriyle, başkandan temizlik brifingi alıp, çelik disiplin içinde, Şişli'yi "kendi odaları gibi temizlemek için başkanla el ele, gönül gönüle" paklıyorlar. Madem büyüklerimiz kadınları askere almak gibi bir niyete sahipler, bu arada hem ilçeyi temizleriz, hem kadınları askerliğe hazırlarız, hem de propaganda olur zihniyetinin ışığında muzaffer komutan Sarıgül haykırıyor: "Pırıl pırıl Şişli için ileri!"

Bu orduyu kurmak kolay değil tabii...Önce hiçbir 8 Mart'ı unutmayacaksın. Sonra o unutmadığın 8 Mart'ta ileride sokakları temizleteceğin kadınlara plastik sarı güller dağıtacaksın, hani başkanın soyadı olan Sarıgül var ya işte onun plastik olanlarından. Bütün bunlarla geleceğe sıkı bir yatırım yapıp icraata başlayacaksın. Her ne kadar kendileri kirletmese de sokakların kirliliğinden de nasıl olsa kadınlar rahatsız oluyor. Sayın Sarıgül'ün de hakkını yemeyelim, mutlaka o da rahatsız oluyor ki böyle bir organizasyona girişiyor. Aslında benim bu konuda anlayamadığım, semtinin temizliğini çok önemseyen Sarıgül'den çok, bu beş yüz kadından oluşan gönüllü temizlik ordusu üyesi kadınlar. Hani ne bileyim evde herkesin pisliğinden sen rahatsız ol, temizle; sonra çık sokağa sokaklara tüküren adamların pisliğinden rahatsız ol, onları da temizle.

Bir tuhaflık var bu işte. Yani şahsen ben, sokağa tüküren bir adamı görünce elime süpürgeyi alıp temizlemek yerine adama uyarı falan yapmayı tercih ederim. Sokakta sigara içip izmaritini yere atan kadın pek olmaz, oysa adamların hemen hepsi elindeki sigarayı sokağa atar. Hoş, ben sokakta kadınların niye sigara içmediği konusunda başka sebepler de olduğunu düşünüyorum. Mesela sokakta sigara içen kadınlara daha fazla laf atılır, daha çok tacizde bulunulur. Çünkü onlar rahat kadınlardır, kuralları takmazlar, bu yüzden de "hafif" kadınlardır. Tecrübeyle sabittir, bir gün durakta sigara içtiğim için ne ahlaksızlığım kalmıştı ne de edepsizliğim. Hatta ben de ters davransaydım neredeyse dayak yiyecektim.

Bu kadar olayın üstüne, "hepsi çakı gibi, ellerinde süpürgeler, göreve hazır" diye tanımlanan beş yüz gönüllüye mi kızayım, dağıttığı plastik sarı güllerin acısını temizlikle çıkaran sayın başkana mı söyleneyim, karar veremedim gitti.

Beyhan

işyerinde cinsel taciz

Canan Yatsuman 1951 doğumlu, yirmi üç yaşında bir oğlu olan boşanmış bir kadın. İşyerinde tacize uğramış olan yüzlerce kadın var, ancak o bunu açıklama cesaretini gösteren az sayıda kadından biri.

Uzun yıllar değişik şirketlerde çalışmış. Daha sonra üç yıllığına Amerika'ya gidip, BM'de çevirmenlik yapmış. 1994'te İstanbul'a döndüğünde emekliliği için başvurmayı düşünürken, yeni bir iş önerisiyle karşılaşıyor.

"Söz konusu işyeri hakkında olumlu referanslar alınca, 27 Mart 2000'de çalışmaya başladım. Yeni kurulan bir şirket olduğu için de her türlü işe koştum. Birinci ayı sonunda büyük patronun hareketlerinde bir anormallik sezmeye başladım. Sürekli benim karşıma geçip genital organlarıyla oynuyordu. Bunu yaparken mümkün olduğu kadar işyerinde kimsenin olmadığı zamanları seçiyordu. Bende bunlara cevap vermedim. Bu şahıs Merkez Bankası'nın eski başkan vekillerinden, adı da Nedim Usta. Ortağı da uzun yıllar çocuk yuvası işletmiş olan Yüksel Uner Hak adında biri. İkisi ortak danışmanlık şirketi kurmuşlar. Uluslararası bir şirket olduğu ve lisan bilen bir ekip arkadaşı aradıklarını söyledikleri için ben işe girmiştim. Birinci ayın sonunda aradıkları ekip arkadaşının onların farklı isteklerine cevap vermesi gerektiğini bana iyice hissettirdiler. İsteklerine cevap vermediğim için beni aşağılayıp bağırıyor, başkalarının yanında küçük düşürüyorlardı. Bir gün yine böyle bir durumda, buna devam ederlerse işten ayrılacağımı söyledim. Onlar da beni işten çıkarttılar. Adamlar onlarla yatmadığım için attılar, işyerinde yarattıkları havayla da işten atılacağımı hep hissettirdiler bana. Böyle insanların varlığından utanç duyuyorum. Elli yaşında girdiğim bir işte, bu kadar moral kaybedip, yıpranacağımı hiç düşünmemiştim. Ama sessiz kalmayacağım. Hem hukuki olarak hakkımı arayacağım, hem de onları teşhir edeceğim. Çünkü bu insanlar, oldukça saygın bir imaj çiziyorlar. Saygın yerlere giderler, ikisi de evliler. Hatta Nedim Usta'nın eski beşyüzbinliklerin üzerinde imzası var. Şimdi telefonla arayıp beni rahatsız ediyorlar. Ama bu işin peşini bırakmayacağım. Özellikle işyerlerinde, kadınları işten atmakla tehdit ederek yapılan tacizin hesabını sormak istiyorum. Çünkü o işyerinde de bu türden tacize sadece ben uğramadım: çaycı kadına ve odacıya da aynı şekilde tacizde bulunuyorlar. Psikolojik olarak normal değiller bence. Mesela benim masamda oğlumun resmi vardı. Bir gün geldiğimde resimde oğlumun gözlerinin kalemle oyulduğunu gördüm. Eşlerinin işyerine gelmesini istemezlerdi. Ama ben mutlaka onların gerçek yüzünü ortaya çıkaracağım."

pikniğimizi yaptık

Geçen sayımızda sizlere duyurduğumuz gibi, 11 Haziran pazar günü, Yıldız Parkı'ndaydık. Yaklaşık altmış kadın, birlikte yemek yedik, oyun oynadık, ip atladık ve tabii dergi hakkında görüş alışverişinde bulunmayı da ihmal etmedik.

Okurumuz Dr.Zeliha Aksaz'ın Kütahya'dan gelerek pikniğimize katılması ve Beril'in İTÜ Anaokulu'ndan mezun ettiği Özdeş'le Güneş'i, yıllar sonra iki genç feminist olarak karşısında görmesi hepimiz için hoş sürprizler oldu. Derginin son dönemdeki çizgisini ve beklentilerimizi de konuştuğumuz piknik, her yönüyle anlamlı bir yıldönümü kutlamasıydı. Yeniden görüşmek dileğiyle...

kadından asker olmaz mı?

Şu anda askerlik yapmaya "hayır" diyebiliriz. Ama kadınlar harp bilimlerinin hep dışında mı kalmalılar? Ben buna "evet" diye cevap veremiyorum.

Saraybosna'da bir zamanlar komşu olan aileler birbiriyle savaşmaya başlayınca, askeri birliklere katılmayan erkekler hiç savaşmak istemeseler de savaştılar. Çünkü genç, kuvvetli, askerlik eğitimi almış her erkek, içinde yer aldığı topluluğu savunma veya o topluluğun çıkarlarını koruma için savaşmak zorundadır. Genç ve kuvvetli pek çok kadın ise çocuklar ve yaşlılarla ilgilenirken beklediler ya da çaresizlik içinde kaçacak yer aradılar. İstekleri dışında hamile bırakıldılar, utanç içinde ailelerini terk ettiler. Bazıları birçok açıdan eğitimli olan bu kadınlar savaşmaktan anlamıyorlardı. Anlasalar bu bazı şeyleri değiştirmez miydi?

Sürekli ordu bir yayılma, iç savaş ve rekabet aracı, ama aynı zamanda bir savunma aracı. Bu avgıt işlevlerini karmaşık örgütsel ve ideolojik süreçler sonunda gerçekleştiriyor. Bizim ülkemizde yoksul genç erkekler askerlikle "topluma karışıyor", bilmiyorlarsa okuma yazma öğreniyor ve kendilerini kanıtlıyor. Askerlikten, kadınlarla paylaşamayacakları anılarla dönüyorlar. Bu anılar gururlarını kırıyor, kişiliklerini, sağlıklarını bozuyor. Ezilip aşağılanarak öğrendikleri şeyler bazen de artık gurur duyacakları yeni kimliklerini oluşturuyor. Her halûkarda geriye dönülemeyecek bir şekilde kadınlardan uzaklaşıyorlar. Erkek oluyorlar. Askerlik eğitimi kafalarına kadınlardan üstün olduklarını en kötü fotoğraf ve sözcüklerle kazıyor.

Kadınların ordulardan uzak tutulmalarının nedeni savaşçı ve disiplinli bir yapıyı kaldıramayacak olmaları değil. Bence erkeklerle böyle bir konuda eşitlenmelerine hiç bir erkek egemen düzenin tahammülü yok.

Sıradışı uğraşlarda kadınlar

Subaylık çok eski bir meslek. Çünkü yöneticilerin hep bir ordusu olmuş. Bu düzenli bir kurum olmasa da komuta kadroları sabit olmak zorunda. Önceki yüzyıldan itibaren subaylık bazı erkekler için bir liderlik mesleği, parlak bir kariyer. Aynı zamanda fakir birçok gencin tek gelecek umudu.

Kadınların modern ordularda ilk aldıkları görevse 1881'de Kırım Savaşı'nda Florance Nightingale'in büyük bir başarıyla yürüttüğü ordu hemşireliği. Florance Nightingale'nin lezbiyen olmasının onun bu mesleği yerine getirirkenki başarısında bir rolü olup olmadığını bilemiyorum. Yüzyıl başından itibaren ABD ve Avrupa'nın birçok ülkesinde savaş dönemlerinde "hemşire kadın birlikleri" oluşturulmuş.

Türkiye'de 1954 yılında orduya alınan kadınlar, 1960'tan itibaren alınmaz olmuş. 1982'de ise bazı mesleklerden kadınlar yeniden orduya subay olarak alınmaya başlanmış. Bu meslekler yine doktorluk dahil sağlık hizmetleri ve öğretmenlik. 1997 verilerine göre toplam kadın subay sayısı 611 öğrenci sayısı ise 300.

Kadınların askerliği ABD'de 1973 yılında zorunlu askerliğin kaldırılmasıyla gündeme gelmiş. Pentagon 1993'te kadınların savaş birimlerinde yer almalarını engelleyen yasayı kaldırmış. 1998'de ise orduda kadınların oranı yüzde 14'e çıkmış. Şu anda birçok Avrupa ülkesinde kadın subayların orduya entegrasyonuyla ilgili sorunlardan sözedilmekte. Kadınların sürekli ordulara katılımının yüksek olduğu ülkelerde dahi kadınlar muharebe değil ofis bölümlerinde istihdam ediliyor. Aksi örnekler hep tartışma konusu.

Bugünlerde ABD'de kadınların profesyonel askerliğe katılımıyla başlayan sorunların önde geleni orduda kullanılan dilin değiştirilmesi için önerilen düzenlemeler. Askerlikte kullanılan deyimler, komutlar kadınları aşağılayıcı nitelikte. Bu dilin değiştirilmesi için düzenlemeler yapılsın deniyor. Buna karşın rahat konuşamamanın, sıcak savaş ortamında erkek askere vereceği "ekstra stres" tartışılıyor. Bu arada mesela donanmada su ve hava geçirmezlik gerektiği için zor açılan kapıların "kadın gücüyle de açılabilecek standartta üretilmesi" sağlanmış. Nöbet ve görevlendirme sürelerinin kadınların adet görme ve hamilelik dönemlerinin gözetilerek düzenlenmesi için yeni esaslar oluşturulmuş.

Kadınların katılımı orduları değiştirmez, ama isteyen kadınların katılabilmesi için orduların yeni düzenlemeler yapması gerektiği kesin. Bu cinsel sarkıntılık ve aşağılama ortamı ancak çok köklü düzenlemelerle değişebilir. Kadınlara kapalı olan Alman ordusu içinde 1994'te Kadın Bakanlığı bir araştırma yapmış. Sonuç şöyle imiş: En üst kademelerden en alta kadın erkekten aşağı bir insan ve seks makinesi olarak görülüyor. Kadın Bakanlığı kadınların askerliği önünde en büyük engelin ordunun ev sahiplerinin ağır cinsiyetçiliği olduğunu tespit etmiş

Askerlik bir meslek mi?

Türkiye'de bir dönem sevgililerine sadece gazoz ısmarlayabildikleri için "gazozcu" denen subayların, geliri 60'lardan sonra nispeten artmış. Ordumuz dışına sertlik uygulayabildiği gibi içine karşı da hep dikkatli. İstemediği görüşlere sahip subayları içinde barındırmayan ordu 78-82 yılları arasında sayısız subayı uzaklaştırmış. Bolgemizdeki birçok ülkede olduğu gibi bizde de ordu siyasette etkili. Türkiye'de bazı kadınların ordunun içiyle tanışması ise 80 sonrası askeri cezaevleri aracılığıyla oldu denebilir. Türk ordusu geride bıraktığımız on beş yılı büyük öl-

çüde sürekli bir savaş halinde geçirerek, büyük tecrübe kazanmış durumda. İçinde bulunduğumuz bölgenin Rus ordusu hariç tutulursa birinci, NATO'nun ikinci büyük ordusu. Ayrıca bir kurum olarak büyük silah satışı ihalelerinde de söz ve pay sahibi. Emekli olan generaller de çok büyük şirkelerde üst düzey yöneticilik kadrolarında. Ordunun ekonomiyle, ekonominin orduyla işi var.

Kadınlar cumhuriyetin kuruluş döneminde eşitlik idealiyle askere alınmayı da istemişler. Kabul görmemişler. Herkesin üzerinde anlaştığı red gerekçesi ise şöyle; kadınlar asker olursa ülkenin geleceği olan evlatlarıyla yeterince ilgilenemezler. Ordular bir toplumdaki bütün eşitsizlik ilişkilerine uygun yapılar. Üstte olanların teminatı. Dolayısıyla bir kurum olarak kadınlarla erkekler arasındaki eşitsiz işbölümünü de güvence altına alması gerekiyor.

Bazen ordular kadınları özel savaş birimlerinde istihdam ediyor. Ama Körfez Savaşı sonrası Amerikalı kadın askerlerin tecrübe ettiği gibi, yapı bu "hanımlar" savaşa katıldı diye değişmiyor. Türkiye Cumhuriyeti de Sabiha Gökçen'i Dersim İsyanı'nı bastırma harekâtına bir kadın pilot olarak göndermiş ama bu hava kuvvetlerinde bir yapı değişikliği yaratmamış.

Şu anda ne bu kurum ne de onun üyeleri kadınları kabul etmeye açık. Zaten savaşta ve barışta kadınların yaptığı işlerin çoğu doğal vazife olarak görülüyor ve karşılıksız bırakılıyor. Dolayısıyla kadınlar askerlik yapsın mı sorusuna bir kadının verdiği cevap çok açıklayıcı. "Onu da mı biz yapacağız?"

Paralı askerlik çare değil tehlike

1990'lardan itibaren dünyada yaşanan en önemli değişiklik sosyalist ülkelerin kapitalistleşmesi ve soğuk savaş döneminin sona ermesi oldu. Bu değişim dünyaya barış getirmedi. Büyük güç merkezleri ve onların silahlı birlikleri sorunlu gördükleri yerlere askeri harekât düzenler oldular. İrak, Somali, Yugoslavya gibi. Hantal ulusal orduların döneminin sona erdiği artık her ülkede gönüllü yani profesyonel, yani paralı askerliğin döneminin açıldığı "sevinçle" söylenir oldu. Artık uluslararası askeri güçlerin zamanıydı. Burdan ileriye giderek. kadın erkek ayrımının da o eski demode ordu modelleriyle birlikte çöpe atılacağı beklentisi doğdu. İsteyen herkes kadın veya erkek asker olsun, istemeyen olmasın, bu bize yetecek ileri bir hedef diye düşünüldü. Son yılların gösterdiği ise yeni savaşlarda. askeri güçlerin, çoğunluğunu kadınların oluşturduğu sivillere saldırıyor olması. Artık iki tarafın askerleri karşılaşmıyor.

Profesyonel ordular yüksek teknolojili yeni silahları kullanabilen, her an bir harekâta katılabilen gönüllü insanlara dayanıyor. Bunlar yani Fransızlar'ın deyimiyle lejyonerler toplumda, paraya ihtiyacı olan, bunun için ağır bir eğitimi ve insan öldürmeyi göze alan insanlar. Ne dünya düzeninin bu ordulara duyduğu ihtiyaç ne de bu ihtiyacı karşılamaya ilk elde aday olacak insan tipi içimize su serpebilir. Kimler olacak bu uzak seferlere her an hazır gönüllüler? Bütün ülkelerin şiddete en meraklı. en fakir, en çaresiz, yani en faşizan delikanlıları. Hani şu "evrensel" tip: başı bandanalı. yüzü boyalı genç erkekler, yani "rambo"lar. Üstelik paralı askerlik olacak diye harp okulları ve düzenli ordular iptal olmayacak elbette. Onlar daha seçkin, vasıflı, uluslararası eğitim görmüş beylerin yönetim tekeli altında varlığını sürdürecek

Oğlum askere gitsin, geri gelsin, işe girsin. Kızım namusunu korusun, iyi bir koca bulsun

Kadınların sadece kadın oldukları için başkalarının canına kast etmeleri daha zor oluyor. Bu doğru ama bu olumlu özellik şiddet kurumlarına topyekün direnmemize veya onları dönüştürmeye niyetli ve yetkili bir güç haline gelmemize yetmiyor. Bizim ülkemizde annelerin çoğu gerek kocaları gerekse oğulları askerlik yapsın, yapsın ki adamdan sayılsın ister. Kendi haline bırakılsa öyle düşünmez, ama hem din. hem töre, hem yasa, "er" kişi askerlik yapmaktan kaçmaz diyor. Anneler de uyum olsun, mesele çıkmasın, oğlu kazasız belasız kurallara uygun işin içinden sıyrılsın ister. Kızlarının askere gitmesi ise akıl hayal alacak şey değildir; çünkü orada erkeklerin kızlarının "namusuna" dokunma tehlikesi aşikardır Erkeklerin yanında kızlarının serbestçe askerlik yapmasını istemezler. Diyelim ordu namus açısından güvenilir bir yer oldu, kızları "tophına karışır", aklı karışır, ailenin isteklerine karşı çıkacak hale gelir diye de kızları askerlik yapsın istemezler. Toptan tüfekten anlayan, ağır nöbetlere dayanan, savaş stratejilerine kafa yoran bir kızı kim ister?

Geri dönmeyeceğiz, ama nasıl

Kadınlar toplumsal devrim veya ulusal kurtuluş için yapılan mücadelelerde elde silah dövüşmekten çekinmiyorlar. İstiklal Harbinde, Vietnam'da, Alman faşizmine karşı girişilen direnişlerde, Cezayir Kurtuluş Savaşı'nda. İspanya İç Savaşı'nda bunu gösterdiler. Bu tür savaşlardan muzaffer çıkıldıktan sonraki "kuruluş" dönemlerinde ise savaş sırasındaki devrimci havanın, duyuş ve düşünüşün kayboluşunu da yaşadılar. Bir süre sonra onlara yine evlerinin mutfağı tek yön olarak gösterildi. Erkekler kadınları büyük evimiz olmasını istediğimiz toplumun reisliğine ortak almak istemediler. Kadınların da bunu söküp almak için bir hazırlığı yoktu. "NATO'nun Ordularına Hayır!" diyelim. Ama her orduya hayır demeli miyiz? Bu kendi toplumsal savaşının hayalini kuran her feminist için cevap verilmesi gereken bir soru bence

Handan Koç

dönüş mutfağa mı?

Vatan isterse kadın asker olur

Bizde kadınların askerlik meselesi. eşit hak ve meslek edinme çerçevesinde tartışılmaya başlanmış ilk kez. Tarihçi Serpil Çakır *Kadınlar Dünyası Dergisi* sayfalarına yansıyan bu tartışma hakkında şöyle konuştu: Kadınlar 2. Meşrutiyet sonrasında dernekler kurarak. dergiler çıkararak hak arama mücadelesine giriştiklerinde, "Madem ki hak istiyorsunuz o halde askerlik yapın. Bakalım ağır silahları taşıyabilecek misiniz ?" biçiminde itirazlarla karşılaştılar. *Kadınlar Dünyası Dergisi*'nin bir başyazısında bu iddialar cevaplandırıldı. Yazının manşeti ise "Vatan isterse kadın asker de olur" idi. Kadınlar böylece askerliğe açık olduklarını da vurguluyorlardı.

Ayrıca Osmanlı Ordusu'nda 1918'lerde Birinci Ordu-yi Hümayun'a bağlı Birinci Kadın İşçi Taburu da kurulmuş. Bu konuyu ilk kez gündeme getiren Prof. Dr. Zafer Toprak... Kadınları Çalıştırma Cemiyeti İslamiyesi'nce kurulan taburun amacı şöyle vurgulanıyor: "Bu taburu teşkilden maksat kadınları bizzat temin-i maişete alıştırmaktır. Kadın İşçi Taburu cephelere sevk edilmeyecek, gerilerde istihdam olunacaktır. Tabur: 1- Tabur komutanı, 2- Bölüm kumandanı, 3- Hesap memuru . 4- Tabur baş katibesi , 5- Kadın bölük başıdan oluşuyordu. Taburun görev tanımı da hayli ilginç: "Memure kadınların vezaifi kendilerine muadil erkeklerin vezaifinin aynıdır. Kâtibe ve memureler de zabitan misillu nöbet tutarlar" Kadınların hepsi rütbelerine göre belli miktarda bir maaş alıyorlardı.

orduda bir işimiz var mı?

Elimizi şiddete bulaştırmak istemeyen hassas ruhlu içli köfteler değiliz elbette. Ama şiddet var, şiddet var. Paris Komünü'nden, 2. Dünya Savaşı sırasındaki, "kır ordularına" kadar barikat gerisinde veya top başında yer almak tabii ki mübahtı. Ama feminist bir anti-militarizm gereği mevcut olanından hayli uzak durmamızda sayısız yarar var.

DSP İzmir Milletvekili Güler Aslan 1999 Aralığında meclisin erkek vekilleri harıl harıl bedelli askerliği tartışırken, kadınların da askere alınması gerektiği fikrini ileri sürdü. Onerisi genellikle geri hizmetlerle sınırlıydı: "Kadınlar da silah kullanmayı, tansiyon ölçmeyi, iğne vurmayı öğrenmeli. 18-25 yaş arasındaki kadınlar üç aylık disiplin ve kültür eğitimi almalı" diyordu. Eşitlikçi feministlerin Medeni Kanun'daki eşitliğe aykırı hükümler nedeniyle bu kanunun değiştirilmesi için kampanyalar düzenlediği bir sırada o, kadınlar için askerliği Medeni Kanun'daki eşitlik ilkesine dayandırarak talep ettiğini iddia ediyordu. Konu küçük haberler kapsamında değerlendirildi basında. Geçtiğimiz ay Meclis Milli Savunma Komisyonu'nda, savaş durumunda erkeklerle birlikte kadınların da askere alınabileceğine ilişkin kanun tasarısı, Faziletliler'in itirazlarına rağmen, kabul edildi. Gazetelerde haber, "Kadın savaşta asker olacak," biçiminde çıktı. Kadın düşmanlığı için hiçbir fırsatı kaçırmamaya and içmiş kimi erkek köşeciler için önemli bir fırsat doğdu böylece. Serdar Turgut, "TSK'ya sahip çıkalım," diyordu... Ona göre kadınlar, girdikleri tüm kurumların köküne kibrit suyu dökmüşlerdir. Askerlik meselesi ile ordu da bu durumdan nasibini alacak, orada bulunan memleket evlatları kadınlara gösteriş yapma yarışına girecekler ve böylece disiplin, hiyerarşi namına bir şey kalmayacaktı orduda... Sonrası malum.

Medyanın kadın meseleleri uzmanı bazı kadınlar, Allah vergisi barışçılığımıza vurgu yapıp, şiddetin bize ne kadar da yakışmadığını filan söylediler. Sokaktaki kadınların bir bölümü, kızlarının namus sorununa takılmıştı. "Orada öyle askerlerle filan", yani olmazdı. Hükümetler kanalıyla gelen her şeyi bir bela olarak addeden annem, "Allah kahretsin onları, sanki kadınların üzerinde yeteri kadar yük yokmuş gibi..." şeklinde bir yorumda bulundu. Tartışmaların birinci haftasında olaya giren Milli Savunma Bakanlığı bir açıklama yaparak kadınlara askerlik yükümlülüğü getirildiğine dair haberlerin doğru olmadığını söyledi...

Yani olayın içeriği sizin sandığınız gibi doldurulmayabilir demeye getiriyorlardı. Kimbilir, belki de tasarı mecliste görüşülüp, yasalaştığında kadınlar bu kez orduda bakım ve erkek onarım işlerine bakacaklar. Ama iş o raddeye varmadan, tartışmak zorunda olduğumuz bazı hususlar bulunuyor.

Anneannelerimiz doğru yoldaydı

Aile, okul, mahkeme vs. gibi bir kurum değil, modern toplumların en gelişkin, en stabil patriyarkal kurumlarından biri olarak değerlendirebiliriz orduyu. Militarizmin de en önemli aracı. Feministler militarizmi, 1. Dünya Savaşı sırasında "Silah üstünlüğüne dayalı bir erkek şiddeti," patriyarkanın destekçisi ve bu nedenle de kadın özgürlüğünün düşmanı olarak tanımlamışlardı... Onlar, devlet, patriyarka ve kapitalizmden bağımsız bir militarizm düşünmüyorlardı . Anti-militaristtiler ve militarizme karşı savaşım stratejisini, toplumsal kurtuluş projesine bağlamışlardı doğrudan doğruya. Günümüzdeki bazı savaş karşıtlarının uluslararası sözleşmelere, demokratik hukuk devleti kriterlerine veya ahlaki seferberliğe dayalı karşı çıkışlarıyla alakası yoktu bu tutumun. . Ne dediklerini, ne istediklerini sanıyorum çok iyi biliyorlardı.

Orduya karşı çıkışlarının temeldeki nedeni ise uluslararası bir savaştan ziyade, ordunun içeride oynadığı rolle ilişkiliydi. Devlet, kendine sadık böyle örgütlü bir güce sahip olduğu ölçüde içteki hak arama mücadelelerini bastırır, gerektiğinde silaha da başvurabilirdi. Peki orduların bu temel nitelikleri zaman içinde değişti mi? Bence hayır. Ama günümüzde orduların bir başka özelliği daha ortaya çıktı. Onlar ilerlemenin ve teknolojinin her

türlü olanaklarından hemen yararlandırılan kesimi oluşturuyor. Kimi toplumlarda modernleşmenin bir ölçüsü adeta ordu. Pek çok yenilik askeri amaçlarla geliştirilip mükemmelleştiriliyor. Fakir ülkeler bile ordularını en mükemmel tekniklerle donatıyorlar. İnsan gücünün yerini makineler alıyor ve askerler giderek insan olarak esamelerinin okunmadığı, devasa bir yok etme aygıtının manasız birer ayrıntısı haline geliyor...

Kadınlar bu tür bir organizasyonun tüm düzeylerinde yer alarak onu değiştirebilir veya dönüştürebilirler mi, bu bana çok şüpheli görünüyor. Çünkü çizdiğim yapının bir de ideolojik donanımı var. Dünya ölçüsünde tüm ordularda "kadın cinsi" üzerine erkeksi ritüellerde neredeyse tam anlamıyla bir konsensüs sağlanmış vaziyette. Bu konsensüs konuları içinde cinsiyetçi fıkralar, toplu halde genelev ziyaretleri, eşcinsellerin aşağılanması yer alıyor. 1981 de Avrupa'nın en demokratik devletlerinden biri olan İsviçre'de orduda hedef tahtası olarak kadın poposu kullanılması ideolojinin niteliği hakkında fikir verebilir bize. Ordu yaşamı, oradaki erkekleri çevrelerinden, özellikle de kadınlardan gittikçe daha fazla ayırır ve kemikleşmiş bir erkek kimliğinin inşa edilmesine katkıda bulunur. Genç erkekler, asker-erkek sosyal kimliğini kurarken beden denetimini, psikolojik ve duygusal dünyayı denetlemeyi erkekliğin bir biçimi olarak öğrenirler. Eğitimin hedefine ulaşıp ulaşmadığı, yani askerlerin güvenilir duruma gelip gelmediği ise son tahlilde bir savaş halinde anlaşılır. Orduya alınan kadınlardan da beklenen kendilerine ait özellikleri unutarak, bu asker-erkek sosyal kimliğini yeniden üretmektir, çünkü yapının sürekliliği ancak bu biçimde sağlanabilir. Üniformalardan davranış kalıplarına, düşünce biçiminden el kol hareketine kadar her alanda onlara benzemek. Feministler bu tür bir katılımı isteyebilirler mi? Bence hayır...

Bana kalırsa biz, ordulara katılmak yerine bir kurum olarak onu masaya yatırmayı tercih etmeliyiz.

Necla Akgökçe

Bir savaş kurumu: Askeri genelevler

Savaş, orduların erkek yüzünün en fazla ortaya çıktığı zamanlar. Tecavüzün ve cinsel köleliğin savaş zamanında askeri bir anlamı vardır. Serbest fahişelik, seks köleliği, tecavüz arasındaki sınırlar bu hallerde son derece geçişlidir. Askeri genelevler ise bazı dönemler orduların bir parçası olarak görev yaptılar

* Japonya'da Kraliyet Ordusu'nda Çinli. Filipinli Koreli 200 bin kadın, fahişe olarak askeri genelevlerde zorla çalıştırıldı. Beş altı kadına 2 bin asker düşüyordu. Kadınlar kitlesel olarak cinsel hastalıklara yakalandılar. vajina yırtılması sonucu öldüler.

* 1. Dünya Savaşı'nda da savaş gerisinde Almanya'da orduya bağlı olarak çalışan genelevler bulunuyordu. O dönemde herhangi bir yerde kadınların fuhuş yaptığı iddiası onların bu genelevlere gönderilmesi için yeterli bir nedendi

* 2. Dünya Savaşı'nda Almanlar sistemlerini geliştirirler

9 Ekim 1939'da 2. Reich İçişleri Bakanlığı ordunun operasyon yaptığı yerlerde cinsel ilişkilerin kontrollü bir biçimde yürümesi için kanun çıkarır. Bu kanuna göre genelevler ve fahişeler garnizonlar bünyesinde toplanır.

1940'tan itibaren orduya bağlı 500 genelevde çok sayıda Doğu Avrupalı. Yahudi kadın çalıştırıldı. Buralarda çalışmaya zorlanan esir kadınlar bir süre sonra da öldürülüyordu.

Nazi Devleti toplama kamplarında da genelevler kurmuştu. Askeri genelevlerdeki amaç askerlik hizmetlerini verimli kılmaktı

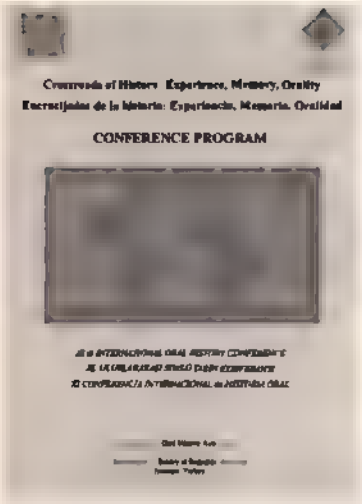

deneyimler, anılar, sözlü aktarımlar

11. Uluslararası Sözlü Tarih Konferansı IOHA (International Oral History Association) ve Boğaziçi Üniversitesi işbirliği ile 15-19 Haziran 2000 tarihlerinde Boğaziçi Üniversitesi'nde gerçekleştirildi. Brezilya, Şili, Meksika, Arjantin, İspanya, Türkiye, Almanya, İngiltere ve Amerika başta olmak üzere yaklaşık 31 ülkeden 285 tebliğ sunuldu ve 40 panel yapıldı.

Konferansta tartışılan konulardan bazıları şunlardı: Göç / Savaşta Zarar Görmüş Kadınlar / Savaş Anıları / Sözlü Tarihin Metodolojisi / Çalışan Çocuklar / Eğitim / Sağlık / Gazetecilik ve Sinemada Sözlü Tarih / Yerel Coğrafya / Seks / Dil Kullanımı / Sanat / Grup ve Aile Kimliği / Kaybolan Kültürler / Çeşitli Kadın Öyküleri / Toplumsal Cinsiyet / Futbol / Cumhuriyet Modernizasyonu / Sözlü Tarihte Etik.

Konferansta yer alan kadın konulu bildirilerden kısaca söz etmeye çalışacağım. **Temsilcilerin Değişimi: Ortadoğu'da Kadın** başlığı altındaki konferansın açılış panelinde, Kahire'de yaşayan Leila Hessini, Mısır ve Fas'taki kadınların düne ve bugüne ait deneyimlerini, dünden bugüne kadınların yaşamında nelerin değiştiğini, çeşitli yaş gruplarındaki kadınlarla yapmış olduğu görüşmeleri bize aktardı. Türkiye'den konferansa katılan Dalita Çetinoğlu ve Dicle Kocaoğlu ise, **Birlikte Okumak: Cumhuriyet Tarihinden İki Öykü** başlıklı bildirilerinde, Ermeni ve Müslüman olan anneannelerivle yapmış oldukları sözlü tarih çalışmasını bize aktardılar. İki kadın da cumhuriyetin ilk kuşağını temsil etmekteydi. İki ayrı kültürel kimlikten gelen bu kadınların Cumhuriyet Türkiye'sinde yaşadıklarını, yaşamı algılayışlarını, aynılıklarını ve farklılıklarını öğrenme fırsatı bulduk. Hollanda'dan katılan ve Yemen'de araştırmasını yürüten Marina de Regth ise, Yemen'de bir sağlık örgütünde çalışan öncü bir kadının yaşam öyküsünü anlattı. **Johayra** isimli bu kadının ebelik mesleğinde cinsiyetçi kısıtlamaları önce ailesinden başlayarak nasıl adım adım aştığını ve ebeliği Yemen'de nasıl saygın bir meslek haline getirdiğini öğrendik. California Devlet Üniversitesi'nden katılan Elham Bayour'un bildirisinin adı ise **Kişisel Tanıklıklar: Geçmişte Mahpus Olan Filistinli Kadınlar** idi. Bayour, savaşta kadınların yaşadıklarını, savaşın en çok kadınları ve çocukları vurduğunu, dokuz ay boyunca Gaza'da mülteci kamplarında yapmış olduğu söyleşiler yoluyla bize aktardı. Kamptaki kadınların Elham Bayour'u adeta bir sözcü olarak seçtiklerini şu sözlerinden anlıyoruz, "Sen benim etimden ve kanundansın ve en iyi beni sen ifade edebilirsin". Aynı oturumda yer alan Tayba Hassan Sharif ise kültürel çevrenin, görüşmenin metodolojisi üzerine etkisiyle ilgili bir konuşma yaptı. Türkiye'den katılan başka bir konuşmacı ise, **İlerici Kadınlar Üzerine Bir Alan Çalışması** isimli bildirisiyle Birsen Talay'dı.

Macaristan'dan Barbàla Juhàsz, bize 1956 yılında ülkesinde gerçekleşen ayaklanmada kadınların rolüne ilişkin bir bildiri sundu. Şimdiye kadar bize söylenen, kadınların bu ayaklanmada hiçbir rol oynamamış olduklarıydı. Oysa o dönemi yaşamış olan kadınlarla yapılan görüşmelere dayanarak gerçeğin hiç de böyle olmadığını gösterdi. Bu yanlış kanının, kadınlar belki de tarihi başka türlü algıladıkları ve kahramanlık hikâyeleri anlatmadıkları için doğduğunu ifade etti. Selma Leydesdorf ise altı ülkede Müslüman kadınlarla yapmış olduğu sözlü tarih çalışmasını aktardı. Leydesdorf bildirisinde, kadınların, toplumsal, kültürel ve dinsel alanlarda geçmişten günümüze neler yaşadıklarını, ne gibi geçişleri olduğunu, değişikliğe, çok eşliliğe ve erkek egemen topluma bakışlarını sergiledi. Kay Mizell'in bildirisi Kuzey Amerika'da yaşayan Kürt kadınları üzerineydi. Bu kadınların anavatan özlemlerini dile getirdi. Amerika'da yaşayan Yuh Ji-Yeon ise Amerikan askerleriyle evlenen Koreli kadınlar üzerine yapmış olduğu çalışmada Koreli kadınların kendi kimliklerini sürdürmelerine engel olunduğunu, çocuklarına kendi dillerinde ninni söylemelerine, Kore yemeklerinin evde pişirilmesine, kendi kiliselerine gitmelerine izin verilmediğini anlatarak çok kültürlülüğün kadınlar için hiç de güvenli olmadığını aktardı. Küresel kültürün ulusal ve yerel olan karşısındaki egemenliği üzerine başka bir bildiri de Hürriyet Konyar'ın **Sarıgerme'de Köy Kadınının Global Kültürle Bütünleşmesi** idi. Konyar, bugün turizm bölgesi olan Muğla'nın Ortaca ilçesine bağlı Sarıgerme köyündeki beş yıldızlı bir otelde temizlik işçisi olarak çalışan kadınların, küresel değerlerle nasıl bütünleştiklerini, bakış açılarının bu değerler karşısında nasıl değiştiğini, bu kadınlarla yapmış olduğu görüşmeler üzerinden gösterdi.

Bana Bir Şeyler Anlat: Kadın Sözlü Tarihinde Anlatan-Yorumcu İlişkisi: Etik Üzerine Düşünceler tebliğlerinde Necla Akgökçe ve Serpil Çakır, sözlü tarih yönteminin feminist araştırmada kullanılabilirliğini ve dinleyen/ yorumlayan tarafın sorumluluğunu tartıştılar. Yeni Zelanda Komünist Partili kadınlarla mülakat yapan Lesley Hall ise konuşmasında, mülakatta gizlilik üzerinde durdu.

Toplumsal Cinsiyet başlığını taşıyan panelde, Hollandalı Riki Van Boeschoten, **Savaş Tecavüzleri Konusundaki Sessizlikler** isimli bildirisinde savaşta tecavüze uğramış kadınların geçirdikleri travmayla nasıl başa çıktıklarını anlatıp, sessizliklerin nasıl yıkılabileceğini sorguladı. Brezilya'dan katılan Marieta de Moreas Ferreira ve Camille Dantas, İsviçre'de yaşayan Brezilyalı bir kadın sığınmacının yaşam öyküsünden söz ettiler. Amerika'da yaşayan Jaci Gier Viskovatoff, 1926 ve 1984 yıllarında İngiltere'deki madenci grevinde, madenci eşlerinin yaşadıkları üzerine yaptığı çalışmayı sundu. Bu grevlerden sonra kadınların nasıl politize olduklarını, kamusal alanda varolabildiklerini ve bunun da sözlü tarih aracılığıyla belirginleştiğini aktardı. Aynı oturumda konuşan Nükhet Sirman ise, Cumhuriyet Türkiyesi'nde, 55 yaş üstü orta sınıf kadınlarla öğrencilerinin gerçekleştirmiş olduğu mülakatlardan, bu kadınlarda benliğin nasıl ortaya çıktığını anlattı.

Aynur İlyasoğlu ve Ayşe Durakbaşa sunduğu, **Cumhuriyet Türkiyesi'nde Toplumsal Kimliklerin Oluşumu ve Modernleşmenin Tarihini Kadınların Anlatılarıyla Yazmak** adlı bildirilerinde, resmi ve kamusal tarihin, çocukların yetişmesini, aile ve kadın yaşantı bilgilerini dışarıda bıraktığını ve bu nedenle kadın anlatılarıyla* kadınların modernleşme sürecini nasıl yaşadıklarını derleyerek, bu tarihin karanlıkta bıraktığı boyutları, görünür hale getirmeye çalıştıklarını dile getirdiler.

Sözlü Tarih Konferansı'nda, dünyanın her tarafından gün ışığına çıkmamış, çıkmasına izin verilmemiş öyküler dinledik. Dört gün boyunca değişik kültürler tanıdık ve birey olarak içinde bulunduğumuz dönemin, kültürün, mekânın hem tanığı hem de geleceğe aktarıcısı olabileceğimizi gördük. Yaşadığımız olayların çoğunun hiç de kişisel olmadığını, dünyanın birçok yerinde birçok kadının bizim attığımız adımları çok önceden atmış olduğunu veya ne kadar geriden geldiğini bir kez daha duyumsadık. Hızla geleceğe savrulan bugünlerimizde, tutacağımız her kaydın kadın tarihi için ne denli önemli olduğunu bir kez daha kavramış olduk.

Feryal Saygılıgil

* Bu kadın anlatıları için 1994-95 yıllarında Kadın Eserleri Kütüphanesi ve Bilgi Belge Merkezi'nde yapılan pilot görüşmelerden yararlanılmıştır.

Hücre tipi cezaevi yine gündemde

aklı ve cesaretiyle başedemediğini çıldırtmak için

Hayatları hücrede, enselerine sıkılmış bir kurşunla son bulan Baeder-Meinhoff örgütünün elemanlarıyla ilgili bir dramatik belgeselde, örgütün liderlerinden Ingrid Schubert'in kız kardeşine yazdığı bir mektup aktarılır: "Bana kahverengi rimel, kahverengi göz kalemi ve far gönder." Kız kardeşi şaşkınlık içindedir, "Ama sen dışarıdayken makyaj yapmazdın!"

Ingrid Schubert, kim bilir nelere şahitlik etmiş gözlerini boyayarak direnmeye çalışır hücre koşullarına. Daha sonra 12 Kasını 1977'de hücresinde asılı bulunur. Bu ölüme de intihar süsü verilmiştir ama buna kimse inanmaz.

Hücre hapsi, başka birçok şeyin yanında, tutukluyu devletin elinde, çaresiz ve en önemlisi şahitsiz bırakmakta. Bunun kadınlar için daha da ağır bir anlamı olacağı açık; her an taciz ve tecavüz riski. Daha da önemlisi, bütün hayatını, dileyenin gelip geçerken, istediği zaman bakacağı bir gözetleme mazgalının önünde geçirmek. Yani giyinirken, soyunurken, uyurken karşı taraftan erkeklerin bakışları altında olma tehlikesi. Çıldırtıcı bir süreç.

Ama eski usul kapatma ve işkence cezalarıyla baş edemediği tutuklular için modern hücreyi geliştiren Batı uygarlığı, tutuklunun çıldırması için başka önlemler de düşünmüş. Mutlak yalnızlık, varlığını fark etmeyi sağlayacak ötekinden yoksunluk. Mektup, görüş ve havalandırmanın yıldırıcı biçimde sınırlanması. Ayrıca, soluk renkler, sürekli ışık, mutlak sessizlik. İnsanın algılarını köreltecek önlemler için bilime başvurulduğu belli.

Devlet, aklı ve cesaretiyle baş edemediklerini çıldırtmaya çalışıyor yani. Çıldırmayıp zalimi çıldırtanlar için de Baeder-Meinhoff'un kaderi hazır.

Hücre adı verilen tabutlukların, F tipinin ilk gündeme getirilişi değil bu. İçeride tutuklular, dışarıda insan hakları mücadelecileri ve tutuklu yakınlarının ilk mücadeleleri de olmayacak.

"Babalar olarak annelerin arkasındaydık."

Tutuklu babası Naci Çelik, eski "siyasi", 1996 yılındaki açlık grevleri sırasında gündüz işe gidip geceleri açlık grevi yapan anneleri desteklemeye gelmiş. *Oğlum Kızım Devletim* kitabının yazarı Ece Temelkuran'a, "Babaları, annelerin kararlılığı etkiledi." demiş.

Gerçekten de cezaevleriyle ilgili mücadele her zaman esas olarak kadınların üzerinde yükseldi. Birçoğu cezaevlerindeki tutukluların annesi ve eşi olan kadınlar, kararlılıkları ve cesaretleriyle pek çok açlık grevinin başarıya ulaşmasında anahtar rolü oynadılar. Kendilerini, siyasi bilinçlerini hiçbir siyasi militanın değiştirmediği hızda değiştirdiler. Ama ne yaparlarsa yapsınlar, ne düşünürlerse düşünsünler, hep "Analar" olarak anılageldiler. Siyasi faaliyetleri kendileri dışında da böyle sınırlanmıştı. Hiçbirine; siyasi ve bireysel gelişmeleri için destek olunmadı, herhangi bir siyasi yapıyla tanışan birine harcanan emeğin binde biri harcanmadı. Onlar da genellikle "işleri", yani "bir ana olarak çocuklarına vazifeleri" bitince evlerine döndüler. Ama bir kısım bunu yapmayıp bu mücadele içinde kalmaya devam etti. Bugün insan hakları mücadelesi yürüten yüzlerce kadının arasında yakınları dışarı çıkmış eski tutuklu anneleri ve eşleri var. Ayrıca insan hakları mücadelecilerinin arasında tutuklu yakını olmayan kadınlar da çoğunlukta. Cezaevleriyle ilgili mücadele süreçlerinin başından beri içinde olan Hüsnü Ondül Ece Temelkuran'a, İHD'nin üyelerinin yüzde 40'ını kadınların oluşturduğunu ama yönetimde kadınların tatmin edici ölçüde yer almadığını söylüyor.

Sebla Arcan da eski bir tutuklu eşi, eşi çıktıktan sonra da insan hakları mücadelesi içinde yer almaya devam etmiş. İHD'nin eski bir GYK üyesi. Kadınların yönetimlerdeki azlığını o da vurguluyor. Kadınların insan hakları mücadelesinde neden erkeklerden fazla yer aldığı konusunda bize şunları anlattı:

"Basamak olarak kullanılabilecek alanlar değil bu işler. Bu işi yapayım bana şöyle bir getirisi olur

diye bir şey yok. Ben erkeklere haksızlık etmek is
temiyorum ama onlar bir işe kalkıştıkları zaman
sonuçta kendi adlarına bir beklentileri olduğun
düşünüyorum. En azından kadınlara oranla dah
fazla. Bence ana belirleyici bu. Bir de ekonomik
ilişkiler vesaire de işin içine giriyor. Erkekler ge
nellikle bu tür şeylere girerek risk almak istemi
yorlar. Çalışıyorlar, kadınlar da çalışıyor ama on
lar veri geldiği zaman işinden olmayı da çok raha
göze alabiliyor. Ben kadınların doğru bildikleri v
inandıkları şeyleri hayata geçirme konusunda er
keklere gore daha kararlı olduğunu ve daha çok
risk alabildiklerini düşünüyorum. Yani bunu da
tabii durduk yere düşünmüyorum. Bugüne kada
gittiğim her yerde ya da rastladığım her olayda
buna çok yakından tanıklık ettiğimi düşünüyo
rum. İHD'nin kuruluşunu düşün, cezaevi önleri
düşün. Az sayıda baba olurdu ya da çok az erkek
kardeş olurdu. Gelenler ya anne, ya kız kardeş, y
sevgili, ya da eşti. Mesela ilginçtir, erkek eşler d
çok görünmezdi. Cezaevinde üç beş kadın da olsa

çok kararlı gidip gelenleri olmazdı onların, eşlerinden ya da sevgililerinden yana. İşte beş taneyse üç tanesi ya da diyelim iki tanesi çok sıkı takip etmezdi. Bölgeye gittiğinde de buna tanık oluyorsun, orada da aynı şey geçerli. En çok risk alabilenler, en önde olanlar gene kadınlar. Dünyaya baktığında da böyle. Cezayir'de böyle mesela. En kötü dönemde bile kadınlar sokağa çıkabiliyor. Bunda Doğu kültürünün de etkisi olabilir. Anne olmak, kadın olmak falan belki etkili olabilir burada ve Cezayir'de. Ama orada da erkekler tepki göstermezken kadınlar tepki gösterdi. Şili, Arjantin gene öyle. Nereye bakarsan bak, erkekler risk almakta daha bir hesaplı kitaplı. İHD'nin yönetiminde çok az kadın var. Tabanda ve aktivistler arasında çok kadın var. Bunun da olumlu etkisi olduğunu düşünüyorum."

İşkenceyle "uğraşan" bir başka kadın

Çoğu tutuklunun, cezaevine girmeden önceki gözaltı sürecinde, tedavi görmesini gerektirecek ölçüde işkenceye maruz kaldığı artık herkes tarafından kabul ediliyor. Gözaltında yaşanan işkencenin türleri, geçtiğimiz aylarda TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu Başkanı Sema Pişkinsüt tarafından gündeme getirildi. Daha önce insan hakları ihlalleri ve işkence konusunda hazırlanan raporların anlaşılmaz bir şekilde ortadan kaybolduğu açıklanmıştı. Pişkinsüt, bunun üzerine işkencede kullanılan aletleri bizzat Meclis'e taşıdı. Meclis'teki vekiller de böylece filistin askısı'nın nasıl bir şey olduğunu öğrendiler!

Sema Pişkinsüt başkanlığındaki bu ısrarlı müdahale, kamuoyunda ve kıymetli basında da yankı buldu elbette. Derhal olayın "münferit" olduğunu kanıtlamak üzere "sorumluların ortaya çıkarılması" istendi. Sorumluların sayısının mahkemelerin aylar boyunca fazla mesai yapmasını gerektirecek kadar çok olduğunu bu kıymetli köşe yazarları bilmiyorlardı tabii, hatta şu "münferit" filistin askısını da hayatlarında ilk kez görüyorlardı! Ayrıca Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne girmeye hazırlandığı şu dönemde, kaş yaparken göz çıkarılmamalı, insan hakları yolunda adım atarken memleketin dünyadaki imajını sarsmak için yanıp tutuşan "vatan hainleri"ne fırsat verilmemeliydi.

Sema Pişkinsüt Meclis'e işkence aletini taşımakla kalmadı, geçtiğimiz hafta da Ulucanlar Cezaevi'nde on kişinin ölümüyle sonuçlanan katliamla ilgili olarak hazırlanan raporu kamuoyuna açıkladı. Raporda, ölen tutuklularda saptanan bulguların, tıbbi açıdan ulusal ve uluslararası belgelerde işkence ve öldürme amaçlı fiil tanımına uygun oldukları belirtiliyordu. Böylece Ulucanlar'da yaşananların bilinçli bir "katliam" olduğu yetkili bir ağızdan kuşkuya yer bırakmayacak biçimde açıklanmış oldu.

Sema Pişkinsüt aynı toplantıda, Batman'da sorgu ve yargılama süreci ile cezaevini 1998 ile 2000 yıllarında iki kez incelediklerini belirterek, koşullarda bir değişiklik görülmediğini söyledi. Rapora göre Batman Cezaevi'nde hükümlülerin yüzde 70'ini gençler oluşturuyor, dört kişilik koğuşlarda 16-18 kişi yatıyor ve herkes gözaltı sürecinde işkence gördüğünü belirtiyor. Pişkinsüt, "Batman Emniyet Müdürlüğü'nde gözaltında tutulanlara 120 volt elektrik verildiğini saptadık" diyor.

TBMM İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu'nun, samimi olduğuna inanmak istediğimiz çabalarına karşılık, koalisyonun sessiz ve derinden yürüyen ortağı MHP, insan hakları ile ilgili gelişmeler karşısında da tehlikeli bir biçimde sessiz ve yorumsuz kalmayı sürdürüyor. Bir yandan hukuk devletinin çerçevesi tartışılırken, öte yandan hâlâ Susurluk çetesinin üyeleri devlet katında yargılanamıyor.

Bunların küresel gelişme ile ilgisi ne?

Türkiye'nin Avrupa Birliği ne hazırlık süreci, elbette salt hukuksal bir hazırlık değil. Ekonomik olarak Türkiye'nin atacağı adımlar, bu sürecin en temel boyutunu oluşturuyor. Küresel ideoloji, "ulusal" sıfatını taşıyan her şeyi kendi girdabına katmak niyetinde ve bu yüzden Mesut Yılmaz'ın bile belirttiği gibi, bu ülkede Avrupa Birliği, küreselleşme, barış ve insan hakları dendiğinde, ardından gelecek ekonomik yok oluşlarını görüp uykusu kaçanlar var.

Devlet bürokrasisi içindeki ilişkilerle halledilen, hatta bizzat bu isimler adına yürütülen ihalelerin asla üretime dönüşmeyen ve kayıt dışı tutulan büyük miktarda paranın; savaşın sürmesinden elde edilen rantın sahipleri korkmakta haklılar. Çünkü küresel sermaye, dünyadaki para dolaşımının ve mal üretiminin tamamen kendi denetiminde olmasını istiyor. Bu süreci geçtiğimiz sayılarda daha etraflıca ele aldık. Dolayısıyla Türkiyeli sermaye sınıfı içinde, AB üyeliği ve küreselleşme sürecinden yana olanlar ve karşı olanlar arasında bir kamplaşma yaşanıyor. Küresel sermayenin acımasız önlemlerini hayata geçirmeye çalışan ve bunu yaparken asgari bir demokratikleşme/liberalleşme söylemine ve çerçevesine ihtiyaç duyan taraf, bugün tarihsel olarak bazı "ileri" adımlar atmak zorunda. Yeni küresel gelişme karşısında hâlâ eski çerçeveleri savunan egemen kesim ise, her anlamda zorba ve gerici bir tutum alıyor.

Sema Pişkinsüt sınırları ne kadar zorlayabilir?

Sema Pişkinsüt, açığa çıkarılmayan, yalnızca imalı sözlerle yaşanan bu çekişmenin "demokratik" kanadında yer alan bir kadın olarak, tarihsel bir adımın temsilciliğini üstleniyor. Pişkinsüt buna layık olduğunu her geçen gün biraz daha kanıtlıyor; bu yüzden de demokratikleşme ihtiyacı taşıyan kesimlerin umudu ve sesi haline geliyor. Bundan sonraki gelişmeler, onun tarihe nasıl geçeceğini belirleyecek. Bütünüyle hukuk dışı bir tarihin üzerinde yükselen MHP'nin Mesut Yılmaz'ı "hukuk" adına Yüce Divan'a göndermesinin altında, sürecin belirleyeni olma tasarısı yatıyor. Eğer bu yürüyüşünde başarılı adımlar atarsa, TBMM İnsan Hakları Komisyonu'nu da, Sema Pişkinsüt'ü de zor günler bekliyor demektir.

Ama zaten Sema Pişkinsüt'ü, zayıf da olsa bir umudun sesi haline getiren şey, biraz da yüklendiği tarihsel misyonu bunu göze alarak sürdürmesi ve yapabileceğinin en iyisini yapmaya çalışması değil mi?

Ayşe Düzkan - Şöhret Baltaş

sigara odası fantezileri

Konuşulanları okuyunca yanılmayasınız diye söylüyorum, burası gayet ciddi bir müessese. Diğer işyerlerinden tek farkı on beş kadının çalıştığı erkeksiz bir departman olması. Karışanımız görüşenimiz yok. Şirket merkezinden ayrı olan binamızda müdürümüz de kadın.

Genelde sigara odasında sigara, çay ve kahve molası için biraraya geliriz. Bazen ikişerli, üçerli; bazen de onarlı on beşerli sohbetlerde bakın neler konuşulur. Ilani meyhane, kahve gibi kadınların giremediği yerlerde yapılan "erkek" muhabbetlerinden yüzümüz kızarır ya (şahsen eskiden ben çok kızarırdım). Bizim sigara içerken konumuz sınırsızdır, bazen Sibel Can ve Hülya Avşar'ın çocukları, bazen kendi çocuklarımız, bazen siyaset (bu bölüm genelde aşırı küfürlüdür), bazen çok felsefi takılırız. Ama en zevkli konumuz hep yatak muhabbetleri olmuştur. Bir kere, herkese ilk gecesi mutlaka anlattırılmıştır. Yeni evlenen veya evlenmeden ilk gece yaşayanlar durumlarını meclise mutlaka anlatırlar. Hatta ilk gece olayını bir ay kadar uzatmak zorunda kalan bir arkadaşımıza çeşitli akıllar verildi ve her gün on beş kişi sabah 8.30'da "Oldu mu?" diye sorarak canından bezdirince pasta sözü aldık. Neyse, biz bir ay sonra pastayı yerken, işe yeni başlayan bir arkadaş, "Ne iş, bebek mi?" dive sorma gafletinde bulundu. Aldığı yanıtı tahmin edersiniz. "Kızım daha işi yeni becerdik. ne bebeği yaa.." Evet, böyle günlerden biri:

-Aha Gonca geldi. Bu, hayatta bir şey anlatmaz.

Gonca:

-Nedir mevzu?

-Herkes fantezilerini anlatıyordu da. Ohoo neler varmış, asansör, deniz, otobüs, mağara, her halt var.

Gonca:

-Gerçekleşmiş fantezi mi bunlar yoksa sadece fantezi mi?

-Gerçekleşmiş, gerçekleşmemiş her şey var.

Gonca

-Nedir bu asansör mevzuu, nasıl yaptınız lan?

-Bir aşağı bir yukarı üç dört kez çıktık işte. Basbayağı olayı bitirdik işte. Aslında gayet normal binmiştik ama öpüşmeye başladık, sonra ben çocuğun kucağına atladım. Nasıl oldu anlamadım. Biri asansorün kapısını arada açsa, oha denecek bir durum yani.

-Nasıl yani bayağı orgazm oldunuz mu?

-Valla ben tam olarak oldum ama onu bilemeyeceğim. O olmamıştır herhalde.

-Haa yani şu filmlerdeki gibi külotun arasından muhabbeti değil yani.

-Yook canım, ohaa yani o kadar da değil.

-Bak bak, şuna bak nasıl da dinliyor, kız dumur oldu. Ne oldu kız, Buse?

-O zaten asalet abidesi olarak oturuyor baksana!

-Ne abidesi lan, alı al moru mor olmuş

-Ay ne yapayım bunların yapmadığı yer yok, baksanıza otobüs, deniz hiç fark etmiyor karılara.

-Bu Buse var ya, Hiç... Adamı odada bile arkasından gelse yanaştırmıyormuş

-Hadi be!

-Tabii bilmiyor musunuz, Buse ilk gece bile çayı demleyip eşofmanlarını giyip adamın karşısına geçmiş oturmuş.

Buse:

-Ohoo, eve arkadaşlar gelir, içerisi ana baba günü, ben odaya bir şey almaya girerim. Bir sürü hareket yapar, orasını burasını eller, sonra da hadi görüşürüz der, çıkarın odadan. O, arkamdan bağırır "gelsene" diye. "Yok hayatını bu kadar derim. Tabii o bir süre dışarı çıkamaz.

-Tabii tabii...

-Ben de aynen böyle yaparım. en büyük pisliğimdir

-Oooooo bravo!

(alkışlar)

Gonca:

-Millet açılıyor, sen konuşmaya devam et bakalım daha neler çıkacak?

(Diğerleri gelir)

-Ne oluyor burda ya?

-Gonca anlatmaya başladı da.

-Ne anlatıyor?

-Gösterip de vermemeyi.

Gonca

-Yaa bir şey demedim, bak birazdan kızaracağım. Sadece ben de aynından dedim.

-Aaa şimdi bunu en iyi Dilruba bilir.

-Aa tabii şekerim..

-Aaaa konuştu!

-Dilruba seninki geldi, odanda bekliyor.

-Şiişt susun be çocuk duyacak.

Sema

Kadınlar geyik çevirmez mi?

Sigara odasını okudunuz, benim çalıştığım yerde, bir odanın içinde üç kadın dört erkeğiz. Ama yine de biz kadınlar biraraya geldik mi muhabbet derinleşebiliyor. Halbuki *Pazartesi*'nin "erkek sinek bile girmeyen" bürosunda daha da derinleştiğini gördüm birkaç defa. Liseyi bir kız okulunda okumuştum. orada bu yazdıklarımı görseler, "Derin mi, kaç santim?" diye soracak kızlar vardı. Çoğu gerçekten bakireydi galiba ama çok açık saçık konuşabiliyorlardı.

Açık saçık konuşmanın, cinsellikten kaba saba, doğrudan bahsetmenin erkeklere mahsus olduğu bir rivayet. Kadınlar da baş başa kaldıklarında nice erkeğin yüzünü kızartacak muhabbetler yapabiliyorlar. Ama bu muhabbetlerin erkeklerinkinden iki farkı var.

1-Kadınlar bu konuşmalarda genellikle "kelime dağarcığı" konusunda sıkıntı çekiyorlar. Hadi o işi, "yapmak" diye geçiştirdiniz. Cinsel organlardan ne diye söz edeceksiniz? Sigara odasında da gördüğümüz gibi, en açık muhabbete bile orgazm gibi latince sözcükler sızabiliyor. Daha gerçekçi tanımlamaları kullanmak da zor. Hem kadınların aşağılandığı konuşmaları anımsatıyorlar, hem de o kelimelerle konuştuğunuzda kendinizi pasif bir rolle sınırlıyorsunuz. Örneğin asansörde sevgilisinin kucağına atlayan Gonca kendini becertmiş sayılabilir mi? Çocuğu becerdiğini söylemek de biraz serbest bir yorum olur. Erkeklerin ürettiği "sok, çıkar" muhabbetleri nereden baksanız bize uymuyor.

2-Kadınların açık saçık muhabbetlerinin erkeklerinkiyle bir farkı daha var. Erkeklerin muhabbeti aslında gerçekten "gizli" değil. Kadınları gördüklerinde gizliyor gibi yapsalar da bu "şakacıktan", kadınlara yonelik "nezaketten". Bir erkeğin arkadaşlarıyla takılırken "mühim olan boyu değil işlevi" muhabbeti yapması onun çekiciliğini, güvenilirliğini, itıbarını hiçbir biçimde azaltmaz, onu hafifmeşrep kılmaz (zaten hafifmeşrep erkek olmaz), onu romantik bir kavalye olarak gören genç kız sayısında azalma olmaz. Ama kadınlar için bütün bunlar geçerli. Dolayısıyla kadınların "ne o öyle bamya kadar" muhabbetleri gerçekten gizlidir, kimsenin, özellikle de yakın olunan erkeklerin bunları bilmemesi gerekir.

Bazıları gizliliğin yaratıcılığı artırdığını söylerler, ben buna katılmıyorum. Kadınlar da rahat rahat geyik çevirebilseler, cinselliğimizin şimdikinden çok farklı olabileceğine inanıyorum. Ne dersiniz? Siz kızlarla konuştuklarımızı bize yazar mısınız?

Melek Güneş

NOKSAN-60-NOKSAN (İDEAL KÖŞE)

Gülay Batur

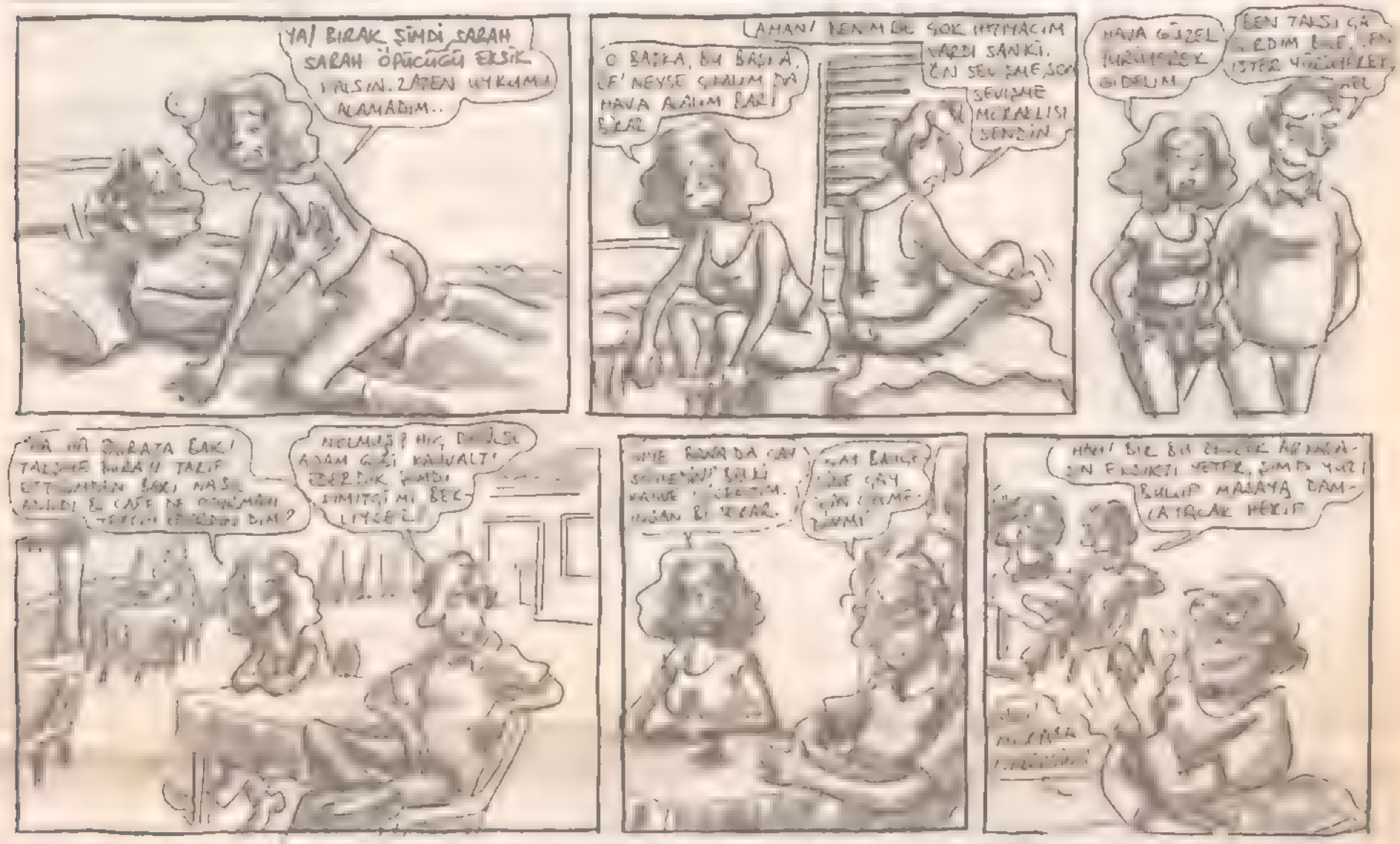

tagore zagor'a karşı...

semra özal semra özal olduğu zamanlarda bir gazeteciye, "kırmızı taşlı toka takıyorum, yakutlu toka taktı diyorlar. hoşuma gidiyor aslında, demek ki onu layık görüyorlar," demişti. saçına yakut takma; bir nevi sakalına inci dizdirme hadisesi yani. bir yandan da şatafat düşkünlüğünü halk nezdinde olumlu bir haslet olarak yorumlama cüreti.

özal çiftiyle ecevit çifti birbirlerinin zıddı gibidirler. mesela turgut özal red kit okurken, bülent ecevit malumunuz hint edebiyatına düşkün. sonra, özal çifti maşallah, yer içer, yediğini içtiğini de gösterir, neşeli insanlar. ecevitler öyle mi, bir çay içerler, yemez içmez af buyrun bir çift zargana. sonra semra özal her gün başka giyer, her giydiği konuşulur. gilan'ın adını bile turgut özal'dan öğrendik. debdebe, şatafat, ihtişam yani. bir tür hayat tarzı vaadi. ya da kim ne derse desin tavrı.

ecevit çifti ise, kimin ne dediğine hep önem vermiştir. ve aslında giyim kuşam imaj mevzularına gösterdikleri ihtimam özallar'dan fazla olmuştur. o mavi gömlekler ve eteklerin tesadüf olmadığını zaman içinde öğrendik. tamamen kasıtlı bir tercihmiş. düzinelerce diktirir. hep aynı şeyi giyerlermiş. bir nevi ak günler üniforması yani, ya da toprak işleyenin su kullananın önlüğü.

ama yıllar yılları kovaladı, ilkokul öğrencilerinden başka mavi önlük giyen kalmadı. derken, ecevitler'den bülent olanı başbakan oldu.

bir başbakan ülke gündemini çeşitli sebeplerle işgal edebilir. ama geçtiğimiz ay ecevit çifti ülke gündemini kılık kıyafetleriyle o kadar çok işgal etti ki bu konuda bence ancak özal çiftiyle yarışabilirler

"olay" norveç gezisinde başladı. protokol bu portakal değil, smokin-tuvalet zorunluluğu baş göstermiş. ve ecevit çifti sandıktan kırk yıl önce diktirdikleri tuvalet ve smokini çıkarmışlar! üstelik de rahşanamın tuvaletinin modelini zamanında bülent bey çizmiş! yani şu tasarruf atılımına bakın. aynı tuvaleti yıllarca kullandıkları gibi stiliste bile para vermiyorlar!

türkçe basının hınzır editorleri konuya kafadan dalıp çeşitli türk modacılara sorular sordular. cevap da aldılar tabii. "yok, smokin biraz sarkıyor. elbisenin önündeki düğmeler olmamış." son zamanlarda adı en çok duyulan modacılarında bahar korcan ise müstehzi, en anlamlı soruyu sordu, "acaba nasıl korudular? belli ki iyi naftalinlemişler."

derken, bir de baktık ecevit çifti af buyrun, sözün meclisten dışarı, yani tabii ben de teröre tamamen karşıyım da nasıl derler, kürt kıyafeti olduğunu iddia ettikleri bir kılıkta, diyarbakır'da boy gösterivorlar. diyarbakır'a çok gittim, kimsenin oy giymediğini görmedim, bu kürt kılıklarını da ecevit çizmiş olmalı.

ne yalan söyleyeyim, aklıma kâğıt bebekler geldi. hani hem hazır elbiseleri vardır, hem de kendi istediğiniz kıyafetleri çizebilirsiniz, aynı onlar gibi.

tabii "kürt meselesi"ne de değindi ecevit, gördüğünüz gibi yerine göre giyinen ve konuşan bir ikili, gerçi bu konuda sovlediklerini de iyi naftalinlediği belliydi. o kadar ki dinleyenler "the rahmeli"yi bile hasretle andılar.

ayşe düzkan

at bi lüle...

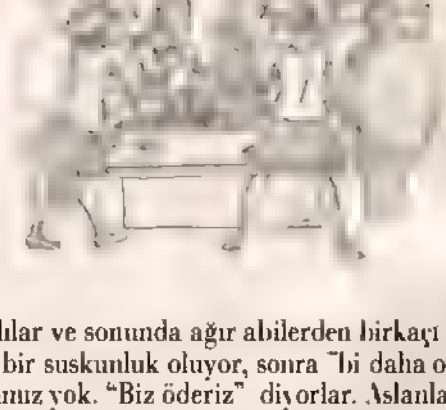

Dört arkadaş olmalısınız. Kural böyle. Takımınızda iki kişi olacak. Birinci kişi kaleyi ve önünü koruyacak. Diğer kişi forvet (ara kısım) olmak suretiyle takım kuruluyor. Normal futbol gibi. On bir tane "adamınız" var ki kale tarafı beş, forvet altı kişiyi yönetiyor.

Forvetin görevi gol atmak. Genelde iki taktik var forvette. Birincisi karşı takımın kalesine doğru sürekli döndürmek (lüle). İkincisi top geldiğinde kaleye doğru çok hızlı vurmak. Kale malum. Gelen topları koruyor. On,topla oynamıyor. Tıpkı futboldaki gibi çok gol yiyen kaybediyor. Ama aslında bunlar teknik bilgiler. Evinizde langırt oynayamazsınız. Bunun için salonlar var. Tabii bu salonların pek sevimli olduğu söylenemez. Langırt da futbol gibi erkek sporu. Biraz pasif ve küçük olduğu için ya futbol oynayamayan küçük çocuklar, ya da enerjisi olmayan ağır abiler oynuyor. Tabii bizim ekip bambaşka.

Salona burnumuz havada, kraliçe azametivle giriyoruz. Genelde okul sonrası gittiğimiz için üstümüzde gömlek, pilili etek, kravat ya da arma ile ilgi toplıvoruz. Bu yüzden gömleği dışarı çıkarıyor, kravatı ya çıkarıyor, ya açıp boyundan sarkıtıyor ya göğsümüze kadar gevşetiyor, saçımızı biraz dağıtıyor ve ayakkabılarını bağını çözerek içeri giriyoruz. Yine de pis pis bakan adam sayısında belli bir azalma olmadığı gibi fazlalık gözleniyor allah için. Daha sonra mırıldanarak önlerine dönen bu topluluk, oynarken çıkaracağımız her sesten rahatsız olacaktır zaten.

Jetonu alıyor ve alete atıyoruz. Kolu gürültülü bir biçimde ve langırt masasını bile titretecek şekilde çektikten sonra artık üstümüze dikilen gözleri engellememiz imkânsız.

Önce küçük çocuklar toplamıyor başımıza. Umursamaz bir ifadeyle izlemeye başladıkları maç bir süre sonra, "Abla hadi, oha, ne goldü, aslan abla!" şeklindeki konuşmalarla devam ediyor. Biraz sonra delikanlılar ve sonunda ağır abilerden birkaçı izlemeye başlıyor. Maç bittiğinde önce bir suskunluk oluyor, sonra "bi daha oynayım" diyorlar. Olmaz diyoruz, paramız yok. "Biz öderiz" diyorlar. Aslanlar gibi reddediyoruz. Bir yere gidiyoruz ve ısmarlanan kolalarımızı içiyoruz. Çünkü hep biz kazanıyoruz (yalaaaan).

Ama bazı önemli taktikler var. Örneğin ilk gittiğinizde arkadaşınız öyle kaba tavırlar gosterebilir ki. "Olamaz, bu benim arkadaşım olamaz!" diye ağlayarak gidebilirsiniz ama bu itibarınızı oldukça sarsacak bir harekettir. Sonra terimleri bilmek gerek. Örneğin az önce söylediğim gibi "adamları" sürekli döndürmeye "lüle" deniyor. Topun, "roveşata" taktiğiyle havaya fırlatıp bir yerden çarptırarak tekrar masaya dönmesine de "sekmek" ya da "sektirmek" deniyor. Ama bu yönteme pek başvurmamak lazım. Çünkü size gol kaybettireceği gibi, dalga konusu da yapar. Langırt salonunda, kız başınıza, bunları dikkat ederseniz, sağlam çıkabilirsiniz

Hazira

Dizi kahramanlarını neden seviyoruz acaba?

tıpkı bize benziyorlar... ama, yine de...

Yaz geldi. Medya ve popüler kültür endüstrisinin "ölü mevsimi"... Bizim içinse sevgili dizilerimizle vedalaşma zamanı.

Kimimiz, örneğin Perihan Mağden, "İkinci Bahar Eylül'de yeniden başlamazsa çok fena şeyler yapacağım," diyor. Herhangi bir köşe kapamayıp, köşe yazarlarınca köşeye sıkıştırılan sade okurlar, izleyiciler ise "Ya, ben şimdi ne seyredeceğim pazartesi akşamları," diye yakınıyor. Ama sakın üzülmeyin, şimdi de aynı dizilerin aynı bölümleri bininci kez yeniden yayımlanacak: Yaşasın kaçırdığım bölümleri izlerim! Hayır, yetmez. Oturur, hepsini bir daha izlerim... Çünkü tekrar popüler kültürün en önemli özelliklerindendir. Hoşa giden reklam filmi, günde yirmi kere, elli kere çıkmıyor mu karşımıza? Çıkıyor da, biz saymıyoruz. Tekrar neden önemlidir, derseniz yine ta en baştaki saptamamıza doneriz, dizilerin en önemli özelliği hayatlarımıza benzer olmaları değil mi? O halde, durun ve hayatınızı bir an düşünün: hep benzer şeyleri yapıyoruz, hep benzer şeyler oluyor... Tıpkı dizilerin kendileri ve tekrarlarındaki gibi.

"Memoli'yi değil kırk, kırk bin kere görsem yine bıkmam," diyenlerimiz var. Ya da Deli Yürek'i, hatta neredeyse yarım asırdır bıkmayıp Türkân Şoray'ı bile tekrar tekrar izlerim diyenler... Çünkü onlar "bizim kahramanlarımız". En sık onlarla görüşüyoruz. Bizim evimizdeler, yemek yerken görüyoruz onları, çay içerken. Sadece dizide görsek yine iyi. Haberlerde, magazin programlarında, Televole'lerde, yemek tarifi programlarında, hatta Siyaset Meydanları'nda ve tabii her tür gazetenin televizyon eki, pazar eki, kadın eki, magazin eki derken Şamdan-Paşa, kahramanım sen çok yaşa! durumuna alışıyoruz. Bu kahramanlardan kaçış yok. Zaten kaçmak isteyen de yok.

Bilimsel araştırmalar, televizyonda dizi kahramanlarının birkaç türü olduğunu ortaya çıkarmış. Ve bu türlerin belirlenmesinde, izleyici önemli bir etken. Yani örneğin "izleyicinin ulaşamayacağı kadar yüce erdemlere sahip" olan, mitoslaşan kahraman, ya da tersine izleyicinin kendisini üstün görmesini sağlayan, zekâca ondan geri (izlenimi veren) ya da beceriksiz, sakar kahraman gibi. Tabii başka türler de var. Ama bizim Türk dizilerimizde en yaygın olan tür bizim gibi kahramanlar. Bunlar, sıradan, ortalama, bazı yönleriyle parlayan, ama bazen de zaaflarıyla acıma ya da kızgınlık duygumuzu harekete geçiren insanlar. En önemli özellikleri de bize ya da çevremizdekilere benzer olmaları nedeniyle yarattıkları özdeşlik duygusu. Gerçi, yaptığımız bir araştırmada, kendisini ya da yakın çevresini herhangi bir kahramana benzeten kişi sayısı çok az (ilginçtir, bu bağlamda Türkiye insanında benzetmenin temeli fiziksel özellikler oluyor) ama bu genel özdeşleşme duygusunu azaltmıyor. Bu bize benzeme durumunun altında yatan ikinci bir özellik de kolayca ulaşılır olma, tabii ki. Öyle biri çevremizde olmasa da, her an olabilir. E, olsa da fena olmaz. Hatta çok iyi olur.

Çünkü dizi kahramanlarının, en azından "esas oğlan" ve "esas kız"ların, sinemadan tanış olduğumuz bir başka özellikleri de uyandırdıkları hayranlık duygusu. Bunu birkaç biçimde yapabiliyorlar: En basiti ve bilineni, zaten var olan albenileri: Güzellik, yakışıklılık. Şimdi almışsınız Türkiye, Ortadoğu, Balkanlar ve dünya hatta kâinat yarışmalarında dereceler kapmış adamları, kadınları: sırf bacakları bizim boyumuzu aşar... Geniş omuzlar, yerine göre ince beller, falan filan... Her ne kadar güzellik görece dense de, egemen güzellik anlayışı bağlamında, hormonları düzgün çalışan heteroseksüel bir kadının ha bire Ecevit yerine, ha bire Deli Yürek'i tercih etmesi gayet normaldir. İkinci hayranlık unsuru ise şu meşhur huy güzelliği olarak çıkar karşımıza. Yoksa kim seyreder Allah aşkına Ali Haydar'ı? Ama gel gör ki, bir kadının gözlerindeki nemi fark eden, şiir yazan, karısını sarı güllerle şımartan ince ruh sahibi erkekler dolar da taşar ekranlarımızdan. O kadar ki, jeneriklerde tabancayla gülü bir arada görürsünüz. Dahası, vazgeçtim tacizden tecavüzden, deli gibi âşık çiftlerde bile, o romanotesi romantik Türk dizi erkekleri, sevgililerine parmaklarının ucunu bile değdirmezler, evlenmeden önce. Bizim içimiz katılır, ama Türk toplumunun temeli olan aile ve onun da temeli olan bekârete, iffete asla halel gelmez! Başka hayranlık yaratan unsurlar da vardır ama sakın genel geçer köşe yazarları gibi "iyi oyunculuk" demeyin. Çünkü, iyi oyunculuk, televizyon soz konusu olduğunda (ki ben bunun sinemada da geçerli olduğunu düşünüyorum) ancak iyi hikâye varsa değer kazanır. Geçen yıl görüştüğüm bir dizi yönetmeninin dediği gibi, "Sinemada film yönetmenindir, ama televizyon dizisinde senaristin". Nitekim harika oyuncuları olan nice dizi birkaç haftada, düşük reytingler yüzünden yayından kalkarken, gayet vasat oyunculara sahip olanlardan da bazıları yıllardan beri sürüp gidiyor.

Ne demiştik? Popüler kültür, bazı entelektüellerin ilkel eleştirilerine bırakılamayacak kadar ciddi bir iştir.

Dizi erkekleri romantik dedik, peki ya dizi kadınları? Biz endüstri olmadığımızdan mevsimimiz de yok. Dizimiz bitmedi. Devamı gelecek sayıda...

Hülya Tufan Tanrıöver

aile kurumunu protesto

1990'da "kutsal aile" içinde biçilen kölelik rolüne karşı, kadınlar Boşanma Eylemi'ni gerçekleştirdiler. Eyleme katılan Aynur Dik ve Saadet Özkal o günleri bizler için yeniden hatırladılar.

"Kızım flört ediyorsa, fahişe midir?"
Bilgisayar uzmanı Aynur Dik "Flört fahişeliktir" diyen Devlet Bakanı Cemil Çiçek'i protesto etmek için kocasıyla birlikte mahkemeye başvurup "Biz boşanıp nikahsız yaşayacağız. Benim kızım flört ediyorsa, fahişe midir?" dedi. Hakim genç kadının boşanma istemini reddetti

"Boşanıp nikahsız yaşamak istiyoruz"

1990 yılında ANAP hükümeti işbaşındadır. Turgut Özal kendini cumhurbaşkanlığına getirmeyi başarmıştır. Bu yıl önemlidir. Amerika Irak'a bu yıl saldırır: Bahriye Uçok, Muammer Aksoy, Çetin Emeç, Turan Dursun bu yıl oldürülür. Cem Uzan, Ahmet Özal ortaklığıyla Star'ı bu yıl kurar. HEP milletvekillerinin TBMM'de Kürtçe konuşma ve yazmanın serbest bırakılma talebi reddedilir. Zonguldak'ta maden işçilerinin büyük grevi başlar.

Aynı yıl kadınlar 438. maddeyi geri çektirir. "Flörtün fahişelikten ne farkı var" sözünü Cemil Çiçek'e pahalıya ödetirler. Aralık ayında ANAP hükümetinin aileden sorumlu devlet bakanı olan Cemil Çiçek e bağlı Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Ankara'da 1. Aile Şurası'nı düzenler. 18 Aralık ta başlayan Şura nın açılış konuşmasını yapan Başbakan Yıldırım Akbulut, Türk ailesiyle ilgili "milli bir politika" saptama ihtiyacının gerekliliği üzerine açılış konuşması yapar. Aile Araştırma Kurumu Şura'da *Türkiye Aile Yıllığı* isimli bir kitap dağıtır. Burada. "Toplumumuzun hızlı değişmesiyle birlikte asırlardır evlenmenin temelini oluşturan gorucu usulüyle evlilik. yerini tanışarak evlenmeye terk etmektedir. Bu tip evlenme değişik mahzurları beraberinde getirmektedir." gibi uzman görüşleri yer almaktadır. Yine aynı kitapta, "Allah kadına kimsenin erişemeyeceği bir imtiyaz vermiştir ki o da ana mevkiidir. Ama biz kadınlar bu yüce takdire rağmen yanlış olduğu kadar boş bir inatla durmadan kadın erkek eşitliği teranesiyle kendi kendimizi küçük düşürmekteyiz. Ey kadın, Cenab-ı Hak'ın sana bahşettiği bu ulvi vazifeyi unutup neden isyan bayrağı açmış bulunuyorsun," şeklinde yazılar yer alır. Bakan Çiçek yaptığı konuşma ve açıklamalarda, "Bazı ailelerde milli değerlere ters düşen eğilimler görülebilir. Ancak bunlar birtakım sapmalardır" diyerek değişikliklere karşı milli aile yapısını güçlendirme hedefini vurgular.

Kadın hareketi ise boş durmamaktadır. Gelişmelere karşı kasım ayında yayınladıkları, sekiz sayfalık **Kadınlara Karşı Kararnamelere Hayır!** başlıklı broşür, "Yeni kurulan Kadının Statüsü ve Sorunları Başkanlığı ne menem bir şeydir?" sorusuyla başlar. Cevap başkanlık tüzüğünün 4. maddesinde bulunur: Kadının statüsünü korur. Anlaşıldı, der kadınlar, erkekler sevinsin, statüleri korunacak. Aile Araştırma Kurumu'nun kurulmasına ilişkin hükümet kararnamesine ön ayak olan "Aile Yapısı" başlıklı rapor da bu broşürde açık edilir. Korumamız gereken geleneksel aile bu raporda tanımlanmıştır: "Geleneksel Türk ailesinde baba ailenin reisi ve başıdır. Türk aile müessesesinde babaya verilen adeta kutsal bir roldür. Ana imajı da Müslüman Türk geleneğinde kutsi bir imajdır." Aile Raporu'nun dikkat çektiği tehlike şudur; kadınlar mecburiyetler neticesi dışarıda çalışmaya başlamıştır ve çalışacaktır, bunun aile yapısını değiştirmesine mani olmalıyız, nasıl? Feminist kadınlar, "Aileden çektiğimiz yeter, bir de güçlüsünü istemiyoruz" diye bitirirler broşürlerini. Bu **Bizimle Boşanır mısınız?** başlıklı basın açıklamasının son sözüdür. Bu soruyu soran otuz kadın 2 Kasım 1990 günü bir açıklama yapar. "Devlet bizi evliliğe zorlamasın, hele de kadının erkeğe kul köle edildiği geleneksel evliliğe hiç zorlamasın. Aile Araştırma Kurumu'nun öngördüğü aileyi kabul etmiyoruz, tanımıyoruz, onun için de burada boşanma dilekçelerimizi veriyoruz" diyen kadınlar, kadın hareketinin en önemli eylemlerinden birini başlatırlar. Aile Şurası'nın yapıldığı tarihlerde feminist kadınların boşanmaları basına yansımakta. büyük bir ilgiyle izlenmekte. tartışmalara konu olmaktadır. Hâlâ belleklerde olan. o dönem feminizmle yeni tanışmış birçok kadını etkileyen, bütün iddiaları hâlâ önemini koruyan Boşanma Eylemi'ne bugünden bakalım dedik. İki kadın, Aynur Dik ve Saadet Ozkal bizler için on yıl geriye gittiler.

Saadet: Bu Aile Araştırma Kurumu hikâyesi ortaya çıkınca. Kültür Evi nde konuşmaya başlamıştık. Yazılar yazdık. alaycı bir üslupla bir broşür hazırlamaya giriştik ama bizi kesmemişti. Bir akşam yine Kültür Evi nde epey de kalabalığız, n'apalım, n apalım derken boşanalım fikri çıktı.

Aynur: Ben bu ilk toplantıda yoktum. İkincisine gittim. Hiç unutmuyorum Şener bana dedi ki: Aynur boşamıyoruz. Ben de, tamam dedim. Hayır deme şansım yoktu ve İskender'le bunu hiç paylaşmamışım. Kadın Kurultayı sürecinde feminizmle tanışmışım. Kendimi tanımışım. Hayatım değişmiş, sancılı ama bir taraftan da çok mutlu. keyifli bir süreç içindeyim. İşte söz de verdim ya. ben bunu yapmalıyım. Eve gittim, dedim ki İskender böyle böyle bir eylem yapacağız, biz boşanacağız. Dedi ki nasıl olur böyle bir şey. Dedim ki ya destekleyeceksin, ya da desteklemezsen bu nedenle boşanacağız. O da baktı çare yok, kabul etti.

Saadet: O gece, ilk gece yani, çok sevdik eylemi, fakat tartışmalar oldu. Bunu en az yüz kadınla yapmalıyız diye. Sonunda dedik ki, bu sembolik bir şey, kaç kadın çıkarsa, isterse beş çıksın. Zaten daha o gece boşanalım diyenlerin sayısı en az on beş vardı. O arada evli olmayanlar bu işe çok bozuldular. Biz bu eylemin dışında kalıyoruz diye bu fikri eleştirdiler. Bu tartışmalar bir müddet sürdü. Oradan bir çalışma sürecine giriştik. Komisyonlar kuruldu, avukat arkadaşımız Selma (Atabek) bazı işleri üstlendi. İşin teknik yönleri var. onları ayarlarız dedi. Sonra kocalarla mı gideceğiz yoksa kocasız mı gideceğiz, bunu da konuştuk. Burada birbirimizi serbest bıraktık. Herkes baksın nasıl uygun görürse öyle davransın dedik. Ben o akşam eve gittim. Aile Araştırma Kurumu'ndan Faruk'un haberi vardı. Dedim ki, Faruk boşanıyoruz. Durdu, sahi-

etmek için boşanmıştık

den boşanamadığımız için böyle şeyler yapıyorsun, dedi. Bir on dakika dolandı, sonra geri geldi. Ne bu? dedi. O meraklı turşucunun tekiydi ve bizim tartışma sürecimiz başladı. Ben anlattım; eylemi destekleyeceğini söyledi. Sonra biz evliliği ve kendi evliliğimizi tartıştık. Evlilik kurumunu, bu kurumun kadınları, beni, ne kadar ve nasıl yıprattığını konuştuk, sevgiyi nasıl etkilediğini konuştuk. O sağlığına çok dikkat etmek zorundaydı, hep erken yatardı. Epey bir süre gece üçlere kadar oturup bunları konuşur olduk. Kendimiz üzerinden kurumu konuştuk. Bu bizim beraberliğimizi etkiledi, ilişkimizi yükseltti, belki de sürmesini sağladı. Beraberliğimiz sağlamlaştı. Bir rutinden yeni bir duruma geçtik. Boşanma eyleminin benim açımdan en önemli taraflarından birisi budur. Bu arada otuz kadar kadın boşanmaya hazırlanmıştı. Selma dilekçeleri topladı. Hep beraber başka kadınların da eşliğinde adliyeye gittik. Tek tek hazırlanmış dilekçelerimizi verdik. O da bir çeşit eylem oldu. Döndük sonra duruşma günlerimiz gelmeye başladı. Bizimki, hatırlıyorum 13 Aralık'tı.

Aynur: Ben tek başıma gittiğimi hatırlıyorum. Hatta sen gelmiştin mahkemeye. Davayı uzatalım, biraz kamuoyunda ses getirsin diye karar vermiştik. Delil sunalım, bunun için zaman isteyelim demiştik. İlk sıra bizimdi ve ben kararımız uyarınca eşsiz gitim. Eşsiz gidince de iş olumsuz yürüdü.

Saadet: İkinci dava bizimkiydi. Kayınvalidem o sırada bizde misafirdi. Kızını Zeynep ilkokula gidiyordu. Biz evden kimseye haber vermedik. O sabah kalktık. Giyindik süslendik. Yazılarımızı yanımıza aldık Faruk da erkek tarafı olarak birşeyler yazmıştı. Doğal aile reisliğini reddediyorum diyen bir yazı. Gittik. Zannediyoruz ki uzun uzun konuşacağız. Sizin duruşmada öyle olmuştu.

Aynur: Evet hâkim sormuştu ve ben de uzun uzun anlatmıştım. Sonra boşanmayı reddetmişti.

Saadet: Ben de uzun uzun anlatacağımı sanmıyorum. Hâkim bana sordu: "Boşanmak istiyor musun?" "Evet," dedim. Faruk'a döndü. "Sen istiyor musun?" dedi. O yine birkaç politik laf edebildi. "Böyle bir aileyi istemiyorum". "Başka bir şey istiyor musun?" diye sordu bana. "Hayır" dedim. "Peki çocuğun velayeti ne olacak?" dedi. "Onun olsun," dedim. "O zaman boşandınız." dedi. Her şey hemen iki dakikanın içerisinde oldu bitti. Biz şok olduk. Kapıya bir çıktık, muhabirler bekliyor. Eve gittik, önce kayınvalideme söyledik. Zeynep'e söyledik. "Yaa, beni niye götürmediniz?" dedi. "Ben de belki gazetelere çıkardım." dedi. Ertesi gün gazeteleri aldık ki kiminde baş sayfadayız, kiminde ikinci sayfada. Yatakta oturmuşuz, gazeteleri okuyup yerlere yatıyoruz. Biraz sonra telefonlar gelmeye başladı. Önce annem, "Bu ne biçim iş, sen beni fücceten öldüreceksin," diyor. Biraz sonra onlara tebrik telefonları gelmeye başlamış. Çok önemli bir iş yaptılar gericilere karşı diye. Bize de her yerden tebrik telefonları gelmeye başladı. Mahallemizdeki manav, bakkal dahil bir süre tebrikler devam etti.

Aynur: Bir yandan da duruşmalar sürüyordu. Nermin'in, Şenel'in, Selma'nın boşandığını hatırlıyorum. Toplam beş altı kadın boşandı. Eşleri mahkemeye gitmeyi reddedenler oldu. Kocalı gidenlerse genellikle boşandı. Boşanma eylemi o gün için de, bugün bakınca da çok çarpıcı, çok önemli bir eylem. Biz hem bu eylemlere katıldık. Hem de o eylemler sırasında bir şeyleri yaşadık. Kocalarıyla gidenler bir şekilde aile kurumu içinde taleplerini daha önceden dile getirmiş, bir ölçüde fena olmayan bir aile yapısı olan kadınlardı. Böyle bir ilişki biçimi olduğu için eşleri geldi. Ama bu boşanma süreci, bu aileler içindeki antidemokratik tarafların da tekrar sorgulanmasını beraberinde getirdi. İki tarafı da biraz değiştirdi. Ben hatırlıyorum İskender korkuyordu, onu terk edeceğim diye. Ben diyordum ki, "İskender şu nikâh, şu imza bizi çok bağlamamalı. Bizim bunun çok ötesinde düşünmemiz gerekiyor. Gel biraz bunu tartışalım. Boşanırız, nikâhsız yaşarız. Demek ki bu toplumda birşeyleri değiştirmek istiyorsak cesur olmalıyız. Bunu da biz yapabilmeliyiz. Anne babalarımız bize tepki duyabilir ama onlar da bizleri tanır."

Saadet: Eylem aynı zamanda devlete de karşıydı. Üç bir eylemdi. En küçük nüveden en büyük kuruma itiraz yükseldi. İş her yönüyle politikti. Mahalledeki, çevremizdeki destek, nikâhsız oturmamıza değildi. O dönemde devlete karşı yapılmış ilk eylemlerden olduğu için de destek aldı.

Aynur: Eylemin devamında bekâr olan arkadaşlarla aramızda biraz soğukluk olmuştu. O dışlanma eleştirisi sürdü sanki.

Saadet: Bizler oturup bu eylemlerin üzerine kadın olarak tek tek neler yaşadık diye tartışmadık. Bu önemli bir eksiklik oldu. Herkes süreci kendi başına yaşadı. Eylem ortaktı ama o sırada evlerde yaşananları paylaşamadık.

Aynur: Başlangıçta kalabalık yapılmazsa anlamı yok ve tek kişi de yapsa önemli diye iki görüş vardı. Eylem ikinci fikri haklı çıkardı. Yaptıklarımız çok ses getirdi. Yakın zamanlarda bir arkadaşımı, "Mal paylaşımı açısından aleyhimize olur, diye hiç düşünmediniz mi" diye sordu. Bu kimsenin kafasında dert olmamıştı. Biraz özgürleşmiş kadınların arasında evlilik aracılığıyla çıkar elde etmek, o zaman şimdiye göre daha lanetli birşeydi. Çok devrimci bir hava vardı o zamanlar. Ama ilişkisi bu boşanma vesilesiyle sona eren kadınlar oldu.

Saadet: Bir kadının annesi demiş ki kızını, sen bu işi politika için yapıyorsun ama bu adam seni boşar. Bizim arkadaş da demiş ki, boşayacaksa boşasın, sahiden gideceği varsa buyursun gitsin. Nitekim öyle oldu. Kadınlar bazen kocayı elde tutmak için sigorta görevi yapan nikâh bağını atmaktan çekinmediler. Gideceği olan gitsin dediler. Bunu göğüslediler.

Biraz özgürleşmiş kadınların arasında evlilik aracılığıyla çıkar elde etmek, o zaman şimdiye göre daha lanetli bir şeydi.

Aynur: Birlikte çok yaratıcı olduğumuz ve sokaklara döküldüğümüz bir dönemdi. Kadın Kültür Evi birçok eylemin başlangıcına ev sahipliği yapmıştı. Çok farklı düşünen kadınlar bir arada birşeyler üretebiliyorduk. O süreçte birçok kadın değişti. Eylemlerde değişti. Ben kendi adıma bunu böyle yaşadım. Kurultay sürecine kadar "kadın erkek el ele"den ötesini hiç düşünmemiştim. Dönüp bakınca günlük hayatta hiç böyle olmadığını gördüm. Kadınlar hep uğraşarak elde ediyorduk Ben feministçe yaşamaya çalışıyor ama kendime öyle demiyordum. Eylemler süreci benim için çok anlamlı olmuştu.

Boşanma eylemine katılan Faruk ve Saadet Özkal

Boşanma eylemiyle hayatı değişen Ayşen,

"girdiğim sınıfın kapısına feminist fahişe diye yazılıyordu"

Evlendiğimde eşimin hem kendini gerçekleştirmeve hem de ortak yaşamınıza ilişkin projeleri vardı. Sırasıyla "reis"in projesini benim beklenti ve isteklerimi erteleyerek yaşama geçirdik. (Evlenmeden evvel resim yapıyor, sanat tarihinde okuyor, orada araştırma yapmaya çalışıyor, aynı zamanda resim öğretmenliği yapıyordum.) Evlendiğimizde yalnızca resim öğretmenliğine devam ettim. Çünkü işim sayesinde eve az da olsa düzenli para giriyordu. Kocam kendi işini kuruyordu. Öğlene kadar derslere giriyor, yolda ekmek arası bir şeyler yerken öğleyin kocamın iş yerine gidiyordum. Benden az önce gelmiş oluyordu. Geç saatlere kadar çalışıyor ve gece 22'ye doğru eve gidebiliyorduk. Evde ortalığı toparlıyor, genellikle kocama eşlik ederek ne istiyorsa, onu yapmaya uğraşıyordum. Rolüm, görevim, istenilen neydi sanıyorum ben bunu da çok iyi bilmiyordum. Annem çalışan bir anneydi, yatılı okumuştum ve yıllardır yalnız yaşayan birisiydim. Bireysel varoluşun okumak, günlük tutmak, resim yapmak, sanatsal oluşumları izlemekten geçtiğine inanarak varlığımı sürdürüyordum.

İstanbul daki 1. Kadın Kurultayı sonrasında bir grup kadın Yıldız Parkı'na gitmiş orada değerlendirmeler yapıyordu. Ben, tüm eğitimime ve entelektüel birikimime karşın, kurultay ne demek bilmiyordum. Afişte hangi saatler arasında olduğunu anlayamadığım için, kurultayı izleyemediğimi, oysa afişi gördüğüm andan itibaren katılmayı çok istediğimi söyledim. O günün benim için yaşamımın dönüm noktalarından biri olduğunu bilmiyordum. Çok olmadık bir şey soylemişim gibi "Kurultayın saati mi olur? Tüm gün işte, bunu bilmeyen mi var?" diye birisi yanıtladı. Bilmiyordum gerçekten. Sonradan adını öğrendiğim ve unutmadığım bir kadın "Ne demek bilmeyen mi var? Bilmediğini söylüyor işte. Her şeye kendi yerimizden bakmayalım, bu da eksiğimizmiş diyelim." gibi şeyler söyledi.

O an orada kadınlar arasında yeni bir kaynaşma daha yaşandı. Birçok kişi sorular sordu, kendi duygu ve düşüncelerini anlattı. O gün 30-40 kadar kadın tanıdım. Belki bunların birçoğu birbirini ilk defa görüyordu. Kadınların anlattığı şeyler kendilerine bile söyleyemediği, söylense ne işe yarayacağını bilmediği ama yaşayıp durduğu şeylerdi. O günden sonraydı Kadın Kültür Evi'ne gitmeye başlamam.

Hep dehşetle izliyordum yaşananları; yalnızca benim kaderim sandığım bir sürü şeyi yaşayan, hem de inanılmaz boyutlarda yaşayan ve bunları dile getirenleri tanıdıkça onlara saygım, hayranlığım artıyordu. Ben henüz minicik şeyleri söylemeye, düşünmeye utanıp çekmiyordum.

Her şeyimle dinliyordum. Dinlediklerimi kendi süzgecimden geçiriyor, ben de böyle şeyler yaşanmış, duyumsanmışsam hareketi destekliyordum. Hemen her hafta değişik şeylerden konuşuluyordu ve her hafta son derece etkilenerek, korkarak, ezilerek evime gidiyordum. İçimde uyuyan bir sürü sorun uyanmış ve sorun olduğu bilgisiyle varlığımı kuşatır olmuştu. O yılların rengi gri, mevsimi hep yağmurlu, tadı kekremsiydi gibi anımsıyorum.

Sonra bazı kırgınlıklarım oldu. Şimdi düşünüyorum, kocamın beni anlamasını istediğim gibi kadınların da anlatmadan beni anlamalarını istemişim. Ana gibi...

Kadın Kültür Evi'ne gidiş gelişlerim azaldı. İki arkadaşının beni heyecanla arayıp boşanma eyleminden haberdar edinceye kadar. İkisi de çok önceden boşanmışlardı. Evli olan bendim. Bu çok süper bir eylemdi. Çok işe yarayacaktı.

Toplantılara gittim. Genellikle dinledim. Aramızda bulunan avukatlar herkesin bireysel olarak başvurmalarını söylediler. Vekâletname verilmemesi, her vekâletname için vergi ödemek zorunda olduklarını, buna gerek olmadığını söylediler. Genel konuşmalar dışında boşanma dilekçelerinizi de kendinizin yazmasını önerdiler. Bu dilekçe için günlerce düşünmüş, okumuş ve yazmaya çalışmıştım. Acaba neler yazdın? Başlangıçta kadın dünyasına beni yönlendiren kocam olduğu ve boşanma eylemine katılmaya birlikte karar verdiğimiz halde -ailesi ve arkadaşlarının da etkileyle- benimle bir sürtüşme yaşadı. Ben ondaki huzursuzlukların önemini ve onun bunlardan nasıl etkilendiğini anlayamadım.

Arkadaşları kendi geçimsizliğinizi böyle bir şeyle bahane etmeyin demişler. (Çok sonraları kadın hareketindeki beni bu eylemden haberdar eden arkadaşlarımdan biri de aynı biçimde yorumladı.) Kaymıyordum tavır koymuştu. Kocam da eylemden vazgeçmiş, bilmiyordum. Bu arada dilekçelerimizi toplu ce vermiş, mahkemelerin başlamasını bekliyorduk.

O günlerde İmam Hatip Lisesi'nde saygı ve sevgi duyulan bir öğretmendim. Basında çıkan haberlerle birlikte her şey tersyüz oldu. Koridorlarda büyük sınıf öğrencilerinin tacizine uğruyor, girdiğim sınıfın kapısına "feminist fahişe" yazılıyor, öğrenciler asla dersleri dinlemiyor ve sürekli bağırıp çağırıyorlardı. Okul tuvaletlerinde benimle ilgili inanılmaz yazılar ve resimler bulunuyor, bayan öğretmenler benimle artık konuşmuyor, erkek öğretmenlerse kendilerince beni yokluyorlar, kaba ve yılışık tekliflerde bulunuyorlar ya da gözleriyle yiyecek gibi bakıyorlardı. Tüm tepkilerim ve idareye başvurularım karşılıksız kaldı. Okul idaresi yardımcı olmuyordu. Zaten evliliğimle birlikte okul, kocamın işi ve ev arasında bir yaşamım vardı. Konuşacak kimsem kalmadı. Öğrencilerim de yoktu. Akrabalar ve arkadaşlar ilişkilerini kesmişlerdi. Kocam her gece alkol içerek, beni sürekli iğneleyen, alay eden, hakaret eden, saldırganca bir tutuma girmişti.

Mahkeme günü bizim davamıza bakacak hâkim daha önce aynı dilekçeyle başvuran Saadet Hanım'ı ve eşini boşayan hâkimdi. Kadın arkadaşlar sevinçliydi. Bir kişi daha boşanacak ve eylem ses getirebilecekti. Kocam mahkemede hâkime benim bir modaya uyduğumu söyledi. Zamane kadını olduğumu da. O an o kadar kötü oldum ki, başka bir şey de duymadım ve hiçbir şey hatırlamıyorum. Ama bildiğim benden farklı bir şey söylediği ve aynı hâkimin ise bizi boşamadığı. Biz adliye koridorlarında kavgaya başladık. Yıkılmıştım. İhanet etmişti bana. Onurum incinmişti. Adliyeden ayrılmadan hemen orada tekrar boşanma dilekçesi verdik. Bu kez bir avukatımız da vardı ve davayı başka bir hâkime düşürmeye çalışacaktı. Kocamın "O kadar biliyorsan yalnız yaşa da gör ve ode," sözüyle de hemen evden ayrıldım. Öğrenciyken oturduğum eve taşındım tekrar kırık dökük birkaç eşyayla. Kendimi çok aşağılık, kötü ve iğrenç hissediyor, yerlerde yatıyor, halıda sigaramı söndürüyor, her türlü pisliği kendime yakıştırıyordum. Hatta fahişelik öyle olmaz boyle olur diye çıkıp sokaklarda çığlık çığlığa bu işi yapmayı düşünüyor, kurguluyor ama evden çıktığım an tüm iffet zırhlarını kuşanmış olarak durumuma ilişkin hiçbir ipucu vermeden işime gidip geliyordum.

Aynı zamanlarda nafakasız şahitsiz, şiddetli geçimsizlik ve zaten ayrı oturuyoruz bilgileriyle bir celsede boşandık.

Sürgün gittiğim Bitlis'te öğretmenlik yaptığım sıralarda boşanmış olduğumu duyurmamıştım. Bitlis'te bir yıl çalıştım. Dosyama işlenen eylem raporu yüzünden İstanbul'a tayinim çıkarılmadı. İstifa etmek zorunda kaldım. Yine onurum çok incinmişti.

Uzun bir içe kapanış süreci yaşadım. Yıllarca yazdığım günlükleri okuyup ağlayıp, anlamsızlıklar yaşayarak yırtıp yakıyordum geçmişe ait neyim varsa... Yaptığım yüzlerce resmi, desenleri kurduğum sobada yakıyordum.

Boşanmış olduğumuz halde ayrılık fikri ve sürecini kendi ilişkimiz içinde üretemediğimiz için olsa gerek, O, dört yıl daha benim duygusal kocam olarak kaldı. Çok zor günler yaşadı. Alkolikliğin sınırlarında dolaşıyor, bazen sabaha karşı arıyor bazen evime geliyor kimi zaman ağlıyor, kimi zaman hakaretler ediyor, kimi zaman ortalığı yıkıp döküyor, resimlerimi parçalıyor, eşyalarımı kırıyor, kimi zaman da hiçbir romanda okumadığım, hiçbir filmde izlemediğim, hiç kimseden duymadığım duvarlı, anlamlı, özel şeyler söylüyordu. Bizden ne köy oldu ne kasaba. Bitlis'ten döndükten sonra açtığım işyerini çalıştırmaya uğraşırken: iflas etmiş reflekslerim ve davranış bozukluklarımla daha fazla yaşayamadığımı anladığımdan bir psikiyatrist ile beş yıl süren terapim oldu. Şu an bakıyorum da, nasıl bir basınçtı bilmiyorum ama bunların hiçbirisini psikiyatristimle konuşmamışım.

Boşanmamdan on yıl sonra Handan Koç "O eylemi bugün nasıl değerlendiriyorsun, neler yaşamıştın?" diye sorduğunda yaklaşık bir aydır, bu sorunun yanıtını düşündüm. Üç yıllık yeni evliliğim (Yirmi yıldır arkadaştık), karnımdaki dört aylık bebeğimle ve yaşadıklarımın basıncını adalet tezgâhına da oturtmaya çalışırken bazen ağladım... Bambaşka şeyleri hayal ederken aslında neleri yaşadığımı ve bunları da değerlendirmede ne kadar geç kaldığımı düşündüm.

Utanma, haykır, deşifre et. İğneyi batır...

İğneyi kendime, çuvaldızı başkalarına...

Ayşen Atalan

Mîna Urgan'ı kaybettik (14 Mayıs 1916 - 16 Haziran 2000)

Geçtiğimiz ay toprağa verdiğimiz İngiliz Edebiyatı öğretim üyelerinden Mîna Urgan ileri yaşına rağmen kabına sığamayan, özü sözü bir, inançlarından ödün vermeyen, tam anlamıyla nev-i şahsına münhasır bir kişiydi. Daha önce yayımlanmış çok sayıda çalışması olduğu halde pek göze görünmezken, son yıllarda kaleme aldığı iki kitapla bir anda popüler oldu. Bunlardan, 1998'de yayımlanan *Bir Dinozorun Anıları* tanı elli yedi baskı yaptı.

Mîna Urgan, anılarında hayatına girmiş çıkmış insanları ve başından geçen olayları anlatırken, annesi Şefika Hanım'dan derin bir sevgi ve hayranlıkla söz eder. Onun sayesinde meslek sahibi, özgür ve bağımsız bir kadın olduğunu söyler. Annesi, Mîna'yı daha on yaşındayken karşısına alır, "Sen kendi ekmek paranı kazanan özgür bir kadın olacaksın. İyi bir evlilik yapmanı çok isterim. Ama canın isterse evlenirsin, canın istemezse evlenmezsin. Eğer evliliğin yürümez de boşanırsan, kendine de çocuklarına da bakacak durumda olmalısın," dermiş. "Çıkarını kollayan nikâhlı bir kadın olacağına, çapkın bir kadın ol daha iyi," sözleri de Şefika Hanım'ın kızına verdiği nasihatler arasında. Mîna Urgan, kadın olmanın ezikliğini değil, keyfini yaşadığını, toplumun ataerkilliğine karşın, "anaerkil" bir aile ortamında yetiştiğini, bütün önemli kararları kadınların verdiğini, onun için de kadın-erkek ayrımını kabul etmediğini dile getiriyor anılarında.

Şair ve tiyatro sanatçısı Cahit Irgat'la olan evliliğinden bir oğlu ve bir kızı dünyaya geldi; oğlu Mustafa Irgat genç yaşta öldü. Son yıllarını kızı Zeynep'le bir arada geçiren Mîna Urgan'ın Thomas More, Virginia Woolf, D.H. Lawrence üzerine çalışmaları vardır.

Frida Kahlo (6 Temmuz 1907 - 13 Temmuz 1954)

Öğrencilik yıllarında "Los Cachuchas" isimli anarşist bir grubun lideri, 1928'de Meksika Komünist Partisi üyesi ve savaş yıllarının anti-faşist eylemcilerinden Meksikalı ressam Frida Kahlo, çocukluğunda yaşadığı çocuk felci ve on sekiz yaşındayken geçirdiği trafik kazası nedeniyle ömrünün yarısını sakat olarak, acılar içinde geçirdi. 1929'da kendisi gibi ressam olan Diego Rivera'yla, fırtınalı bir evlilik yapan Kahlo, sürgündeki Troçki'yle ve Meksikalı sanatçıların Amerika ve Avrupa ülkelerinde tanınmasında önemli bir rol üstlenen Andre Breton ve karısıyla girdiği gönül ilişkileriyle de tanındı. Ama asıl ününü oto-portreleriyle kazandı. Bu portrelerden yönelttiği cesur, dolayımsız bakışlarıyla, kendisini kuşatan, çoğunlukla Meksika efsanelerinden seçilmiş sembolleriyle (Tehuantepec kostümleri, tropikal meyveler, evcil mavmunlar, vs.) izleyicisini toplumsal, kültürel ve cinsel roller üzerine düşünmeye kışkırtıyordu. Sürekli kendisini ve çevresindekileri resmetmesi kimilerince fetişistlik olarak yorumlansa da, Kahlo nun acı çeken bedenini ve benliğini fütursuzca resmetmesinin ardında Batı merkezli kişilik ifadelerine (beyaz, sağlıklı, ağırbaşlı, sağduyulu, vs.) ve kurumsal söylemlere (kutsal aile, teknolojik sanayileşme, vs.) karşı saldırgan bir dışavurum ihtiyacı yatıyordu. Doğum tarihini 1910 Meksika Devrimi olarak gösterecek kadar, Meksika'yla ve devrim fikriyle özdeş bir yaşam sürmeye çalışan Kahlo, modern yaşamın özel-kamusal bölünmüşlüğünün, bütün değer yargılarını alaşağı edecek bir devrimle aşılabileceğine ilişkin romantik bir inançla sanatına sarıldı ve "kişisel olan politiktir" fikrinin somut bir modelini oluşturdu.

Afife Jale: (1902 - 24 Temmuz 1941)

İslami gerekçelere dayandırılan yasaklamalara, baskılara ve saldırılara rağmen sahneye çıkan ilk Müslüman kadın tiyatro oyuncusu. Avrupa ülkelerindeki tiyatro anlayışını Osmanlı İmparatorluğu'na taşımak, Avrupa'daki gibi kurumsal bir tiyatro inşa etmek amacıyla kurulan Darülbedayi'nin 5 lira aylıkla kabul edilen ilk kadın oyuncusu olan Afife, 1. Dünya Savaşı nın çalkantılı atmosferinde, 1919 yılında, Jale takma adıyla "Rakibe" isimli çeviri bir piyeste rol aldı. Bu piyesten sonra kendisine gerekçe gösterilmeksizin rol verilmediği için Darülbedayi'den ayrılıp, Kadıköy'deki Apollon Tiyatrosu nda sahneye çıktı. 1921'de Dahiliye Nezareti'nin Müslüman kadınlara sahneyi yasaklaması üzerine polis baskınlarıyla tanıştı. Oyunculuk mesleğini Cumhuriyet'in ilanından sonra Fikret Şadi'nin topluluğu ile Anadolu turnelerine çıkarak sürdürdü. Bu dönemde Selahattin Pınar'la kısa süren bir evlilik yaptı. Cumhuriyetin ilk yıllarında çağdaş milli tiyatroyu kurmak üzere görevlendirilen tiyatrocularla geçmişteki çatışmaları nedeniyle tiyatrodaki kurumsallaşma hamlesinin dışında tutuldu. Yaşamının son yıllarında morfin ve kokain bağımlılığı yüzünden sahneden uzaklaşmak zorunda kaldı.. Günümüzde adına verilen tiyatro ödülleriyle yüceltilmeye çalışılan Afife Jale, baskılara boyun eğmeyen tutkulu bir sanatçı olarak genç yaşta öldü.

Toto Karaca (1912 - 21 Temmuz 1992)

Asıl adı bilinmeyen Toto Karaca 30'ların ve 40'ların "Çarliston Kraliçesi"ydi. Onu Cem Karaca'nın annesi olarak da tanıyoruz. İrma Toto adıyla çıktığı operetlerde izleyenleri neşeli taklitleri ve kıvrak danslarıyla büyüleyerek ün kazandı. On iki yaşındayken Maksim Gazinosu'nda başladığı dans hayatını, 1940 yılında eşi Mehmet Karaca ve Sururi Kardeşler'le birlikte İstanbul Şehir Tiyatrosu'na girene kadar Süreyya, Halk, Ses ve Karaca operetlerinde çalışarak sürdürdü. İstanbul Opereti'nin ve İstanbul Tiyatrosu'nun kurucuları arasında yer aldı. Külhanbeyi kadınların, görmüş geçirmiş, faka basmaz ev hizmetçilerinin, Levanten, Rum ya da Ermeni İstanbul Hanımefendisi tiplemelerinin aranan oyuncusu oldu. Ayrıca Türkiye'deki operet ve kabare geleneğinin en yetkin ve belki de son icracılarından biriydi. Seksen yaşına kadar ara vermeksizin ve her fırsatını bulduğunda, ilk gözağrısı çarlistonu oynamayı sürdürdü

Tüm okurumuz Selmin Kurç, 63. sayımızdaki "Anıyoruz" sayfamızda cüzi tarih hataları olduğuna dikkatimizi çekti. Gerçekten de doğum yılı 1912 olan Füreya metinde iki yaş büyütülürken, Marilyn altı yaş küçültülmüş. Düzeltir, özür dileriz.

hazırlayan: selda yücel

türkân şoray ikinci baharında nihayet kendi başına

perşembe akşamları büyük bir susuzlukla televizyonun başına oturuyoruz. duygularımızın harekete geçirilmesini istiyoruz, neşelenmek ama ondan daha güçlü bir biçimde hüzünlenmek ve hülyalara dalmak. aşkı seyretmek istiyoruz, onun bize sektirmeden sunduğu canlanma ve maalesef kaçınamayacağımız kederi tekrar tekrar kalbimizde duymak.

ama bütün o mankenler, şarkıcılar aşkın en meşru görüldüğü zamanlarında, yani gençliklerindeyken, bir giydiklerini bir daha giymeyip, en son moda saç kesimlerini en son moda kirli sakallara karşı savururken, bütün o lens mavisi gözler, jölelenmiş saçlar, geliştirilmiş kasların karşısına *ikinci bahar* nasıl çıkabiliyor? ikisi de ellilerini geçmiş bir çiftin aşkı nasıl böyle romantik olabiliyor?

bunun sırrını yönetmende ve ekipte arayanlar haklı olabilirler. *ikinci bahar*'ı gerçekten usta bir ekip çekiyor. dizinin başarısından onlar sorumlu. ama romansı sağlayan tek başına türkân şoray diye düşünüyorum. öyle olmasaydı yıllar önce televizyonda oynayan ve vasat bir ekibin elinden çıkmış vasat bir dizi olan *gözlerinde son gece* de benzer bir etki yapmazdı.

türkân şoray, şu yaşında bile (1945 doğumlu) *ikinci bahar* da gülsüm'le ulaş'ın annesi olarak değil de ali haydar'ın sevgilisi olarak hatırlanıyor. onun üzerine kurulan aşk, *şehnaz tango*'da perran kutman üzerine kurulanın aksine, inandırıcı oluyor. ali haydar'ı boşverin, aşkın öznesi erkekler bile olsa aşk hikâyelerinin öznesi kadınlardır. bol entarileri ve başörtüsü içinde bile hanım'a aşk çok yakışıyor. çünkü türkân şoray'ın her bakışı aşka ilişkin vaatler, ümitler ve imkânlarla dolu ki, işin kolayına kaçmak istediğimizde bunlara toptan işve adını veririz.

türkân şoray'ın iyi oyuncu olduğu söyleniyor hep. oyunculuğun dersini görmediği, oynama kabiliyetinin içinden geldiği, oynaya oynaya oynamayı öğrendiği söyleniyor.

gerçekten de sinemaya başladığında çok genç, henüz on beş yaşında. erken serpilen, erken serpilmekten başka şansı olmayan kızlardanmış. ondan sonraki ömrünü sinemayla iç içe geçirmiş. bir de erkeklerle.

gençliğinde çapkınlık yaptığı söyleniyor. ama daha on sekiz yaşına basmadan rüçhan adlı'yla tanışmış. kendi hayatının değil ama onun hayatının sonuna kadar da hep onunla olmuş.

onunla olmak her zaman onun sevgilisi olmak anlamına gelmemiş. mesela cihan ünal'la yaptığı ünlü evliliği sırasında ve belki ondan ayrıldıktan sonra artık sevgili olmamışlar. ama bir erkeği kalbinizden ve yatağımızdan çıkarınca ondan kurtulmuş sayılmazsınız ki.

rüçhan adlı yılları

türkân şoray rüçhan adlı'yla henüz yeni yeni sinemanın içinde olan. her türlü tehlikeye açık bir kızken tanışmış. rüçhan adlı ise ondan tam yirmi üç yaş büyük. kırk yaşındaymış. zengin bir iş adamı. mekteb-i sultani mezunu, galatasaray'da yöneticilik yapmış, yol yordam bilen. gezmiş. tozmuş. muhabbeti tatlı bir adam. tipinizse, yakışıklı bile bulabilirsiniz. böyle adamlar zaten genç olamazlar. genellikle çapkındırlar ve her zaman eş ve çocuk aksesuarlarıyla birlikte çıkarlar insanın karşısına. fena da çarparlar.

bütün bunlar türkân şoray'a da olmuş, on sekiz yaşına bastığı gün pılısını pırtısı topladığı gibi, evli olmasına aldırmadan rüçhan adlı'nın evine taşınmış. ölüm onları ayırana kadar...

rüçhan adlı'nın türkân şoray'ın sinema hayatı üzerindeki etkisiyle ilgili iki farklı iddianın ikisinin de birarada doğru olduğuna inanıyorum: bunlardan birincisi, rüçhan adlı'nın görgüsü ve bilgisiyle türkân şoray'a yol gösterdiği, bir kenar mahalle kızından alımlı ve akıllı bir kadın yarattığı iddiası. ikinci iddia ise daha kapsamlı, rüçhan adlı'nın karşı konulmaz elinin her zaman türkân şoray'ın üzerinde olduğu, onun bütün sinema gelirlerinin denetimini elinde tuttuğu (bundan maddi çıkar sağladığı da iddia edilivor ama zenginliği düşünüldüğünde bu pek akla yakın gelmiyor) türkân şoray'ın attığı her adıma karıştığı, onun bütün kararlarını aldığı söyleniyor. hatta "türkân şoray'la konuşmak istemiştim" diyen bir gazeteciye, "buyurun, türkân şoray'la konuşuyorsunuz" dediği anlatılıyor. türkân şoray'a duyduğu aşkın bedelini, kendi tarzında bir erkek için en ağır biçimde, sadakatle ödemiş rüçhan adlı. ölene kadar, ayrı olduklarında bile hayatının merkezinde türkân şoray olmuş. bu kadarını veren bir erkek düşünün neler neler ister?

rüçhan adlı da bunları istemiş. nitekim ünlü şoray kanunları'nın tamamen onun eseri olduğu söyleniyor.

türkân şoray'la en çok çalışmış yapımcılardan irfan ünal, bu kanunların türk sinemasına çok kötü etki yaptığı kanısında. diğer oyuncuların da onu izlediğini ve böylece bir sürü gerçekçi olmayan aşk filmi çekildiğini, seyircinin de bunlardan bıkıp iyice "gerçekçi" olan seks filmlerine yöneldiğini söylemiş. bu yazıda türkân şoray üzerine yazdığı kapsamlı kitabından[1] çok yararlandığım sinema eleştirmeni atilla dorsay, tamamen katılmamakla birlikte bu görüşü dikkate değer buluyor. o furya sırasında. fiyatını düşürmeye razı olan türkân şoray diğer sınırlamalardan vazgeçmeye yine yanaşmamış

kendisi yine atilla dorsay'a, bunun rüçhan adlı'nın eseri olduğunu, o dönem için bu önlemlerin gerekli olduğunu söylüyor.

bunun daha ziyade rüçhan adlı'nın hatırasına ve o zamanki kurallara ihanet etmemekten kaynaklanan bir tavır olduğunu düşünüyorum. çünkü daha sonraki yıllarda hem *mine* gibi filmlerle. hem de verdiği birçok demeçle bu yaklaşımı yalanlıyor.

ama rüçhan adlı'nın türkân şoray üzerindeki etkisinin böyle her türkiyeli erkekte mazur görülen, "sevdiği kadını bütün gözlerden kıskanma"nın ötesine geçtiği belli.

türkân şoray'ın kendi yönettiği *dönüş* filmi moskova şenliğinde yarışır. filminin gösterildiği akşam, kremlin sarayı'nda bir baloya katılır ve güzelliğiyle bütün bakışları üstüne toplar. gerisini atilla dorsay'dan aktarıyorum:

"Bir köşede Gina Lollobrigida, diğerinde İngiliz sarayından bir prenses, bir üçüncüsünde Türkân Şoray, Rüçhan Adlı ve İrfan Ünal durmaktadır. Kalabalık salonda tüm başlar yavaş yavaş Türkân'a doğru dönmekte, salonun ilgisinin o noktaya aktığı hissedilmektedir. Gina da durumu fark etmiştir, yavaşça o tarafa kayar. Başta *Hürriyet* muhabiri Hulki İlgün, kimi gazeteciler gelerek ikisini bir araya getirmek isterler. Türkân heyecanla 'tabii' der ve yürümeye hazırlanır. Ama Rüçhan'ın demir eli onu bırakmaz. Rüçhan bey, Gina'nın Türkân'a doğru yürümesini daha uygun bulmuştur."

türkân şoray'ı tanıyan herkes nezaketinden bahsediyor. kremlin sarayı'nda, erkeğinin iradesi olmasaydı, türkân şoray'a böyle bir saygısızlığı, haksızlığı kim yaptırabilirdi?

haksızlık!

türkân şoray'la rüçhan adlı'nın ilişkisi akıl almaz haksızlıkların üzerine kurulur. mesela türkân şoray, rüçhan adlı'yla birlikte olmak için, annesine sırt çevirir, onunla görüşmez. annesi meliha şoray, onu kızdırmak için, "şoray" adını bir firmaya satar ve şoray deterjanı çıkar.

rüçhan adlı, türkân şoray'la tanıştığında, meri adında ortodoks rum kökenli bir kadınla evli. karısı kendi yaşıtı, çok güzel, herkesin ortak kanaatine göre hanımefendi bir kadın. rüçhan adlı'nın çapkınlıklarından bıkmış, türkân şoray olayı da çıkınca evi terk eder.

o sıralarda on sekiz yaşında olan oğlu şevket adlı, bu olayda annesinin değil babasının tarafını tutar ve evde kalır. bu sebeple uzun süre ana oğul dargın dururlar. şevket adlı, babasının çapkınlık yapmasını normal bulmaktadır. buna karşılık annesinin onu hoşgörmemesini yanlış bulmakta, eşi onu terk ettikten sonra evlenmesine de "tabiatıyla" karşı çıkmaktadır.

meri hanımsa boşanmaya asla yanaşmaz. ancak bu konuda da çeşitli rivayetler var. rüçhan adlı'nın hiçbir zaman boşanmak için yeterince çabalamadığı da söyleniyor. halbuki, türkân şoray'ın da "her kadın gibi" bir aile, bir çocuk özlemi çekebileceği yönünde onu çok uyaran olmuş. ama rüçhan adlı'nın bu uyarıları pek dikkate almadığı söyleniyor.

seni kalbime gömdüm

yetmişlerle birlikte türkân şoray'ın çevresinde solcular ve özellikle, takma adlarıyla türkali, nüfustaki adlarıyla pirhasan ailesi olmaya başlar. sol görüşlü tiyatro oyuncusu gülsen tuncer'in yanında, deniz türkali de o zamandan beri yakın arkadaşıdır. darbe sonrası atıf yılmaz gözaltına alındığında, türkân deniz'le birlikte selimiye kapısı'na gider. rüçhan adlı, türkân şoray ve atıf yılmaz, deniz türkali sevilen terimle "ailece görüşürler".

işte böyle bir yemekte, kısa bir süre için atıf yılmaz'a uğradığında tanışırlar cihan ünal'la. sonra, fevzi tuna'nın yönettiği *seni kalbime gömdüm*'de birlikte oynarlar. cihan ünal, türkân şoray'a hemen âşık olur. bunda şaşacak bir şey yoktur. onunla tanışan her erkek ona hemen âşık olur. hatta deniz türkali, ilk defa türkân şoray'la film çeken ve "ona ilk görüşte âşık olma hakkını kullanan" fevzi tuna'nın kıskançlık krizleri geçirmek üzere olduğunu anlatır. ikili daha sonra da, aralarında oluşan o elektrikle, *mine* filmini çekerler. hem atıf yılmaz'ın hem de türkân şoray'ın filmografisinde büyük önemi var. özellikle kadın seyircinin çok etkilendiği bu filmde mine rolündeki türkân şoray, artık sevmediği, kendisinden yaşlı kocasını terk edip cihan ünal'ın oynadığı genç, anlayışlı, yakışıklı erkeğe yönelir. hayatında sinemanın bu kadar önemli olduğu bir kadın, hayatının aşkını filme mi çekmiş?

türkân şoray'ın gerek sinemasal, gerek kişisel olarak değiştiği yıllardır, yanma iş adamı rüçhan adlı'nın değil de, genç, yakışıklı, entelektüel bir sanatçının yakıştırıldığı bir dönem. cihan ünal büyük bir olgunluk yapıp altı aylığına ingiltere'ye gider ve kararı türkân hanım'a bırakır; evlenirler.

"o geçen aksamı oynayan filmi çok sevdik değil mi türkân?"

ama işte evlilik ve aşk farklıdır. akla gelmedik bir sürü şey sorun olur. mesela cihan ünal'ın işinden dolayı ankara'da yaşaması gerekmektedir, bu türkân şoray için zordur tabii. artık yağmur da doğmuştur. ünal'ın oran'daki evinde bütün işler türkân şoray'a kalır.

atilla dorsay'ın bir film çekimiyle ilgili nakletti̇ği bir hikâye var. "Halk filmin oyuncularını bir yerde yakalamış, Türkân'ı kıstırmış, ondan imza istemekte, onunla konuşmak için kuyruk yapmakta, inanılmaz bir sevgi gosterisinde bulunmaktadır. Yanıbaşındaki Cihan Ünal Türkân'a döner ve şöyle der: Halkın bize böyle ilgi göstermesi ne hoş!"[1]

cihan ünal'la evli olduğu dönem, türkan şoray'ın meslek hayatındaki en başarısız donemidir. sürekli aleyhine yazılar yayımlanır. basının karşısına birlikte çıkmaktadırlar. cihan ünal, bu karşılaşmalarda basma kendi, tavizsiz üslubuyla davranır. belki tavrı doğrudur ama türkay şoray'ın tarzı değildir bu. atilla dorsay, cihan ünal'ın türkân şoray'ı olduğu gibi kabul etmekten biraz uzak göründuğunu soylüyor. ünal, sürekli olarak onay bekleyen sorular sorarmış: "o geçen akşam oynayan filmi çok sevdik değil mi türkân?", "o kitabı benden sonra sen de okuyacaksın, değil mi türkân?"

bir erkek daha, bir kadın yaratmaya çalışmaktadır.

sonra yeniden rüçhan adlı'lı yıllar gelir. gerçi ilişkileri hiç kopmamıştır. rüçhan adlı hep türkân şoray'ın kendisine döneceğini düşünmüş, hatta o cihan ünal'la evlenmek üzere evi terk ettiğinde geride bıraktığı eşyalarını, yeni yaptırdıkları, ortak mülkleri olan tripleks eve göndermiştir. türkân şoray da cihan ünal'dan boşandığında, kızıyla bu evin alt katına taşınır. avrı ve altlı üstlü otururlar.

rüçhan adlı, o aralar değişen medeni kanunla (hatırladınız değil mi?) karısından boşanmıştır, türkân şoray'a evlenme teklifinde bulunur,

içimizi rahat tutabiliriz, reddedilir. ama türkân şoray, ölümüne kadar adlı'nın nezaretinden kurtulamaz.

rüçhan adlı'nın ölüm ilanında ne onun, ne de eski karısı meri'nin adı var. ölüm ilanları emek, uzun yıllar, aşk gibi kütükte görülemeyen kavramları içermiyor çünkü. cenazede "herkes" vardır. o kadar ki nazan şoray, meri'ye sarılıp başsağlığı diler.

filmin sonu

türkân şoray artık yalnız. türkiye'nin en sevilen, en beğenilen kadınlarının belki de başında geliyor ama bugüne kadar kendisini seven, beğenen bir erkek olmadan yaşamayı denememiş. yalnız kalabilmek için her şeyi var: ün, havranlık, para... ama olmamış işte. nihayet, kendi kararlarını kendi veriyor, nihayet tek başına, dimdik ayakta. belki de en güzel, aşka en layık olduğu çağda. hem aşka layık, hem aşktan en korunması gereken zamanda. geçtiğimiz yılları, o aşkla geçen yılları, titreyen eller, hemen dolan gözlerle atlatmış neyse ki. bundan sonra, bundan daha fazlasını yaşamasını göze alamayız değil mi?

ayşe düzkan

(1) Sumbul Sokağın Tutsak Kadını, Atilla Dorsay. Remzi Kitabevi, İstanbul, 1998

Kadın gözüyle okuyunca...

nâzım hikmet'te

Nâzım Hikmet, ölüm yıldönümünde, Türkiyeliler ve Ruslar'dan oluşan bir heyetle mezarı başında anıldı. Onun sağlığında karşı olduğu her şeyin temsilcisi vardı heyette. Basın da, Hikmet'i "maalesef komünist olan" iyi bir aşk şairi olarak ele aldı. Gerçekten de Nâzım Hikmet'in şiirlerindeki aşk, basının erkek kalemlerinin hoşuna gidecek gibi ele alınıyor...
Saadet Özkal, *Pazartesi* için Nâzım'ın şiirlerindeki erkek ve kadınları yazdı.

Bu yazının amacı Nâzım'ın şiirini edebi yönden incelemek değil; o, edebiyatçıların işi. Biz burada Nâzım'ı kadın gözüyle okumaya, onun bir erkek olarak "kadınlık ve erkeklik" anlayışının şiirine nasıl yansıdığını görmeye çalışacağız.

Yirmi sekiz yıl arayla yazılmış iki dizeyle başlayalım:

Sen bize hiç korkmadan / emanet et karını.
Promete, Pipomuz, Gül, Bülbül, vs., 1929

Bu dakka bu saniye / bütün kadınlar güzeldi. Bütün erkekler akıllı.
İyimser Prag, 1957

Her iki şiirde de asıl tema komünizmi övme. Birincisi komünistlerin "ahlaklılığını", ikincisi sosyalist bir ülkenin geleceğe umutla bakışını anlatıyor. Yalnız, açıkça görüldüğü gibi, Nâzım "komünist ahlakı"nı kadınların iki bacağının arasına indirgiyor, bu arada kadın cinsini de erkeğin ona buna emanet edilebilecek eşyası yerine koyuyor. Acaba bu dizeler antikomünistlerin "komünistler kadınlarını da ortaklaşa kullanırlar" propagandasına yanıt olarak mı yazıldı? Her ne olursa olsun, kadın üzerindeki erkek sahipliğini ve erkeğin bu sahipliği Nâzım'ın komünizminde de sürdürüp gönlünce tasarruf edeceğini gösteriyor.

İkinci örnek bu denli kaba değil. Denebilir ki, kadınlar sahiden de güzel. Sahiden de biz kadınlar güzel olmaya özen göstermiyor, güzelliğimizle övünmüyor muyuz? Erkekler için de birinci planda akıllılık gelmiyor mu? Eh, Nâzım da bu gerçekliği bir mutluluk tablosunda dile getirmiş. Şiir yazmış! Olamaz mı? Olur elbet. Olur da, onu yazan erkeğin bilinçaltındaki bir **ayrımcılık**'ı dile getirmez mi? **Kadın: güzel cins. Erkek: akıllı cins**. Mutluluk için, iyimserlik için, geleceğe umutla bakmak için Nâzım'a göre bu kadarı yeterli. Peki, kadınlar böyle sınıflandırılmaya razı mı? Nâzım'ın kadınları razı gibi. **Memleketimden İnsan Manzaraları**'nın Ayşe'si kadın aklının erkekten daha kısa olduğunu açıkça itiraf ediyor ve Nâzım bunu şiirleştiriyor:

...Seninle aynı kitapları okumak istiyorum
elbet yine anlatırsın bana anlamadığım yer olursa.

Şimdi de ünlü bir dizeyi yeniden okuyalım:

Yarin yanağından gayri her şeyde / her yerde, hep beraber diyebilmek için!
Şeyh Bedrettin Destanı

"Yar" kim? Erkeklerin yarı mi, kadınların yarı mı? Her kim olursa olsun, bir "insan"ın bedenini böylesine sahiplenmek bugün bize hoş gelmeyebilir. Kıskanmak, doğal. Üzülmek, doğal. Gene Nâzım'ın deyişiyle, "aşk acısı" doğal. Ama "komünizmde yarimin yanağını seninle paylaşmayacağım" demek doğal mı? O yarin hiç mi söz hakkı yok? İster erkek ister kadın olsun, yar meta mı? Mal mı? Şimdi biz Nâzım'ın bu şiirde "kadının yanağı"nı kastettiğini ileri sürsek ve kadının Nâzım'a göre komünizmde başkalarıyla paylaşılamayacak "tek özel mülk" olduğunu söylesek, çok mu ileri gitmiş oluruz?

Dolaşıyorum Havana sokaklarını . . . yağmurla güneşi
ak bulutlarla masmavi yüzme havuzlarını
kadınlarla yemişleri birbirine karıştırıyorum.
Havana Röportajı, 1961

Kadın=Yemiş dedi Nâzım. Bunu özel bir ilişkide bir aşk sözü olarak da söylemedi. Küba'nın tüm kadın cinsini yemiş, yani yenecek nesne yerine koydu! (Tam bizim sokaklarda kadınlara "kestane", "şeftali" diye laf atan erkeklerimize göre!)

Kelimelerin getirdiler seni / Onlar: ana / onlar: kadın / ve yoldaş olan...

Birincil işlevimiz: **analık**. İkincisi: **erkeğe kadınlık**. Üçüncüsü: **Erkeğe yoldaşlık**. Aynı anlamda bir dize daha, üstelik burada açık açık erkeğin tarlası olduğumuz çağrıştırılıyor:

Çocuklara ana / tohuma toprak / ve karı lazımdır erkek kısmına.

Peki, kadın kısmına ne lazım? **Evlilik**.

Alamanlar 18 yaşında bir kız astılar
18 yaşındaki kızlar belki nişanlanır /astılar onu.
Memleketimden İnsan Manzaraları

Yıl 1941. İkinci Dünya Savaşı. Faşistler Sovyetler Birliği'nde on sekiz yaşında bir partizan kızı, Tanya'yı asarak öldürüyorlar. Nâzım Türkiye'de hapiste. Olayı yanılmıyorsam gazete yazılarından öğreniyor ve Tanya için uzun bir şiir yazıyor. Tanya'nın kahramanlığını anlatıyor. On sekiz yaşında bir kızın öldürülmesine ağlıyor. Ama "nişanlanamadı" diye ağlıyor. "Âşık olamadı", "hormonlarının gereğini yerine getiremedi", "seksen yaşına kadar yaşayamadı" diye değil; "evlenemedi" diye.

Evlilik Nâzım Hikmet'te vazgeçilmez bir kurum gibi gözüküyor. O dönemin

On beş bin kadın Paris'i kuşattı!

Geçen yılın ekim ayında, çeşitli ülkelerdeki kadınların cinsel baskıya, ayrımcılığa, yoksulluğa karşı taleplerini gündeme getirmek amacıyla başlattığı **Küresel Kadın Yürüyüşü** genişleyerek devam ediyor

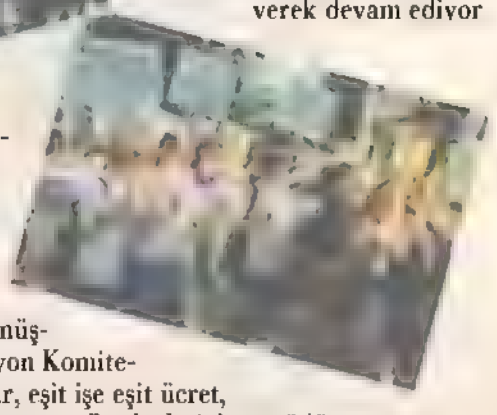

Birkaç hafta önce Paris'te, 15 bin kadının katılımıyla bir miting yapıldı. 40'ı aşkın kitle örgütü tarafından merkez belediye meydanında başlayan, dört saat süren yürüyüş, Bastille meydanında mitinge dönüştü. Kadınlar, Fransa Organizasyon Komitesi'nce belirlenen, "iş, yeterli gelir, eşit işe eşit ücret, kadın bedeninin metalaştırılmasına son" talepleriyle yürüdü.

Siyahlı Kadınlar'ın bildirisi

Devletin medyayı denetim altına alma kampanyasını izleyen günlerde, mali polis baskısını daha da artırdı. 7 Haziran 2000 tarihinde mali polisle birlikte güvenlik güçleri Siyahlı Kadınlar'ın bürosunu bastı. Bundan kısa bir süre önce, Helsinki Komitesi, Sırbistan Oğnsan Hakları Savunucusu Avukatlar'la Etnik Oğlişkiler Forumu gibi sivil toplum kuruluşlarının da büroları basılmıştı.

Yukarda adı geçen devlet görevlilerinin soruşturma yapmasına karşı değiliz. Ne var ki bu gibi olayların STK'ları sindirme kampanyasını daha da şiddetlendirdiği yadsınamaz. Siyahlı Kadınlar'ın bürosunda, Kosova'daki ve çeşitli yerlerdeki bağlantılarımızı öğrenmek için polisin Stasa Zajoviç'i altı saat sorguya çekerek, "bilgi alışverişinde" bulunması bunun en açık kamtı. Gündemlerinde öncelikle siyasi baskı kurarak, sivil bir toplum için mücadele eden STK'ları sindirmek ve ilişki ağlarını parçalamak yer alıyor. Sırp Yonetimi, Siyahlı Kadınlar'ın ve öteki muhalif örgütlerin eylemlerini engellemek ve onları halkın gözünden düşürmek için mali polisi devreye sokuyor.

Yarın polisler gene büromuza gelecek. Siyahlı Kadınlar'ın ve öteki STK'lara yönelik artan baskılarla ilgili gelişmeleri sizlere duyurmaya devam edeceğiz

Siyahlı Kadınlar adına, Stasa Zajoviç, Belgrad

Zimbabve'de Bir Eşcinsel Hakları Savaşçısı

Tsitsi Tiripano

Zimbabve, Afrika'nın güney kesiminde, denize kıyısı olmayan bir ülke. Eskiden bir İngiliz sömürgesi olan ve Güney Rodezya olarak anılan Zimbabve, bir süre nüfusun yüzde ikisini bile oluşturmayan, ırkçı bir beyaz azınlık yönetimi altında kaldıktan sonra, kanlı bir iç savaşa sahne oldu. 1980'den itibaren yönetim siyah çoğunluğa geçti. O tarihten beri devlet başkanlığını bırakmayan Bobert Mugabe, muhaliflerine aman vermediği gibi, eşcinsel hakları da dahil olmak üzere, ülkesinde insan hak ve özgürlüklerini hiçe saymasıyla ünlü. Mugabe'ye göre eşcinsellik bir sapkınlık, tedavi edilmesi gereken bir hastalık ve Zimbabve hapishaneleri bu türden hastalarla dolu.

İşte Tsitsi Tiripano böyle bir ülkede yaşıyor ve özellikle siyah gay ve lezbiyen hakları için mücadele ediyor. Daha önce sadece beyaz eşcinsel erkeklerin kabul edildiği örgütlere bir siyah, üstelik de kadınsa hiç yanaşamazdı. Tiripano böyle bir örgüte girmeyi başaran ilk siyah kadın oldu. Başlangıçta kiminle sevişmek istediğinin politik bir yönü olduğunu aklına hiç getirmemişken, 1993'ten itibaren kendini zorlu bir mücadelenin içinde buldu.

Dört çocuklu bir ailenin en büyük kızı olan Tiripano. yedinci sınıfa kadar okuduktan sonra henüz on beş yaşındayken. babası tarafından evli bir erkeğe verildi. Adam Tiripano'dan kırk yaş büyüktü. Tüm nefretine rağmen bu adamdan iki oğlu oldu. Kocasından çok onun ilk karısına eğilimi olduğunu hissediyor, kumasının koynunda mutlu oluyor. ama bunu kendine açıklayamıyordu. Kocasının şikâyeti üzerine bir büyücu doktora goturuldüyse de şifa bulamadı! Sonunda dayanamayıp evden kaçtı. Çocuklarına bakabilmek için sebze satarak hayatını kazanmaya çalışırken babası tarafından bulundu ve kocasına geri gönderilmek istendi. Bunu reddedince de patriyarkal geleneklere boyun eğerek, babasının çocuklarını alıp götürmesine razı olmak zorunda kaldı

Tiripano. uluslararası eşcinsel hakları konferanslarının önde gelen temsilcilerinden biri ve Zimbabve Gay ve Lezbiyenler Örgütü GALZ'ın başkanı. GALZ üveleri polisin. siyasetçilerin ve Katolik Kilisesi'nin başlıca hedeflerinden biri durumunda. Eski bir Katolik olan Tiripano, Kilise'nin eşcinselliği bir sapkınlık olarak ilan etmesi üzerine, tepkisini şu sözlerle dile getiriyor, "Bir zamanlar kiliseye giderdim, ama papazlardan Tanrı'nın eşcinselliği lanetlediğini duyunca, allah belanızı versin, sizin olsun kiliseniz dedim.

Tiripano, bugün on altı ve on sekiz yaşlarına gelmiş olan oğullarının artık kendisini anlamaya başladıklarını söylüyor. Yıllar sonra yeniden bir araya geldiklerinde, "Anne, lezbiyen ne demek? Neden seni hapse attılar? Bir şey mi çalmıştın?" türünden sorularla karşılaşmış; dahası, dört yıldan beri birlikte olduğu sevgilisini kastederek, "Anne, Zandele Teyze de mi lezbiyen?" diye sormaktan alamamışlar kendilerini.

Yurdışında olmadığı zamanlar GALZ'm Harare'deki merkezinde çalışan Tiripano, insanların cinsellikleriyle barışık olabilmeleri için onlara tavsiyelerde bulunuyor; aynı zamanda AIDS'lilerin hayatını kolaylaştırmaya çalışıyor. Ama hepsinden öte büyük bir cesaretle, "Ben siyah bir lezbiyenim, bundan utanç duymuyorum. Evliyim, çocuklarım var ve kimliğim bu. böyle bilinmek istiyorum," demiş olması çevresine umut ve güç veriyor.

Ms.,Haziran-Temmuz. 2000
Derleyen B.E.

Güpegündüz New York'un göbeğinde...

12 Haziran Pazar günü New York'un göbeğindeki Central Park'ta, yaşları 14-40 arasındaki otuzdan fazla kadına, yaklaşık yirmi adam durup dururken saldırdı. Kadınlar, polisler de dahil olmak uzere, parkta bulunanların gözleri önünde dayak yedi, yerlerde süruklendi, sözlü ve fiili cinsel tacize uğradı. (Bu dehşet verici manzarayı tesadüfen CNN'den izleyen Ayşegül, gozlerine inanamadığını soyluyor.)

Polis sonradan amatör videolardan elde ettiği görüntulerden yararlanarak, zanlılardan bazılarını yakaladı.

New York'taki kadın örgutleri bu olay üzerine, "Central Park'ı Geri Alalım" sloganıyla bir kampanya başlattı.

Bildirilerinde,

"Gerek Central Park'ta, gerekse New York'un her köşesinde güvenlik içinde gezebilmek hakkımız.

Kadınlara yönelik şiddet ve saldırıların ciddiye alınmasını talep ediyor, polisin kayıtsız kalmasını protesto ediyoruz," sözleri yer alıyordu.

B.E.

Pırıltılı bir zekâ, kocaman bir yürek, doksan altı yaşında bir kadın

1905'te İzmir'de doğdu. Hayatı boyunca bir daha kimsede duymadığı bir ismi taşıdı: Nubahat.* Subay olan babasının Şam'a tayini dolayısıyla ilk eğitimini Şam'da, bir Fransız mektebinde yaptı. İstanbul'a döndükten kısa bir süre sonra çok sevdiği babasının Balkan Savaşı'nda şehit olması onu uzun süren bir hastalığa düşürdü. 1.Dünya Savaşı'nı, İstanbul'un işgalini yaşadı. Afyon'daki yengesinin ısrarları sonunda, onun yanına gitti. Bu sırada Kurtuluş Savaşı başladı ve annesine ancak iki sene sonra kavuşabildi. Afyon'dan Ankara'ya, Ankara'dan Kastamonu'ya çetelerin korumasında, bazen eşek sırtında, bazen at arabasında yol aldılar bir kadın, on dört yaşında bir kız ve iki bebek...

Büyükbabasının Kastamonu'da karşılaştığı ve çok zeki bulduğu için İstanbul'da okumasını sağlamak üzere yanında getirdiği Ziya isimindeki köy çocuğuyla tanıştığında, onun bir gün kocası olacağını tahmin edemezdi. Delikanlı başarılı olup, askeri liseyi kazandığında ailenin kararıyla nişanlandıklarını, savaş sırasında o şehirden bu şehire giderken, korunmalarını onun sağladığını sonradan öğrendi.

1923'te evlendi ve Şevhoğlu soyadını aldı. Kocası kurmay mektebini kazandığında, hiçbir zaman ayrılmadığı annesi ve dadısıyla birlikte İstanbul-Maçka'da oturuyorlardı. Kurmay mektebine başlaması gerekirken yanlışlıkla Iğdır'a tayin edilen kocasını yalnız bırakmak istemedi ve hamile olmasına rağmen savaş sonrasının tüm olumsuz koşullarında yola çıktılar. Ancak, Iğdır'a vardıklarında yanlışlık fark edildi ve İstanbul'a çağrıldılar. Bu yolculuk tam kırk beş gün sürdü.

Önce bir kızı oldu, hamileliği sırasında epey zahmet çektiği bu güzel bebeğe özel bir isim aradılar ve Hz. İbrahim'in güzelliği ve iyiliği ile çok sevilen kızının adını verdiler: Sârâ. İki sene sonra babasının adını verdiği oğlu Cemil doğdu. Kurmay mektebinden başarı ile mezun olan kocasıyla birlikte, cumhuriyetin getirdiği yeniliklere ayak uydurdu. İlk tayyörlerini dikmeye, ilk şapkalarını giymeye başladı. Çünkü bu yıllar içinde kız enstitüsüne devam etmişti. Gelecekte torunlarının şık giysilerini dikecek, ekonomik darlıklarda eskileri tersyüz etmeyi senelerce sürdürecekti.

Çocuklarının henüz ilkokulda okuduğu 1938 yılında kocası Güneydoğu'da görevdedir. Uzun süre ayrı kaldıktan sonra aldığı telgrafta kocası, görevini tamamladığını, çocuklarla beraber bir tatil yapmalarının iyi olacağını, bavulları hazırlayıp, kendisini beklemesini söylemektedir. Sevinç içinde hazırlanır. Hem kocası ve çocuklarıyla beraber olacak, hem İzmir'deki çok sevdiği kardeşini görecektir. Bir iki gün sonra kapı çalınır, gelenin kocası olduğunu sanır. Ancak gelen bir askerdir; getirdiği telgrafta, kocasının tatbikat esnasında topun geri tepmesi sonucu şehit olduğu yazmaktadır. Yaşadığı şoktan uzun bir süre çıkamaz, müsekkinler verilerek yatıştırılır.

Artık annesi ve çocuklarıyla beraber şehitlerin üç aylıklarıyla yaşama savaşı verecektir. Aile mücevherlerini teker teker satarlar. Üsküdar'daki konak zaten daha önce yok pahasına gitmiştir. Ama sonuçta çocukları yüzünü kara çıkartmazlar. Oğlu önce Galatasaray Lisesi'ni, sonra Mülkiye Mektebi'ni başarıyla bitirir. Kızı ise Nişantaşı Kız Lisesi'ni ve Yüksek Ticaret Mektebi'ni. Bunlar mutlu yıllardır.

Askerlere olan sevgisi, kızına talip olan bir subaya hiç düşünmeden evet demesi, kızının da kendisini kırmayarak evlenmeyi kabul etmesi gene üzüntüyle geçecek yılların başlangıcı olur. Şimdi kızı da bir bakıma onun yaşadığı zorlukları yaşamaktadır, ama damadının annesi istemediği için kızının yardımına koşamaz. İlk tayin yerleri Iğdır'da ilk kız torunu dünyaya gelir. Kızının mutsuz olduğunu bildiği halde eli kolu bağlıdır. Ankara'ya tayin olduklarında artık dayanamaz. Bir gece trene atlayıp, gizlice Ankara'ya gider ve orada bir ahbabının yardımıyla kızını ve torununu kaçırıp İstanbul'a getirir. Boşanma işlemlerine başladıkları sırada, kızının hamile olduğu anlaşılır. Böylece çok iyi bir dönemde olmasa da bir kız torunu daha olur. Onu hep sevecek ve çok sayacak bu kız çocuğu, şimdi bu yazıyı yazıyor...

Evde kadın kadrosu genişlemiştir: Annesi, kızı, iki kız torunu. Bir de gündüz çalışan, geceleri eve pek erken gelmeyen oğlu... Kızı işe başlayınca biri iki, biri üç yaşında iki çocuk, yaşlı bir anne ve işten eve yorgun dönen iki evlat. Asla ihmal edilmeyen ahbaplıklar, gece on ikiden önce yatılmayıp, yatıldıktan sonra en az bir saat gazete ve roman okumalar, saat altıda kalkış...

Torunları ilkokula başladığı sırada, kızı tekrar evlenmek ister, çocuklarını almamak şartıyla evlenmesini destekler. Bu karar torunlarının huzuru adına verilecek en iyi karardır. Kızı ve oğlu aynı yıl, aynı ay evlenerek evden ayrılırlar... Artık dört kadın kalmışlardır. Torunlarının her şeyleriyle ilgilenir. Kızı da oğlu da ona bir yıl sonra birer kız torun daha verirler. Çocuk doğmadan önce kızı karşı apartmana taşınır. Görevleri gün geçtikçe artmaktadır... O sıralar altmış yaşına yaklaşmaktadır. Her ne kadar bebeğin bakıcısı varsa da, sürekli kontrol gerekmektedir. Tüm bu zamanlar boyunca, ahbap ve akrabalarının ya doğumu, ya hastalığı ya da herhangi bir derdi için yardıma koşmaktan geri kalmaz. Bu arada her hafta sonu torunlarıyla sinemaya gitmeyi asla ihmal etmez. (Bu yazıyı yazan torunu anneannesiyle gittiği ilk filmi, *Acı Pirinç*'i ve ilk tiyatrosu *Keşanlı Ali Destanı* nı hiç unutmaz)

Annesi vefat edene kadar, bir kez doktora gitti, hep çalıştı, öğrenmekten ve bildiği her şeyi aktarmaktan hiç vazgeçmedi. Yetmiş yılı geçkin bir zaman hiç ayrılmadığı, bir kez bile sen diye hitap etmediği en iyi arkadaşı annesinden ayrılmak onu çok üzdü. Hemen sonra koroner yetmezliği olduğu anlaşıldı. Torunları artık yorulmasını istemediler, ikisi de çalışıyorlardı. Ona bir yardımcı tuttular. Önce büyük, bir yıl sonra da küçük torunu evlendi. Artık o koca evde yalnızdı. Torunlarının odasını hiç bozmadı. Çok sevdiği televizyonu, gazeteleri, kitapları ve onu hiç yalnız bırakmayan akrabaları, komşularıyla birlikte...

Yaklaşık on yıldır kızı ve damadıyla yaşıyor... Sabah kuranını okuyor, öğlen yemeğinden sonra yeni doğan, ya da doğacak bebekler için giysiler örüyor, hava kararınca televizyon seyrediyor. On ikiden sonra artık yakın gözlük numarası yetmediğinden büyüteçten destek alarak gazetesini okuyor. Çok gençken başladığı namazını beş vakit kılmaya devam ediyor. Bir de her cumartesi kızı ve oğlu, gelin ve damadıyla öğlen yemeğine çıkıyor...

Nur

*Şeriatın yap ya da yapma diye bir hükmü altında olmayan nesne ya da hareket. Bu ismi ona Mızıka-i Hümayun'da binbaşı olan babası vermişti.

Feminist ansiklopedi

Hazırlayanlar: Handan Koç-Şöhret Baltaş

A (devam)

Aşk: Bir kimsenin bir başkasına duyduğu şiddetli sevgi, bağlılık ve arzudur. Aşkta varlığın kendinden kopması, sevdiği varlığa aktarılması ve coşku vardır. Aşık kişiler birbirine zevk verme ve birbirine hizmet etmek için yarışır. Cinsel aşk diye de tarif edilen bu insani eğilim çeşitli dönemlerde, çeşitli ülkelerde değişik koşullarda üretilmiş efsanelerle kuşatılmıştır. Bir kadınla bir erkek, iki erkek veya iki kadın arasında yaşanabilir. Yaşadığımız toprakların aşk efsanelerinde araya giren toplumsal engellerle sevilene kavuşamamak çok yaygın bir temadır. Aşk tasavvufta aşırı sevgi anlamına gelir. "Tanrı'nın gizli bir hazine iken güzelliğini sevretmek üzere evreni yarattığı"ndan hareketle, evrenin mutlak güzellik (cemal-i mutlak) olan tanrı'nın güzelliklerini yansıtan bir ayna olduğu düşünülür.. Güzele âşık olan insan gerçekte tanrıya âşık olmaktadır. Varolan aşk ideolojisinden kopuş, kadın kurtuluşu hareketinin hedeflerinden biridir. Güçlü ve etkin erkekle, güzel, suçlu ve pasif kadının karşılaşması etrafında oluşmuş bir aşk ideali kadınların köleleşmesine hizmet etmektedir. Erkeklerin çoğu bir kadınla para karşılığı sevişerek zevk alır. Aşk erkeklerde korkulan, kadınlardaysa sevinçle başlarına gelmesi beklenen bir duygudur. Fedakârlıktan kaçmayan, yardımlaşmacı bir aşk fikrine kadın cinsinin daha yatkın olması insanlığın geleceği için de bir şans olarak görülebilir. Dinsel ve toplumsal taassup kadar yaygın, modern aşk kültürü de insanları bu konuda topluma uyumlu hale sokmaya çalışmaktadır. Sevgilileri alışverişe çağıran "St. Valentine günü" bu konuda bir örnektir. Bir bakışta aşk, yasak aşk, arkadaşımın aşkı, ölümsüz aşk, çılgın aşk, günümüz aşk kalıplarının bazılarıdır. Dünyaya aşkla ilgili en fazla hikâye süren sektör Amerikan film sanayiidir. Eski dilimizde aşkın çeşitleri şöyle adlandırılmıştır. Aşk-ı cismani (Maddi, tensel aşk), Aşk-ı eflatuni (Maddi olmayan, platonik aşk), Aşk-ı manevi (tanrı aşkı), Aşk-ı marazi (Karasevda, melankoli)

Ataerkillik: Babanın ya da yaşlı bir erkeğin mutlak otoritesine dayanan aile topluluğu sistemidir. Ataerkil toplum kendisine boyun eğen kadın erkek ve çocukların geçimini sağlayan erkeği merkez alan bir organizasyondur. Bu sistemde iktidarı elinde tutan erkek ailenin kalan kısmını korumakla yükümlüdür. Ataerkil aile düzeni günümüzde tek eşli, çekirdek aileyle sürmektedir. Ataerkil, pederşahi sözcüğünün öztürkçeleştirilmişidir. Ataerkil düzen kapsamı genişletilerek toplumun siyasal, ekonomik ve toplumsal yapısını tanımlamak için kullanıldı-

Feminist ansiklopedi

ğı zaman erkek egemenliği veya patriyarkayla yakın anlamlı olabilmektedir. Teorik bir kavram olarak kullanılırken yapılan tercihlerle anlam alanı değişebilmektedir.

Avcılık: Mecburiyetten, geçim için veya eğlence-spor maksadıyla bazı hayvanların izlenerek vurulması. İlk insanlar için avcılık zorunluydu. Avın etiyle besleniyor, derisinden giyecek, kemik, boynuz ve toynaklarından ise alet yapımı için gerekli malzemeyi elde ediyorlardı. Eski çağlarda avcılık boş zamanı olan hükümdar ve soyluların uğraşlarından biriydi. Batı Avrupa'da avcılıkta ün salmış soylu kadınlar yaşadı. Orta Asya ve Ön Asya'da yaşayan göçebe Türkler'in kadınları da zaman zaman ava çıkardı. 16. yüzyıldan başlayarak avcılıkta ateşli silahların kullanılması çok savıda hayvanın, kolaylıkla öldürülmesine olanak sağladı. Bunun üzerine çifte dışındaki silahların kullanımı yasaklandı. Bugün kulüpler aracılığıyla belli kurallar çerçevesinde yapılan avcılık, başından itibaren ağırlıkla bir erkek uğraşı olagelmiştir. Para için yapılan kaçak avlanmalar ise birçok hayvan için yok olma tehlikesi yaratmaktadır.

Avcı ve toplayıcı topluluklar: Tarımın gelişmesinden önce tüm insan topluluklarının yaşamı avcılık, balıkçılık, ya da yabani sebze ve meyve toplayıcılığıyla sürüyordu. Avcılık ve toplayıcılık çok geniş bir alanda yaşamayı bazen de göçebeliği gerektiriyordu. Bu en basit toplum hayatında cinsiyetler arasındaki ilişkilerin eşitlikçi olduğu düşünülmektedir. Daha sonra insanlar bitki yetiştirmeye, tarıma başladı. Bu geçişte işbölümleri oluştu. Kabaca erkekler avla ve dışarısıyla, kadınlarsa tarımla ve çocuklarla uğraşmaya başladılar. Akrabalık sistemleri oluşmaya başladı. Avcı ve toplayıcı topluluklar ve sonrası dönem, erkeklerle kadınlar arasındaki egemenlik ilişkisinin kökenleri ve gelişimiyle ilgili olarak değişik feminist antropolog ve kuramcılar tarafından farklı tahlil edilmektedir.

Avrat pazarı: Cariyelerin alınıp satıldığı pazarlar. Bir diğer anlamı alıcı ve satıcılarını kadınların oluşturduğu pazarlardır. Bunların en ünlüsü İstanbul'da, kurulduğu semte adını veren Cerrahpaşa-Kocamustafapaşa caddesi boyunca kurulan pazardır.

At, avrat, silah: Motorlu taşıtlar öncesi dönemde erkeklerin kimseyle pavlaşılamaz ve değiştirilemezliğini özellikle vurguladıkları eşya üçlemesi.

Ayrımcılık: Bazı toplumsal gruplara, yasal ya da geleneksel olarak eşit hak tanınmaması. Erkek egemen toplumların kadınlara uyguladığı, cinsel ayrımcılıktır. Erkek egemen sistem erkek cinsinin "doğal" hakkı olan düşünme ve yaşama tarzını kadınlardan esirger. Erkekleri ve kadınları aynı standarda göre değerlendirip yargılamaz, erkeğin lehine, kadının aleyhine değerlendirme ve yargılama ölçütleri kullanır.

Cinsler nasıl bakar Cins olarak nasıl bakılır Bana cins olarak bir bak bakayım

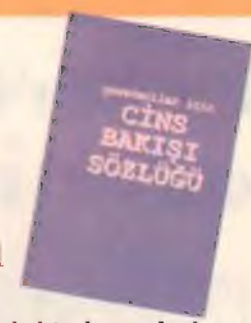

Mor kapaklı spiralli şık bir kitap. Adı: *Gazeteciler İçin Cins Bakışı Sözlüğü*

IPS İletişim Vakfı tarafından hazırlanmış. Çeviri ve yayın tasarımını bir erkek, Ertuğrul Kürkçü gerçekleştirmiş. Bedaksiyon ise bir kadın gazeteciye, Nadire Mater'e ait. IPS'nin açılımı, Inter Press Service. Bu, kalkınma konuları ve küresel süreçlerde uzmanlaşmış bir küresel haber ajansı. Ajans adına sözlüğü Caroline Tabargo, Beryl Leach hazırlamış ve editörlüğünü de Daniella Vatter yapmış.

Giriş bölümünde sözlüğün birinci amacı şöyle açıklanıyor: "Cins ve kalkınma çözümlemeleri ve kadınlarla erkeklerin kalkınmadaki rol ve katkıları konusunda dünyada süre giden tartışmalarla yakından bağlantılı anahtar terimlere tanım ve bağlam kazandırmak." IPS nitelikli haberciliğin haber ürünlerinde farklı ve çeşitli seslerin, bu arada kadın ve erkeklerin seslerinin ve cins bakışının eşit ölçüde içerilmesine bağlı olduğunu düşündüğü için de yönelmiş bu işe. Sözlük 115 terimin bir araya getirilmesinden oluşmuş. Sorunlu Sözcükler ve Seçenekler bölümünde cinsiyetçi veya kadınları görünmez kılan bazı sözcüklerin yerine nelerin kullanılabileceğine dair bir öneriler listesi var. Adam etmek yerine düzeltmek, çalışan anneler yerine ev dışında çalışan anneler gibi... Cinsiyetçilikten gözü dönmüş Türk medyası için sözlüğün pek bir şey ifade edebileceğini sanmıyoruz. Ama erkekliklerinden başka hiçbir özelliği olmayan yöneticiler kastına karşı, söylem alanında mücadele etmek için kadın gazeteciler açısından "işte bakın burada kitap ne diyor" şeklinde bir dayanak oluşturabilir.

Ama feminizm adına bazı noktalarda ciddi itirazlarımız var. İlki *gender* karşılığı olarak "cins" sözcüğünün kullanılması.Türkiye de allaha şükür artık bu konuda damşılabilecek feminist araştırmacılar var. Hatta işi bilen bir sosyolog bile konuyu bu biçimde kavramsallaştırabilir. Toplumsal cinsiyet rollerle, cinsiyet de biyolojiyle ilgilidir bize göre. İkinci itirazımız, lehte ayrımcılığın yerini alan olumlu eylem sözcüğüne. Lehte ayrımcılık, patriyarkal toplumlarda bazı kesimlere ayrımcılık yapıldığını vurgular. bir yandan da hakkımız olan bir şeyi aldığımızın altını çizer. Olumlu eylem ise ayrımcılığı yapanı olumlayan bir tınıya sahip ve sözlüğün yapmak istemediği bir şeyi yapıp, cinsiyet ya da farklı türden bir ezilme biçimini görünülmez kılıyor.

Feminizm sözcüğü karşısında yer alanlar ise ivi bir eleştiriyi hak ediyor bize göre. Feminizm sözlükte bir eşitlik ideolojisi olarak tanımlanıyor. Bu tanım olsa olsa liberal feministleri bağlar ve dolayısıyla bu kadar geniş bir genellemeyi de hak etmez.

Keşke çevirinin ötesine giden bir çalışmayı göze alabilselerdi arkadaşlar. Erkek egemenliği ile malul toplumumuzda bu tür sözlüklerin oluşmasına katkıda bulunmak ve tanıklık etmek onlarca yılı gerekli kılıyor çünkü. Ama eksikliklerine rağmen el altında böyle bir kitabın bulunması kadın gazeteciler ve konuya ilgi duyanlar açısından vine de hoş bir şey.

Fatma Ozmen

"Zin'in Yaşam Işınları" yarışması sonuçlandı

Dicle Kadın Kültür Merkezi'nin düzenlediği, "Zin'in Yaşam Işınları" isimli şiir ve öykü yarışması sonuçlandı. Jüri üyelerinin değerlendirmeleri sonucunda ödül verilen dallar ve isimler şöyle:

Kürtçe şiir dalında; birincilik ödülünü "Evin Bê Kese" isimli şiiriyle Sevgi İnce, ikincilik ödülünü "Axîn" isimli şiiriyle Sağmalcılar Cezaevi'nden Şermin Aygören, üçüncülük ödülünü "Gîhîştim Zarokek Çîya" isimli şiiriyle Sivas Cezaevi'nden Fatma Savcı kazandı.

Türkçe şiir dalında; birincilik ödülüne değer eser bulunamamış, ikincilik ödülünü ise "Gitme" isimli şiiriyle Sağmalcılar Cezaevi'nden Eylem Çevik, üçüncülük ödülünü Sağmalcılar Cezaevi'nden Zuhal Bıkım kazandı.

Türkçe Öykü dalında; birincilik ödülünü "Uğultu" isimli öyküsüyle İstanbul'dan Saliha Yadigar, ikincilik ödülünü "Yaşam Filizi" isimli öyküsüyle Gebze Cezaevi'nden Sibel Öz, üçüncülük ödülünü "Cezir" isimli öyküsüyle İstanbul'dan Sultan Seçik kazandı.

Kürtçe öykü dalında ise katılımın olmadığı yarışma, 28 Haziran 2000 tarihinde, **Nâzım Kültür Evi**'nde düzenlenen törenle ödüller sahiplerine verildi.

Kuşu kalkmaz!..

Son günlerde müzik kanallarında bir klip yayınlanıyor. Şarkının adı "Kuşu Kalkmaz". Evli çoluk çocuk sahibi olan ve o pavyon senin. bu bar benim dolaşıp karılarını aldatan erkekler için yazılmış.

Söz yazarı ve yorumcusu da Kayseri'den gidip New York'a yerleşen Sultana isimli bir şarkıcıya ait.

Sultana'nın, Çerkez Kızı isimli ilk albümünden olan Kuşu Kalkmaz, abuk subuk ve ağdalı birçok şarkının arasından sıyrılıyor. Hip Hop türü müziğin haksızlıklara karşı olduğunu ve klasik sözleri sevmediğini söyleyen Sultana. sevimli şarkısıyla farklı bir şarkıcı.

Ama şarkının ismine bir itirazımız var; çünkü aslında doğru ifade "kuşu kalkmaz" değil. "kuşu ötmez" dir...

Annem hakkında her şey

"Sıradan", günümüzün sevilen kavramlarından biridir ve anlamsızca kullanımıyla çoğu zaman birşey ifade etmez. İspanyol sinemasının ünlü yönetmeni Almodovar, sıradışı olmanın gerçek anlamını anlatıyor bizlere, hem de en olağan kadınlık hallerimiş gibi hisetmemizi sağlayarak. Ayrı ayrı dertleri olan bu kadınlar birbirlerinden aldıkları güçle yaşama bağlanıyorlar.

Oğlunu trafik kazasında kaybeden hemşire Manuela, içindeki acıyla eski hayatına devam edemeyeceğinin farkındadır. Geçmişine doğru bir yolculuğa çıkar çünkü yaşarken oğlunun ısrarlı sorularına veremediği cevaplar geçmişindedir. Hamileyken kaçar gibi ayrıldığı Barcelona'ya ağlaya ağlaya geri döner. Amacı bir çocuğu olduğunu bilmeyen babayı bulmaktır.İşte bu noktadan itibaren şoke edici gelişmeler ve olağanüstü karakterler filmin sevrini değiştirmeye başlar. Eski dostu Agrado. hayatını fuhuş yaparak kazanan bir transseksüeldir. tıpkı eski kocası ve çocuğunun babası Lola gibi. Tennessee Williams'ın *Arzu Tramvayı* oyununun Manuela'nın hayatında önemli bir yeri vardır. çünkü eski kocası Lola ile bu oyunda tanışmış; oğlunu da aynı oyunun baş aktristi Huma'dan imza isterken kaybetmiştir. Manuela şehre gelen tiyatroyu saplantılı bir şekilde her gece izlemeye başlar. Huma ile tanıştıktan sonra, onun derdinin de, genç kadın yardımcısına duyduğu ama pek karşılık bulamadığı tutkulu aşk olduğunu anlar. Rahibe Rosa'nın da Manuela'nın yanına sığınmasıyla görkemli topluluk tamamlanır. Rosa ailesiyle yakalayamadığı mutluluğu. türlü işler yaparak bulmaya çalışmaktadır. Aslında filmin tüm genç karakterleri. biraz da şuursuzca, gördükleri her şeyi denemek, tüketmek istiyorlar. Tıpkı Hnma'nın sevgilisi gibi.

Manuela ve Rosa'nın hayatı umulmadık bir şekilde çakışır, çünkü Rosa da yıllar önce Manuela'nın yaptığı gibi Lola'dan çocuk beklemektedir. Bu şaşırtıcı durum, yine en güzel biçimde Manuela'nın ağzından dökülen sözcüklerle açıklanır: "Galiba hepimiz biraz da lezbiyeniz." Ancak Lola'nın su götürmez karizmasını da unutmamak gerekir. Onun için "O kadınların ve erkeklerin en kötüsüdür" dense de belli ki kadınlar da erkekler de onun cazibesinden kurtulamamaktadırlar. Nitekim son sahnelerde ortaya çıkan Lola'yı görünce, ona duyulan ilginin nedenini anlıyoruz. Erkekken de kadınken de son derece etkileyici. Bunu sağlamak için tüm transseksüellerin ödediği bedel. "gerçek" olmanın yanında herhalde solda sıfır kalıyor, çünkü Agrado'nun dediği gibi "insan hayal ettiğine ne kadar yaklaşırsa. o kadar gerçek oluyor".

Tüm bu kadınlar günlük hayatın akışı içerisinde çalışıp yardımlaşarak, arada bir yaptıkları edepsizce sohbetlerle eğlenerek sevgi dolu bir dünya kuruyorlar. Çoğu zaman yaşadıkları bir felaket olsa da... Filmin ilginç bir noktası. dişe dokunur bir erkek karakterin olmaması. Herkes ya zaten kadın ya da kadın olmayı tercih etmiş. İstanbul Film Festivali'nde de gösterilen ve büyük ilgi gören filmin özellikle melodramatik yapısından bahsedildi. Ben, belki de Yeşilçam melodramlarını iyice içselleştirdiğimizden hiç de öyle hissetmedim. Kadınların bazen yalnız kalmamak uğruna, bazen de mutluluk arayışından dolayı en umulmadık ilişkilere girmeleri ve sonucunda yaşadıkları trajediler bizler için şaşırtıcı olmasa gerek. Ama bu 'tuhaf' kadınların becerebildiği en önemli şey, trajediyi keyifli ve sevgi dolu bir hayata dönüştürebilmeleri...

Ayşegül

pano

• Sevgili Gülşen, Tülay aracılığıyla, uzaktan da olsa seninle tanıştığımıza çok sevindik. Fiyat artışımızı biraz fazla bulmuşsun, haklısın ama ne diyelim. Her konuda acı, tatlı eleştirilerini bekliyoruz. En kısa zamanda yüz yüze görüşebilme arzusuyla Adıyamanlı kadınlara sevgiler. *Pazartesi* çalışanları.

• Kedimizin yavrularına sıcak birer yuva arıyoruz. *Ozdeş-Güneş Bodur.*
Tel: 0212.58+ +5 38.
e.posta: boduray@itu.edu.tr

• Berlin'deki okurlarımız sizden bir ricamız var; bize İş Bankası, Ziraat Bankası ve Pamukbank dışında, Berlin'de bulunan bankaları bildirirseniz çok seviniriz. *Pazartesi.*

• Yolunuz Ankara'ya düşerse, bir kadının işlettiği Fincan Cafe'ye mutlaka uğrayın! Fincanımızın renklendiği mekân. *Fincan Cafe.* Bülten Sokak No:+/1
Tel: 0.312. 428 13 10.

• Uygun şartlarla tekneyle Midilli'ye gitmek ister misiniz?
Tel: 0.216. 336 89 20-336 42 05.

• Tatilinizi geçirmek üzere Kaş'a giderseniz. üç kadın arkadaşın yeni kurduğu *Sümanu Şarap Evi*'ne uğrayın. Sevimli bahçede nefis bir kahvaltı. öğlen ve akşam yemeklerinde seçkin şarapların eşliğinde leziz yemekler... *Pazartesi* okurlarına yüzde 10 indirim de yapıyor... *Sümanu Cafe Rest - Şarap Evi*

• *Pazartesi* okurlarına duyuru!
Her ay kadınlar cephesinde olup biten ve büyük basına yansımayan haberleri dergimizde görmek hoşunuza gidiyor mu? Kentinizde, ilçenizde. semtinizde. mahallenizde. işyerinizde, okulunuzda yaşadığınız ya da tanık olduğunuz her şey bizim ve sizin için haber değeri taşıyor: Kadına yönelik şiddet. istismar, cinsel taciz, ayrımcı uygulamalar ya da patriyarkaya rağmen elde edilen başarılar... Haberleriniz için faks ya da e-posta yı kullanabilirsiniz...

Pazartesi **lokali,**
Çerkez ve Türk mutfağından yemekler,
çay, kahve, kek, börek servisiyle
12:00-24:00 arası
sizleri bekliyor.
Fiyatlar makul, ortam samimi.
Kavalyenizi getirebilirsiniz!

PAZARTESİ

Kadınlara Mahsus Gazete
(Aylık kadın dergisi)
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz.

Sahibi: Kadın Kültür ve İletişim Vakfı

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Ayşe Düzkan

Ücretli - Tam zamanlı çalışanlar
Ayşe Düzkan, Beyhan Demir, Nevin Cerav

Ücretli - Yarı zamanlı çalışanlar
Beril Eyüboğlu, Handan Koç

Baskı öncesi hazırlık
Nuray Vurgun, Şöhret Baltaş

Görsel Tasarım
Deniz Göktürk

Bu sayıya katkıda bulunanlar
Aynur, Ayşegül, Ayşen, Canan, Fatma, Feryal, Gülay, Gülşah, Haziran, Hülya Tufan, Lale, Melek, M. Güneş, Minu, Necla, Nur, Saadet, Sebla, Sema, Şemsa, Ülfet, Yaprak, Yelda Yücel

Almanya Temsilcisi:
Hülya Eralp

Çizerler:
Gülay Batur, Semra Can

Adres: Abdullah Sokak, No:9, Beyoğlu, Istanbul.
Tel / faks: (0212) 292 07 39, 249 59 59,
292 07 47, 244 23 94
e-posta: pazartesidergi@superonline.com
Ankara faks: (0312) 215 34 82
Renk ayrımı: Bay Grafik
Baskı: Mart Matbaacılık Sanatları Tic. ve San. Ltd. Şti.
Dağıtım: Bir-Yay

PAZARTESİ
kadınlara mahsus gazete

***Pazartesi*'yi güçlendirmek için daha fazla kadına ulaşmaya ihtiyacımız var. *Pazartesi*'yi en az bir kadına daha satın ya da hediye edin. Daha iyisi abone olun. abone bulun. 10 abone bulana bir kitap veriyoruz.**

Abone olmak istiyorum.

İsim, Soyadı	:	
Adres	:	
Semt	:	İlçe:
Şehir	:	Posta Kodu:
Telefon (Ev)	:	(İş):
Abone süresi	: 1 yıl ( )	6 ay ( )
Başlangıç tarihi	:	

• Türkiye içi: Yıllık 7.500.000 TL.. altı aylık 4.000.000 TL. Öğrencilere ve sendikalılara % 10 indirimli
Aboneler için Türkiye İş Bankası Küçükpazarmakkapı Şb. Hesap No. 1042 / 578076. Beyhan Demir
• Türkiye dışı: Yıllık 75 DM. altı aylık 35 DM.
Döviz hesabı: Handan Koç. Ayşe Düzkan
T. İş Bankası Taksim Şubesi. İstanbul
Hesap No: 1052 / 301000 326575

Abdullah Sok. No:9 Beyoğlu - İst.
Fax: (0212) 292 07 39
e-posta:pazartesidergi@superonline.com

Abone ücretini yatırdığınıza dair belgeyi ve abone formunuzu (öğrenciyseniz öğrenci belgenizle birlikte) bize gönderin. Biz de size her ay Pazartesi'nizi postalayalım.

Dergimize Almanya'da bulunan Heinrich Böll Vakfı destek vermektedir.

"Ancak uzak deniz kaptanıyla rahat rahat evlenebilirdim: Adam iki üç ay ortadan yok olacak. Sonra gelecek, üç dört gün, bilemedin bir hafta evde kalacak. Özlem ve aşk içinde beraber olacaksın. Sonra Kaptan, şilebinde görevine geri dönecek. Mutluluk içinde sürüp gidebilirdi böyle bir evlilik."

Mina Urgan,
Bir Dinozorun Anıları, 1998

9 "771300 853434